

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยม

ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประชาชนพลเมืองได้ไปชุมนุมกันที่วัด ผู้ปกครองก็พาบุตรหลานหรือเยาวชนไปวัดเพื่อร่วมกันทำบุญและอุทิศส่วนกุศลตามวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยในสมัยนั้นส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเด็กหรือเยาวชนได้เข้าไปพักอาศัยอยู่ในวัดเพื่อเรียนหนังสือ ซึ่งพระสงฆ์ก็จะสอนการปฏิบัติศาสนพิธีให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้น จึงทำให้เด็กหรือเยาวชนไทยที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนพิธีมีจิตสำนึกที่ดีงาม และมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งประเพณีเช่นนี้มีได้อยู่แต่เฉพาะราษฎรเท่านั้น แม้แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ก็มีพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญด้านศาสนพิธีเป็นอย่างดียิ่ง ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง “พระราชพิธีสิบสองเดือน” หรือหนังสืออื่น ๆ เป็นจำนวนมาก พระราชทานไว้ให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงเกี่ยวกับพระราชพิธีต่าง ๆ ในปัจจุบันค่านิยมพื้นฐานของสังคมไทยเปลี่ยนไป คนไทยให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ขาดหลักในการดำรงชีวิตที่มีความสุขอย่างยั่งยืนเนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคมยึดมั่นอยู่กับสังคมบริโภค ซึ่งเราเรียกว่า สังคมยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดความวิกฤติทางสังคม บุคคลที่ยังคงศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อเข้าไปสู่วัดวาอารามด้วยความประสงค์จะประกอบกรบุญกุศลก็ขาดผู้นำในการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องและเรียบร้อย

กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะหน่วยงานที่มีบทบาทและหน้าที่ในการรับสนองงานพระราชพิธีงานพระราชกุศล และรัฐพิธี รวมทั้งศาสนพิธีด้านอื่น ๆ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า หนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี เป็นข้อมูลในการนำไปปฏิบัติในหน่วยงานที่ถูกต้องและเหมาะสม อันเป็นการสร้างค่านิยม สร้างจิตสำนึกและภูมิปัญญาของไทยสืบทอดประเพณีที่ดีคู่สังคมไทยตลอดไป ขอชื่นชมผู้ดำเนินโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ทุกท่านจงประสบแก่ความสุข ความเจริญ ในหน้าที่การงานตลอดไป

(นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์)

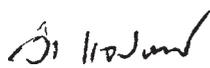
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยม

สืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาประเทศของรัฐบาล ที่เริ่มมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ จึงส่งผลให้ค่านิยมพื้นฐานของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป คนไทยส่วนใหญ่หันมาให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักในการดำรงชีวิต มุ่งเน้นในเรื่องของการทำมาหากินเพื่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจะทำให้ห่างไกลจากศาสนา ประกอบกับการใช้ชีวิตประจำวันที่เร่งรีบ ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นผู้มีความประพฤติดีมีคุณธรรม และเมื่อความเจริญทางเทคโนโลยีและสื่อสารสารสนเทศจากประเทศฝั่งตะวันตกได้แผ่กระจายความนิยมมาสู่เด็กและเยาวชนไทยอย่างขาดการเลือกสรร จึงมีผลทำให้เด็กและเยาวชนละเลยแบบแผน ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษของไทยได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ยาวนาน จนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาอีกหลายประการ

กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะหน่วยงานของรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ครู คือบุคคลที่มีความสำคัญรองลงมาจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่มีความใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา เป็นศูนย์กลางสำคัญที่สามารถทำหน้าที่เชื่อมโยงหรือถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ที่ถูกต้องไปสู่พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมทั้งเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปได้เป็นอย่างดี หนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธีนี้ คงจะเป็นประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติกิจกรรมด้านศาสนพิธี ได้อย่างถูกต้อง และให้ครูสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดและขยายผลไปสู่ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจ เพื่อให้ได้วิทยากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านศาสนพิธีที่มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดให้ความรู้ ยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้เจริญรุ่งเรืองอย่างถาวรสืบไป

ในโอกาสนี้ขอแสดงความยินดีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และขอให้การดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีจึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทุกประการ

(นายวิระ โรจน์พจนรัตน์)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

คำนำ

กรมการศาสนามีภารกิจหลักสำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การรับสนองงานพระราชพิธี พระราชกุศล รัฐพิธี ตามหมายรับสั่งที่สำนักพระราชวังแจ้ง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตลอดจนการปฏิบัติงานศาสนพิธีต่าง ๆ ที่กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานอื่นขอความร่วมมือ เนื่องจากปัจจุบันการปฏิบัติศาสนพิธีของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ยังมีรูปแบบที่ไม่ชัดเจนเป็น แนวเดียวกัน และในบางครั้งบุคลากรซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนพิธียังมีความเข้าใจคลุมเครือ เกิดความลังเลสับสน ไม่มั่นใจในแนวทางการปฏิบัติพิธีการที่จะใช้ปฏิบัติในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และศาสนพิธี ซึ่งเป็นงานที่ปฏิบัติประจำในหน่วยงานราชการ เช่น วันสำคัญเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กรมการศาสนาเล็งเห็นว่า เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด และเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา เป็นบุคลากรที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชนมากที่สุด อีกทั้งเป็นเครือข่ายสำคัญที่จะไปกระจายความรู้ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นได้กว้างขวาง ซึ่งเป็นการรักษา อนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามต่อไป

ดังนั้น กรมการศาสนาจึงได้จัดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีขึ้น เพื่อสร้างมาตรฐาน การปฏิบัติศาสนพิธี จัดทำหนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี พร้อมทั้งจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ วัฒนธรรมและเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ ให้มีความรู้ความเข้าใจในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และศาสนพิธี สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และเป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิด ทัศนคติความชำนาญ และเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนพิธี อีกทั้งทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ ซึ่งจะเป็นการขยายผลส่งเสริมให้มีบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานพิธีเพิ่มมากขึ้น

กรมการศาสนาหวังว่า หนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี นี้จะมีประโยชน์ต่อทั้ง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนถึงนักเรียน นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไป

(นายสด แดงเอียด)

อธิบดีกรมการศาสนา

สารบัญ

	หน้า
คำนิยม	
คำนำ	
บทนำ	
❖ การสืบทอดกิจกรรมด้านศาสนพิธี	๑
❖ การวัดผลความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี	๔
❖ การบรรยายพิเศษ คำว่า “ศาสนพิธีกร”	๕
❖ เครื่องมือการปฏิบัติงานศาสนพิธี	๑๐
❖ ความเข้าใจศาสนพิธีเบื้องต้น	๘๐
❖ การปฏิบัติงานศาสนพิธีและการขอพระราชทานเพลิงศพ	๙๖
❖ แนวทางการปฏิบัติงานพระราชพิธี พระราชกุศล	๑๑๖
❖ คำถาม-คำตอบงานพระราชพิธี พระราชกุศลหลังจากการบรรยายอบรมเสร็จ	๑๒๘
❖ กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีกร/ปัญหา/อุปสรรค และวิธีแก้ไข	๑๔๐
ภาคผนวก	๑๕๑
❖ โครงการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี	๑๕๓
❖ คำกล่าวรายงานในพิธีเปิดการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี	๑๕๗
❖ คำกล่าวในพิธีเปิดการฝึกอบรมศาสนพิธีกร	๑๕๙
❖ คำกล่าวรายงานปิดการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี	๑๖๑
❖ คำกล่าวปิดการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี	๑๖๒
❖ วุฒิบัตร	๑๖๔
❖ พิธีมอบวุฒิบัตร	๑๖๕
❖ ผู้เข้ารับการอบรมรับใบวุฒิบัตร	๑๖๖
❖ ตารางการฝึกอบรมศาสนพิธีกร ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑	๑๖๘
❖ แบบประเมินผลก่อนเข้ารับการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี	๑๖๙

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
❖ แบบประเมินผลการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาพิธี	๑๗๑
❖ แบบสังเกตความรู้ความเข้าใจผู้ที่เข้ารับการอบรม ตามโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาพิธี	๑๗๔
❖ แบบทดสอบการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาพิธี ครั้งที่ ๓ แบบทดสอบก่อนอบรม	๑๗๕
❖ แบบทดสอบการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาพิธี ครั้งที่ ๓ แบบทดสอบหลังอบรม	๑๘๐
❖ แบบกรอกประวัติผู้เข้ารับการฝึกอบรมศาสนาพิธีกร ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑	๑๘๕
❖ ลำดับพัตยศสมณศักดิ์ ฐานานุกรม เปரியัญ ในงานพระราชพิธี รัฐพิธี	๑๘๖
❖ แบบถวายเป็นอติเรกซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน	
คำถวายเป็นอติเรก แบบที่ ๑	๑๘๐
คำถวายเป็นอติเรก แบบที่ ๒	๑๘๑
คำถวายเป็นอติเรก แบบที่ ๓	๑๘๒
❖ สรรพนามสำหรับใช้ถวายพระพรเทศนา	๑๘๓
❖ คำถวายพระพรเทศนา	๑๘๔
❖ คำถวายพระพรเทศนาสำหรับสมเด็จพระสังฆราช	๑๘๕
❖ คำสั่งกรมการศาสนา ที่ ๒๑๕/๒๕๕๑ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงาน จัดทำหนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนาพิธี คณะผู้จัดทำ	๑๘๗ ๑๘๗

บทนำ

การสืบทอดกิจกรรมด้านศาสนพิธี

สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยนั้น อยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ เป็นหลักสำคัญของชาติ เป็นองค์จักรศาสนูปถัมภก ทรงเป็นแบบอย่างการปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านศาสนพิธีได้อย่างบริสุทธิ์สมบูรณ์ไม่คลาดเคลื่อนจากอดีตจนปัจจุบัน จนถือเป็นโบราณราชประเพณีสืบมา พุทธศาสนิกชนชาวไทยควรจะต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติเพื่อเป็นการสืบทอดกิจกรรมด้านศาสนพิธีให้คงอยู่ และแพร่หลายไปสู่สถาบันต่าง ๆ ของสังคมไทย

ศาสนามีความสำคัญต่อวัฒนธรรม เพราะมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด ประเพณีและความเชื่อ โดยเฉพาะสังคมไทย ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสืบทอดออกมาในลักษณะของศาสนพิธี เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ถือปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ประเพณีและขนบธรรมเนียมสืบต่อกันมา เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เป็นแบบเดียวกัน ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในการบำเพ็ญบุญต่าง ๆ จึงเป็นที่มาของศาสนพิธี สำหรับพุทธศาสนิกชน จะปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีจึงมีความสำคัญต่อสังคมชาวพุทธ เพราะเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกของอารมณ์ร่วมในการบำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งเป็นขั้นแรกที่จะก้าวไปสู่ธรรมขั้นสูง ตลอดจนถึงส่งเสริมคุณค่าด้านจิตใจ รวมทั้งธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ และศาสนา ปัจจุบันการปฏิบัติศาสนพิธีต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนเกิดความหลากหลายตามความเชื่อของผู้เฝ้า ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นแนวเดียวกัน พิธีกรรมจึงขาดความศักดิ์สิทธิ์และความเลื่อมใสศรัทธา เกิดข้อถกเถียงว่าอย่างไรถูก ผิด สมควรหรือไม่สมควร

กรมการศาสนา มีภารกิจหลักที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การรับสนองงานพระราชพิธี งานพระราชกุศล งานรัฐพิธี ตามหมายรับสั่งทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมถึงการปฏิบัติงานด้านศาสนพิธีตามที่กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานต่าง ๆ ขอความร่วมมือ นับว่าเกี่ยวข้องโดยตรงกับพันธกิจของกระทรวงวัฒนธรรม คือ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ สนองงานของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มีการสืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยรวม คือการปฏิบัติศาสนพิธีในงานต่าง ๆ นั้นเอง การที่กรมการศาสนารับผิดชอบในการปฏิบัติงานดังกล่าว นับว่าเป็นการปฏิบัติงานในนามของกระทรวงวัฒนธรรมอีกด้วย

งานศาสนพิธี จัดเป็นวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของชาติที่สืบทอดมายาวนาน ดังนั้นจำเป็นต้องมีผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติเพื่อให้ถูกต้องตามโบราณประเพณีและวัฒนธรรมประเพณี กรมการศาสนาจึงจำเป็นต้องจัดทำโครงการจัดอบรมพิธีกรปฏิบัติศาสนพิธีจังหวัด เพื่อสร้างมาตรฐานการปฏิบัติพิธีโดยจัดทำตำรา คู่มือปฏิบัติ พร้อมทั้งจัดอบรมขยายผลผู้ช่วยปฏิบัติศาสนพิธีจังหวัด ครอบคลุมไปทั้งหน่วยราชการ องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรเอกชน การจัดทำโครงการนี้เพราะมีความคาดหวังว่าพิธีกรที่ปฏิบัติศาสนพิธีจะสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามโบราณประเพณี และส่งเสริมให้การปฏิบัติศาสนพิธีมีเพิ่มมากขึ้นในทุกภาคส่วนของประเทศ เพราะเป็นกิจกรรมที่สนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยให้ทุกจังหวัดสามารถปฏิบัติศาสนพิธีได้ถูกต้องตามแบบอย่าง และสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างเจ้าหน้าที่ด้านพิธีการให้มีความรู้ความเข้าใจศาสนพิธีที่จำเป็น สามารถนำไปปฏิบัติและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ และส่งเสริมให้หน่วยงานราชการมีบุคลากรปฏิบัติศาสนพิธีเพิ่มมากขึ้นอีกทางหนึ่ง

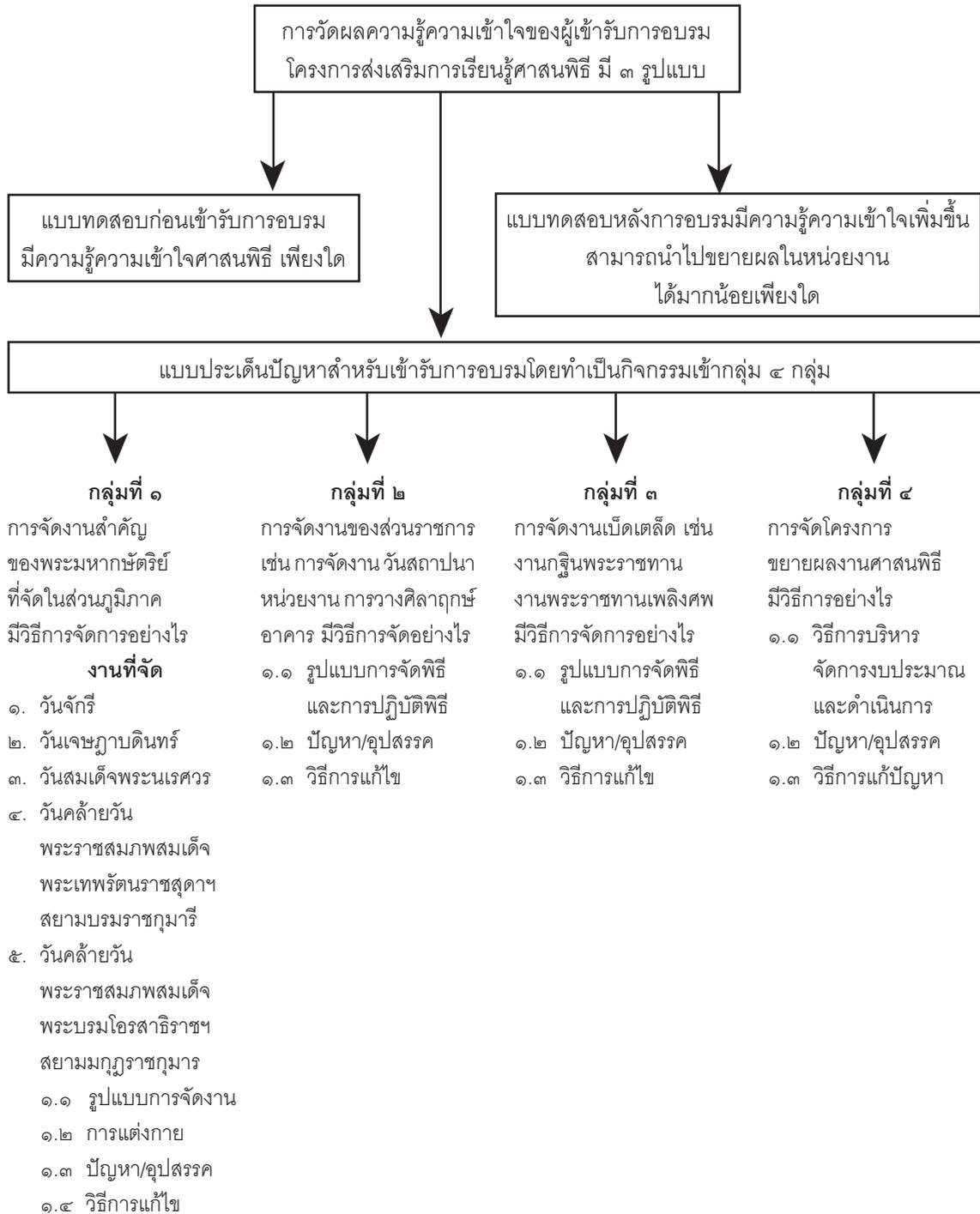
กระทรวงวัฒนธรรม ถึงแม้เป็นกระทรวงขนาดเล็ก แต่มีภารกิจที่สำคัญยิ่งในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชาติ เพื่อให้สืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทยตลอดไป ซึ่งจะเห็นได้จากเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมเมื่อมีพระราชบัญญัติแบ่งส่วนราชการ พ.ศ. ๒๕๔๕ คือ ถำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ถึงแม้ปัจจุบันกระทรวงวัฒนธรรมจะปรับยุทธศาสตร์ใหม่ แต่ยังคงเน้นถึงการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง พิธีการต่าง ๆ ทางศาสนาก็นับว่าเป็นวัฒนธรรมที่งดงามยิ่งของชาติ การที่กรมการศาสนาได้จัดฝึกอบรมด้านศาสนพิธีประจำเขตพื้นที่การศึกษา จึงนับว่าเป็นการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมดังกล่าว ดังนั้น หากพูดถึงประโยชน์ศาสนพิธีมีประโยชน์มาก ทำให้งานดำเนินไปโดยราบรื่น ไม่ติดขัด หรือสะดุดชะงัก ทำให้ดูสวยงามเป็นระเบียบ ทำให้การดำเนินการถูกจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของงานนั้น ๆ

สำหรับโครงการฯ นี้ มุ่งเน้นพิธีที่เป็นทางการ ไม่มุ่งเน้นพิธีทั่ว ๆ ไป ซึ่งที่เราเรียกว่าพิธีแบบชาวบ้าน เหตุที่มุ่งเน้นพิธีที่เป็นทางการก็เพราะว่า พิธีที่เป็นทางการเป็นพิธีที่มีแบบแผน มีขั้นตอน มีกำหนดเวลา และมีรูปแบบที่ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่ว ๆ ไป แต่การปฏิบัติพิธีดังกล่าวอาจไม่เหมือนกัน เพราะต่างคนต่างความคิด ต่างคนต่างครูบาอาจารย์ ต่างคนต่างสืบทอดกันมา ในฐานะคนกลาง มีความคิดที่จะประมวลการปฏิบัติพิธีดังกล่าวให้มีการปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน

เป็นแบบอย่างเดียวกัน โดยให้ยึดถือหลักการปฏิบัติของสำนักพระราชวัง และผู้เชี่ยวชาญในอดีตมาเป็นแม่แบบ เช่น วิธีการเชิญเทียนชนวน หรือวิธีการอาราธนาศีล เป็นต้น เพราะเห็นประโยชน์ว่า ถ้าพิธีกรทุกคนปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกันแล้ว เมื่อที่ใดมีงานและมีพิธีกรน้อย อาจหาเครือข่ายมาช่วยปฏิบัติได้ง่าย เพราะทุกคนปฏิบัติเหมือนกัน ๆ กัน จุดมุ่งหมายของโครงการ คือ ต้องการให้ผู้ปฏิบัติได้มีความเข้าใจเหมือนกัน ปฏิบัติแนวทางเดียวกัน งานที่ปฏิบัติก็จะเป็นระเบียบเดียวกัน ไม่ขัดแย้งหรือสับสน

ในปี ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้รับงบประมาณเพื่อดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการอุดหนุนส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี จำนวน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาทถ้วน) โดยมีนโยบายสัมมนาเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด และเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ (โดยได้เริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ จนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง) เพื่อให้ผู้ที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมดังกล่าวนำความรู้ความเข้าใจไปขยายผลสู่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ได้อย่างถูกต้องและเป็นแนวทางเดียวกัน

การวัดผลความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการอบรม โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี

การบรรยายพิเศษ คำว่า “ศาสนพิธีกร”

โดย อธิบดีกรมการศาสนา

สวัสดีทุกท่าน วันนี้ผมมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาบรรยายเกี่ยวกับเรื่องศาสนพิธีกร ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วคำว่า “ศาสนพิธีกร” พิธีท่านทราบอยู่แล้วคืออะไร ผมไม่ขออธิบาย ศาสนาหรือ ศาสนาคืออะไร ท่านทราบอยู่แล้ว กร หรือ การะ คือการกระทำ พิธีคืองาน ศาสนา หรือ ศาสนะ คือ ศาสนา ศาสนพิธีกร คือ การทำงานในศาสนาสมบูรณ์ สง่างาม ถ้าเป็นงานในพิธีท่านจะเห็นพิธีกรรม หมายความว่า งานในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาจะสมบูรณ์ สง่างาม เพราะมีคณกระทำให้สมบูรณ์ สง่างาม ผู้กระทำคือใคร นี่คือหัวใจ ผู้กระทำคือท่านทั้งหลายที่เป็นพิธีกร ท่านคงคุ้นเคยกับคำว่า วิทยากร ผู้กระทำความรู้เรื่องอะไรก็ได้ที่พูดที่ทำให้สมบูรณ์ ศาสนพิธีกรเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งมีชีวิตทั้งหมด มนุษย์เท่านั้นที่มีพิธี สัตว์อื่นไม่มีพิธี แต่ที่ได้พบเห็นบ่อย ๆ คือ การนำช้างไปแห่ภาค ไปเตะฟุตบอลนั้น คนไปยุ่งกับช้าง ช้างไม่ได้คิด ไม่ได้ทำ ความคิดอยู่ที่คนทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเรื่องพิธีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้มีความคิดมีปัญญา มักจะมากับคำ ๒ คำ คือ มะนะ ที่แปลว่า ใจ กับ อรุ ที่แปลว่า สูง ประเสริฐ เลิศ มนุษย์มีมะนะกับอรุ ๒ คำเท่านั้น มนุษย์เป็นผู้ที่มีใจประเสริฐ มนุษย์ที่มีใจประเสริฐจะต้องช่วยกัน คนที่คิดอะไรก้าวหน้าเป็นคนที่มีใจประเสริฐ คนที่คิดค้นอะไรดี ๆ ก็เป็นผู้ที่มีใจประเสริฐ เพราะฉะนั้นพิธีทั้งหมดเป็นเรื่องของมนุษย์ มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ ทุกหอย่อมหญ้า ในโลกนี้ ผมเป็นนักโบราณคดี รู้ว่าทุกหนแห่งจะมีพิธีกรรม พิธีกรรมมีมาก่อนศาสนา คือ ตอนแรก มนุษย์เกิดมาในโลกต้องอยู่ถ้าออกจากถ้ำมาสร้างบ้าน ก็จะมีพิธีต่อเนื่องเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ไฟที่ร้อง พระอาทิตย์ที่ส่องแสงมา พระจันทร์ที่มืด จันทรคราส สุริยคราส น้ำหลาก เสียงทะเล แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ทั้งหลายเป็นเรื่องเกิดจากมนุษย์ เกิดจากความกลัวบ้าง เกิดจากการอ่อนน้อมบ้าง ต่อมา ความเชื่ออื่น ๆ ที่ตามมา พิธีก็ไปอยู่ตามแต่ละจุด บางครั้งต้องฆ่าสัตว์สังเวทก็เป็นพิธี เราว่าไม่ดี แต่คนที่นับถือประเพณีว่าดี พิธีเกิดก่อนศาสนา ส่วนศาสนาคือการพัฒนาจากความเชื่อ เมื่อพัฒนา มากเข้ามีกลุ่มคนนับถือมาก มีกฎกติกามากขึ้น ความเชื่อธรรมดา ๆ ก็กลายเป็นศาสนา ท่าน จะเห็นว่าเมื่อมีกฎเกณฑ์มากขึ้นก็เกิดเป็นศาสนา จะเป็นศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชน ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาซิกข์ หรืออีกหลาย ๑๐ ศาสนาที่สูญหาย ที่ไม่มีคนนับถือ ถ้าท่านไปศึกษา

ประวัติศาสตร์ศาสนาของโลกท่านจะพบว่ามีเป็นร้อย ๆ ศาสนา เพราะฉะนั้นเมื่อมีศาสนาเกิดขึ้น ก็มีข้อกำหนด ข้อกำหนดจะเขียนไว้ในคัมภีร์หรือจะท่องบ่นภาวนาก็สุดแล้วแต่ แต่ทำยที่สุดก็จะมี การเขียนไว้ในพระพุทธรูปศาสนาซึ่งมีพระไตรปิฎก ในไบเบิล ของศาสนาอิสลามก็มีคัมภีร์อัลกุรอาน แต่ส่วนใหญ่มีทั้งเป็นลายลักษณ์อักษร มีงานที่ต้องปฏิบัติอยู่เป็นขั้นเป็นตอนถึงจัดเป็นพิธี เรียกว่า พิธีกรรมทางศาสนา

สรุปคือ พิธีกรรมมีมาคู่มนุษยเมื่อมีมนุษย์เกิดขึ้นในโลก หลังจากนั้นมนุษย์ได้พัฒนา ความคิดความเชื่อต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นศาสนา เมื่อเป็นศาสนามากขึ้นก็เป็นกฎเกณฑ์มากขึ้น พิธีกรรมนั้น ก็เข้าไปสู่ความเชื่อ ผสมกลมกลืนเข้าก็กลายเป็นคำเดียวง่าย ๆ คือ ศาสนพิธี ในศาสนพิธีต่าง ๆ ย่อมจะมี

๑. ต้องมีคน จะเป็นคนทำ คนดู คนร่วม คนแสดง ถ้าไม่มีคน ก็ไม่มีศาสนา

๒. ต้องมีเรื่องเกี่ยวกับศาสนานั้น ๆ ที่ตามมาคือมีเหตุการณ์เคลื่อนไหวในเรื่องนั้น คือ มีงานเกิดขึ้น แล้วสิ่งที่มีตามมาก็คือมีความร่วมกัน ร่วมรับรู้ ร่วมทำ ร่วมกันกระทำ ถ้าหากว่า การกระทำนั้นดีมีความกลมกลืน และถูกต้อง ก็จะสง่างาม ทำให้งานนั้นทั้งงานที่มีคน มีเรื่องเกี่ยวกับ ศาสนาจะสมบูรณ์ เมื่อเกิดความสมบูรณ์ในงานก็เกิดความสุขของทุกคน เกิดความพึงพอใจ แล้ว ทำให้ทุกคนสุขภาพ สุขใจ ได้เห็น ได้ร่วม ได้ทำ ดังนั้น พิธีกรรมในศาสนาเป็นเรื่องสำคัญแม้จะไม่ใช่ เรื่องแก่นแท้ของศาสนา ท่านทั้งหลายคงทราบดี แต่ก็เป็นเปลือก ถ้าเป็นเปลือกก็เป็นเปลือกที่สำคัญ เปลือกเหมือนหนังหุ้มเนื้อ ลองเปรียบเทียบเนื้อคนเรามีโลหิตไหลอยู่ถ้ามีชีวิตอยู่ ถ้าไม่มีหนังเดินเข้ามา ในสถานที่อบรมเลือดไหลเป็นทาง นี่หนังได้หุ้มไว้เลือดจึงไม่ไหลออกมา ดังนั้น พิธีกรรมไปช่วย เสริมงานต่าง ๆ ให้ดูดีขึ้น เพราะฉะนั้นถ้าพิธีกรรมที่จัดขึ้นแล้วไม่ทำให้คนในสังคมเดือดร้อน พิธีกรรม ที่ทำให้คน สิ่งมีชีวิตเดือดร้อนเป็นพิธีกรรมที่ไม่ดี พระพุทธองค์ทรงห้าม พิธีอศฺวเมธ พิธีเอาม้าบูชายัญ คือ ปล่อยม้า อุบการ เสร็จแล้วเอาม้านั้นมาฆ่าบูชายัญ เป็นพิธีประกาศอาณาเขตของราชาธิราชในอินเดีย ครั้งโบราณ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบอกว่าไม่ดี เพราะอะไร เพราะไปทำให้ชีวิตเดือดร้อน ทำให้สัตว์ เดือดร้อน ฉะนั้น พิธีกรรมต้องไม่ทำให้เดือดร้อนและต้องไม่ทำให้สังคมหึกเหิม ถ้าพิธีกรรมใดทำแล้ว ให้สังคมหึกเหิมจะนำไปสู่ความบ้าอำนาจ ก็จะทำให้เดือดร้อนในสังคม ฉะนั้น พิธีกรรมที่ดีที่สุดคือ พิธีกรรมที่เรียบง่าย การประกอบพิธีกรรมของประชาชนทั่วไปจะเป็นพิธีกรรมแบบเรียบง่าย แต่เนื่องจากพิธีกรรมเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเปลือกที่สำคัญที่ห่อหุ้มสังคมคนอยู่ เพราะฉะนั้นการจัด พิธีกรรมก็ย่อมจะทำให้ได้ตามอัตราภาพเต็มที่ งานสถาบันพระมหากษัตริย์จึงมีลักษณะของสวยงาม หรูหรา นั่นก็เป็นเรื่องของ การแสดงออกถึงความสง่างามอีกแบบของพิธีกรรม ซึ่งต้องมองให้ดี พิธีกรรม

เป็นศิลปะไปสู่ความสง่างาม กลายเป็นเอกลักษณ์ กลายเป็นมรดกของชาติของท้องถิ่นของสถาบัน ประเทศ เรามีสถาบันสำคัญก็คือสถาบันชาติ พื้น้องประชาชน ต่างแดนทั้งหลายแห่งรวมกัน เป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พิธีกรรมที่จัดเพื่อพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ชั้นสูง ก็ย่อมจะมีความหรูหรา แต่ทั้งหมดต้องถูกต้องตามขั้นตอน พิธีกรรมต่าง ๆ จะถูกกำหนดด้วยตัวเอง พิธีกรรมต่าง ๆ พอทำกันนาน ๆ เข้า จากรุ่นหนึ่ง จากสมัยสุโขทัยมาสู่สมัยอยุธยา มาสู่ธนบุรี มาสู่รัตนโกสินทร์สืบทอดต่อ ๆ มา พิธีกรรมต่าง ๆ จึงกลายเป็นวัฒนธรรมของคน ทำในท้องถิ่นก็เป็น วัฒนธรรมในท้องถิ่น ถ้าทำในระดับชาติก็เป็นวัฒนธรรมระดับชาติ เพราะฉะนั้นเรื่องพิธีกรรมถือว่าเป็นเรื่องคู่กับสังคม พิธีกรรมกินไม่ได้แต่เป็นความสุขทางใจ มีความโปร่งใสทางปัญญา เห็นผู้คนทำ พิธีถูกต้อง ยิ่งใหญ่ตามอัตภาพ จึงทำให้ผู้คนต่างเผ่า ต่างประเทศ ต่างสถานที่แคว้นที่มาเห็นก็ชื่นชม บางทีนำไปเป็นแบบอย่างวัฒนธรรม ลอกเลียนไม่ได้นำไปไม่ได้ หรือต้องการจะนำไปเหมือนกัน แต่เมื่อนำไปแล้วคนในท้องถิ่นตนเองไม่รับพิธีกรรมที่เกิดขึ้น ที่ทำขึ้นในที่นั้น ๆ ก็เป็นสิ่งที่คู่กับสังคม เพื่อมาเป็นอารมณ์ประดับสังคมให้สวยงาม ต้องมองอย่างนี้ มองให้เป็นอารมณ์ที่ประดับสังคมให้สวยงามมาแต่องค์ให้สวยงามก็คือพิธีกรรม พิธีกรรมทั้งหมดทั้งสิ้น งานบุญ งานมงคล หรืองานอวมงคล เป็นเรื่องราวละเอียดส่วนซ้อย่อย วิทยาการจะบรรยายไปเป็นลำดับ

สรุป เรื่องพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมในศาสนาหรือศาสนพิธีกรรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สังคมไทย ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศาสนา มีพิธีกรรมมาแต่โบราณก่อนศาสนา แล้วมีการปฏิบัติ ต่อมา มีความหลากหลายในวัฒนธรรมในชุมชน ในท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน ท้องถิ่น ภาคเหนือแบบหนึ่ง ท้องถิ่นภาคใต้แบบหนึ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราชก็แบบหนึ่ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็อีกแบบหนึ่ง จังหวัดภูเก็ตก็อีกแบบหนึ่ง ไม่เหมือนกัน ในแต่ละภาคมีความหลากหลาย เรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ สรุป คือเป็นเอกลักษณ์ที่บอกง่ายที่สุด อย่างอื่นต้องเข้าไปสัมผัสจิตใจคนในท้องถิ่นดีไม่ดี ต้องเข้าไปสัมผัส แต่พิธีกรรมเป็นตัวบอกเป็นเปลือกที่สามารถให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ อาจจะเหมือนกันก็ได้ในบางที่ ถ้ายทอดกันได้ แต่ที่แน่ ๆ เอกลักษณ์ ถ้าหากท้องถิ่นใด แคว้นใด ประเทศใด ชาติใด เผ่าใด รักษาเอกลักษณ์ที่ผมพูดมานี้ไว้ได้ ถิ่นนั้นเรียกว่า เอกลักษณ์สืบทอดวัฒนธรรม อารยธรรม ของตนเองไว้อย่างยั่งยืน และเป็นเกียรติภูมิแก่ลูกหลานสืบไป การที่ท่านทั้งหลายมาร่วมในโครงการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีกรก่อนในวันนี้ ผมเชื่อว่าท่านมองตรงนี้ด้วย และขอให้ท่านมอง ให้เห็นว่า นอกจากองค์รวม มาตรฐานรวมที่เราจะทำความเข้าใจ ชักซ้อมให้เหมือนกันในศาสนพิธี เราต้องมองให้ลึกลงไป ท่านมีโอกาสกลับถิ่นของท่าน ท่านต้องไปรู้พื้น ต้องไปค้นหาว่าศาสนพิธี ท้องถิ่นแต่ละแห่งของท่านนั้น ที่คนปัจจุบันไม่ได้ปฏิบัติ แต่เป็นสิ่งที่ตั้งถามในอดีตมีอะไรบ้าง เจียรนัย

ขึ้นมาให้ปรากฏในแผ่นดินเท่ากับท่านเป็นผู้ถือฟื้นศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งงาม บางครั้งไม่ต้องสิ้นเปลือง เป้าหมายคือประหยัด ต้องไม่ให้คนเดือดร้อน แต่ต้องเรียบง่ายตามอัตภาพ ตามความเหมาะสม นี่แหละคือการช่วยประเทศช่วยชาติของตนเองหาเอกลักษณ์ของตนเองให้มากที่สุด เอกลักษณ์บางอย่าง เหมือนสิ่งที่หลับอยู่บนเนินเขา เพราะว่าถูกสังคมนาฬิกาชีวิตนี้ในรอบสี่ห้าสิบปีที่ผ่านมาได้ผันผวน ให้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ดั่งงาม ที่สร้างสันติสุขให้สังคม ที่น้อมนำเด็ก เยาวชน ประชาชนทุกหมู่เหล่าให้มาร่วมทำสังฆกรรมร่วมพิธีกรรมแล้วเกิดความรักสามัคคีขึ้นในชาติอย่าง แน่นแฟ้นหายไป ท่านก็มีสิทธิที่จะไปรื้อฟื้นอีกเป็นงานท้าทาย ความเห็นของผมก็เพื่อไม่ให้เสียเวลา ขอกราบเรียนว่าในการที่ท่านได้มาร่วมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีในครั้งนี้ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านทั้งหลายจะได้ดำเนินการสิ่งสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ท่านที่เข้ารับการฝึกอบรมทุกท่านจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องศาสนพิธีอย่างมาก มีความรู้ได้รับฟังวิทยากรบรรยาย ได้ซักถามวิทยากร ได้แลกเปลี่ยนกัน ได้ทบทวนสิ่งที่ตนเองทำมา อยู่แล้ว จะต้องได้ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ เรื่องศาสนพิธีเป็นเรื่องแห่งความรู้

๒. ต่อไปนี้ท่านทั้งหลายจะต้องเข้าใจเรื่องพิธี เรื่องศาสนพิธีอย่างชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะ พุทธศาสนพิธีเราแล้วยังต้องเข้าใจกว้างใหญ่ไพศาลไปถึงศาสนพิธีในศาสนาอื่นด้วยรู้อย่างเดียวไม่พอ ต้องเข้าใจ เห็นภาพ ต้องอยู่ในหัวใจเพียบพร้อมไม่ใช่รู้แค่ทฤษฎี ต้องเข้าใจอธิบายคนอื่นได้

๓. ปฏิบัติได้ ถูกต้อง แม่นยำ ทุกขั้นตอน สามารถออกมาปฏิบัติให้เห็นได้ เช่น ผ้าไตร อัฐบริวาร คือ เครื่องใช้สอยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มี ๔ อย่าง คือ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มีดโกนหรือมีดตัดเล็บ เข็ม ประคดเอว ผ้ากรอกน้ำ ไต้ห่มบุงขามากอง ๆ ต้องปฏิบัติได้ และ วางให้ถูกต้อง

๔. ต้องสอนหรือแนะนำผู้อื่นได้ทุกระดับ เพราะฉะนั้นท่านที่มาอบรมต้องแนะนำผู้ว่าได้ แนะนำท่านเจ้าคุณชั้นเทพได้ แนะนำเด็ก ครูบาอาจารย์ อธิบัติกรมศาสนาได้ เป้าหมายต้องชัดเจน อย่างนี้ ถ้ามีเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเสด็จ เราต้องทำ ต้องถวายคำแนะนำให้พระองค์ท่านทรงทราบได้ ต้องมีความเชื่อมั่นตรงนี้เน้นความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ใช่ตอนไปอบรมทำได้แต่พอถึงหน้าแขกมือสั่น ตกหล่น เพราะฉะนั้น ความเชื่อมั่นต้องชัดเจน

๕. การอบรมศาสนพิธีนี้จะมีส่วนสำคัญในการธำรงรักษาเรื่องศาสนพิธีที่ถูกต้อง เพื่อสืบทอดไปให้ลูกหลานในอนาคตของท้องถิ่น ของชาติ ท่านจะต้องไปขยาย สร้างเจตนารมณ์ ว่าจะต้องธำรงรักษาศาสนพิธีที่ถูกต้องเพื่อลูกหลาน

เพราะฉะนั้น ท่านจะต้องไปจัดอบรมขยายเครือข่ายกระจายความรู้ต่อเป็นพัน เป็นหมื่น เป็นแสน จัดให้คนทุกหมู่เหล่า และตามวัดท่านจะเห็นว่า มรรคนายกบางวัดท่านทำผิดอยู่ตลอดเวลา เป็นเวลา ๒๐-๓๐ ปี ไม่ได้ทำผิดแต่เพราะเหตุว่าไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติ แนะนำคนอื่นไม่ได้ เพราะไม่มีความเชื่อมั่น เพราะฉะนั้นถึงเวลาที่พวกเราทั้งหมดต้องมีเป้าหมายว่าในอนาคต ลูกหลาน คนในท้องถิ่น ชาวไร่ชาวนา มรรคนายกที่นับถือพุทธศาสนาจะได้รับรู้ ท่านจะได้ไปขยายเครือข่ายกระจายความรู้ศาสนพิธี เพราะท่านได้ชื่อว่าเป็นศาสนพิธีกร ท่านรับเกียรติบัตร ท่านมีบัตร ต้องปฏิบัติ ได้แน่นอน ต้องแนะนำผู้อื่นได้อย่างเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้งานศาสนพิธีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ดี ที่ถูกต้อง สืบทอดไปยังลูกหลาน ฝึกฝนคนอื่น สร้างคนอื่น แบ่งปันความรู้ให้ผู้อื่นเพื่อจะได้ทำสิ่งดีงาม สืบทอดสิ่งดีงามแผ่ออกไป โอกาสนี้ขอขอบคุณท่านทั้งหลายที่ตั้งใจฟัง ผมขอฝากอีกเรื่องหนึ่ง ที่สำคัญ คือเรื่อง แนวทางการปฏิบัติศาสนพิธีกร ถ้าหากแต่ละท้องถิ่นทำไม่ถูกต้อง นักเรียน นิสิต นักศึกษา คนหนุ่มสาวที่เป็นพลังของแผ่นดิน ถ้าเห็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็จะจำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เราซึ่งเป็นกำลังสำคัญที่มาร่วมอบรม มาร่วมประชุม มาร่วมรับทราบมาตรฐานเดียวกันให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อความสวยงามของมรดกวัฒนธรรม ให้คำนึงถึงเด็ก เยาวชนมาก ๆ เพราะเยาวชนเหล่านี้ จะเติบโตและเป็นกำลังสำคัญจะรักษาเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของคนไทยของพุทธศาสนิกชนไทย เพราะฉะนั้นฝากเน้นเป็นพิเศษคือเด็ก ๆ เท่ากับทำบุญให้ประเทศ ได้ช่วยชาติ พระศาสนา ส่งเสริมสถาบันพระมหากษัตริย์ และที่สำคัญรักษาเผ่าพันธุ์ของเราเองที่เรามีสิ่งดี ๆ ที่ประเพณีปฏิบัติ ในศาสนพิธี ขอให้ท่านทั้งหลายเป็นศาสนพิธีกรที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความรู้ความเข้าใจ เชื่อมั่น ในตนเอง ปฏิบัติได้ แล้วแผ่ความรู้ความเข้าใจไปสู่คนทั่วประเทศ ขอให้ท่านทั้งหลายจงมีแต่ความสุข ตลอดไป

เครื่องมือการปฏิบัติงานศาสนพิธี

เครื่องมือ คือ การรวบรวมข้อมูลของงานพระราชพิธี พระราชกุศล และรัฐพิธีต่าง ๆ ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

ศาสนพิธี สำหรับชาวพุทธ

องค์ประกอบของศาสนา

๕ ประการ

๑. ศาสดา คือผู้ก่อตั้งศาสนา
๒. ศาสนธรรม คือหลักธรรมคำสอน
๓. ศาสนิกหรือสาวก คือผู้ปฏิบัติตาม
๔. ศาสนสถานหรือศาสนวัตถุ
๕. ศาสนพิธี คือพิธีกรรมทางศาสนา

ศาสนพิธี คือระเบียบ แบบแผน แบบอย่าง
ที่ปฏิบัติในศาสนา โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา
ประโยชน์ของศาสนพิธี ศาสนพิธีที่ถูกต้อง
ทำให้พิธีมีความเรียบร้อย งดงามเป็นการเพิ่มพูน
ศรัทธาปลาทะของผู้ที่ได้พบเห็น เป็นเครื่องแสดง
เกียรติยศของเจ้าภาพและผู้เข้าร่วมพิธี ทั้งยังเป็นการ
รักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติไว้

ประเภทของศาสนพิธี ทางพระพุทธศาสนา

๑. กุศลพิธี

เป็นพิธีกรรมที่เนื่องด้วยการอบรมความดีงาม
ทางพระพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล

- * การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- * การเวียนเทียนในวันสำคัญทาง
พระพุทธศาสนา
- * การรักษาศีลต่าง ๆ

๒. บุญพิธี

พิธีทำบุญ เป็นประเพณีในครอบครัว
ในสังคม เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิต

- * พิธีทำบุญงานมงคล
- * พิธีทำบุญงานอวมงคล

๓. ทานพิธี

พิธีถวายทานต่างๆ

* ปาฏิบุคลิกทาน

* สังฆทาน

* การถวายกลิ่น ผ้าป่า ผ้าอาบน้ำฝ่นและอื่น ๆ

๔. ปกิณกพิธี

พิธีเบ็ดเตล็ด เป็นมารยาทและวิธีปฏิบัติ

ศาสนพิธี

* วิธีตั้งโต๊ะหมู่บูชาและจัดอาสนะสงฆ์

* วิธีวงด้ายสายสิญจน์

* วิธีจุดธูปเทียน

* วิธีแสดงความเคารพพระ

* วิธีประเคนของพระ

* วิธีทอดผ้าบังสุกุล

* วิธีทำหนังสืออาราธนาและใบปวารณา

* วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร

อาราธนาธรรม

* วิธีกรวดน้ำ ฯลฯ

งานพระราชพิธี

พระราชกุศล

และรัฐพิธี

งานพระราชพิธี

เป็นงานที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นประจำ เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา หรืองานที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษ เช่น พระราชพิธีอภิเษกสมรส พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่

งานพระราชกุศล

เป็นงานที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล งานพระราชกุศลบางงานต่อเนื่องกับงานพระราชพิธี เช่น พระราชกุศลมาฆบูชา พระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี พระราชกุศลทรงบาตร

งานรัฐพิธี

เป็นงานพิธีที่รัฐบาลหรือทางราชการจัดขึ้นเป็นประจำปี โดยกราบทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ทรงเป็นประธานประกอบพิธี เช่นรัฐพิธีที่ระลึกวันจักรี รัฐพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญ ซึ่งปัจจุบันทรงรับเข้าเป็นงานพระราชพิธี

งานทั้ง ๓ นี้ จะมีหมายกำหนดการ ทูกงาน การนิมนต์พระสงฆ์ และการปฏิบัติศาสนพิธี เป็นหน้าที่ของฝ่ายพิธีกรรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยปฏิบัติงานร่วมกับสำนักพระราชวัง

คำที่เกี่ยวข้องกับ พิธี

พิธีกร

- * ผู้ดำเนินการในพิธี หรือผู้ดำเนินรายการ
- * ผู้รับผิดชอบในด้านพิธีการ
- * ผู้ประสาน ควบคุม และกำกับรายการให้ เป็นไปตามกำหนดการที่วางไว้

พิธีกรรม

- * การประกอบพิธีในงานต่างๆ
- * การบูชา

พิธีการ

ขั้นตอนของพิธีที่กำหนดไว้ตามลำดับ ในกำหนดการตั้งแต่เริ่มพิธีจนจบพิธี

ความหมายของศาสนพิธีกร

ผู้ดำเนินการพิธีทางศาสนา

- ★ ผู้ควบคุมและปฏิบัติศาสนพิธี
- ★ ประชาสัมพันธ์ (โฆษก)

เตรียมสถานที่

- ◇ กว้างขวาง เพียงพอ
รองรับผู้ร่วมพิธี
- ◇ เหมาะสมที่จะจัดพิธี
- ◇ สะอาด สะดวก
ปลอดภัย
- ◇ ไม่มีเสียงรบกวน

เตรียมอุปกรณ์

- ☐ โต๊ะหมู่บูชา กระดาษรูป เจึงเทียน
แจกันดอกไม้ พานทุ่ม
เจึงเทียนขนวน ที่กรวดน้ำ
- ☐ อาสน์สงฆ์ เครื่องปูลาด
แก้วน้ำ กระโถน กระดาษเช็ดมือ
- ☐ เชื้อทาลูปเทียน ธำลี กรรไกร
มิดเล็ก ไฟแช็ก

คุณสมบัติของศาสนพิธีกร

- มีความรู้ ความสามารถ ในการปฏิบัติศาสนพิธี
- มีไหวพริบ ปฏิภาณ ตัดสินใจแก้ไขข้อขัดข้องได้ดี
- มีความแม่นยำ ละเอียด รอบคอบ ในศาสนพิธี
- แต่งกาย-ปฏิบัติตนเหมาะสมกาลเทศะ มีมารยาท
- สามารถประสานงาน ควบคุม กำกับพิธีการได้ดี

ตัวอย่าง
การจัดเตรียม
สถานที่

ตัวอย่าง การจัดเตรียมอุปกรณ์

← พานพุ่ม

← ที่กรวดน้ำ

เตรียมอุปกรณ์

๑. ธรรมาสัน คัมภีร์เทศน์ พัดรอง โตก ตะลุ่ม พาน
๒. เครื่องทองน้อย รูปเทียน รูปไม้ระกำ สายสิญจน์
๓. ภูเขาโยงหรือสายโยง แถบทอง
๔. เขียงเทียนสองธรรม ชันน้ำมนต์ ที่พรม
๕. เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน ขาดังไม้ค้

เซียงเทียนชนวน

เทียนสองธรรม

เครื่องทองน้อย

ขันน้ำมนต์
และที่พรม

กุษาโยง

พัตยต

พัตรอง

สายสิญจน์

เตรียมบุคลากร

- พระสงฆ์
- ประธานพิธี
- ศาสนพิธีกร
- ผู้ร่วมงาน

เตรียมกำหนดการ

- หมายกำหนดการ หมายรับสั่ง กำหนดการ
- การเขียนกำหนดการ ๓ ช่วง ช่วงต้น ช่วงกลาง ช่วงท้าย
- การประสานกำหนดการพระสงฆ์, ประธานพิธี, ประชาสัมพันธ์

หมายกำหนดการ

- เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธีโดยเฉพาะ ลักษณะของเอกสารจะต้องอ้างพระบรมราชโองการ คือขึ้นต้นด้วยข้อความว่า นายกรัฐมนตรี หรือเลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการ เนื้อเกล้าฯ สั่งว่า เสมอไป และในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่จะต้องส่งต้นหมายกำหนดการดังกล่าวนี้ เสนอนายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เพื่อให้เป็นพระบรมราชโองการที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ

ตัวอย่าง

ที่ ๑๓/๒๕๕๓

หมายกำหนดการ

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การพระราชพิธีศุภมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ปีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังนี้

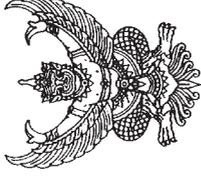
วันเสาร์ที่ ๑๒ สิงหาคม ตั้งแต่เวลา ๙ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๗ นาฬิกา สำนักพระราชวังได้จัดที่สำหรับลงพระนาม และลงนามถวายพระพรไว้ที่ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๒ นาฬิกา ทหารบก ทหารเรือ จะได้ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติ ฝ่ายละ ๒๑ นัด

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว

สำนักพระราชวัง

วันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

ที่ ๑๓/๒๕๔๘

ตัวอย่าง หมายกำหนดการ

หมายกำหนดการ

พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่
พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้า

ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และหม่อมศรีรัศมิ์ มหิตล ณ อยุธยา ซึ่งประสูติเมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ ตามขัตติยราชประเพณี ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต ตั้งมีรายการต่อไปนี้

วันศุกร์ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๔๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระที่นั่งอนันตสมาคม

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์ ทรงศีล พระสงฆ์ ๑๐ รูปมีสมเด็จพระพุฒาจารย์ อดิศรภักดี ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ และเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ สำหรับพระเจ้าหลานเธอที่จะทรงขึ้นพระอู่ จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ลงในพระสังขาร พระราชศรัทธาเมตตาพูนูนี ห้วหน้าพร้าวมณี ประกอบพิธีทำน้ำสรงที่ชั้นพระสังขาร ลอยกรงกุ่ม ปลาทอง-เงิน และมะพร้าวทอง-เงิน ในชั้นพระสังขาร

เวลาประถมพระฤกษ์ ๑๕ นาฬิกา ๙ นาที ถึงเวลา ๑๕ นาฬิกา ๓๙ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์พระราชทานพระเจ้าหลานเธอ พระราชศุภวามเทพมุนี หัวหน้าพรหมมุนี เข้าเฝ้า ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายน้ำเทพมนตร์ แล้วทรงหลั่งน้ำเทพมนตร์พระราชทานพระเจ้าหลานเธอ ทรงจรดพระกรรไกรขริบพระเกศาทรงเจิม ทรงผูกต้ายพระขวัญ แล้วสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงผูกต้ายพระขวัญ พระราชทานพระเจ้าหลานเธอ ขณะนี้ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ไหฺรหลววงฉันท์ของชัยพรหมมณเฝ้าสังข์ พนักงานภูษามาลาแกว่งบั้งแห้ว ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนจุดปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา

ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พระราชศุภวามเทพมุนี หัวหน้าพรหมมณเฑยนพระอัฐิ ปุจฉาทพระอัฐิ งามเศียรข้างมงคสรราชพิทักษ์องศาในพระอัฐิ หลั่งน้ำสังข์ และเจิมพระอัฐิ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงวางเครื่องราชภัณฑ์ และทอดผ้าแดงจารึกอักษรพระนามพระเจ้าหลานเธอตามราชประเพณี ลงในพระอัฐิ แล้วพระราชศุภวามเทพมุนี หัวหน้าพรหมมณเฑยนน้ำเทพมนตร์ที่พระที่นั่งไพศาลบุษยามณเฑยน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระเจ้านายเธอส่งบรรทมในพระอัฐิ พระศุภวามมาลาแกว่งบั้งแห้ว ไหฺรหลววงฉันท์ของชัยพรหมมณเฝ้าสังข์ พนักงานภูษามาลาแกว่งบั้งแห้ว ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์ เสร็จแล้วพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและของอุทิศพระบาทสร้าบถ้วนเวียนเห็นแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ภาวแต่งตั้งถวาย แต่งเครื่องแบบเครื่องยศ.

วันที่ ๑๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๘

ตัวอย่าง

(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๒๗๘๐๕

๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

วันขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังจัดที่สำหรับลงพระนามและลงนามถวายพระพรไว้ที่ในพระบรมมหาราชวัง

วันอาทิตย์ที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๔ เวลา ๐๗.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๗.๐๐ น.

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว

วัน	หน้าที่...สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.....
	นำหมายกราบเรียน นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่ง บังคับบัญชาสำนักพระราชวัง เพื่อทราบ ....

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่ง
อย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่
ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๔๗๓๘

(แบบ ๑)

สำนักพระราชวัง

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

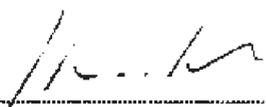
พระราชทานเพลิงศพ พระธรรมปริยัติมุนี (นวน เขมจารี) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม
อ. เมรุวัดพระธาตุพนม ขี้เกลือธาตุพนม จังหวัดนครพนม

วันเสาร์ที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

ทองหล่อ/พิมพ์/๑๕/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมปริยัติมุนี (นวน เขมจารี)
	เพื่อทราบ
	ติดต่อขอรับหีบเพลิงพระราชทานที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง
	ไปปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

พระราชกิจ
พระราชศุภกิจกัมมทานุเปตาม

ตัวอย่างพระราชกิจ

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

วันอังคารที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระที่นั่งอภินิหารนคร โขงหิน ไปยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จทางประตูวิเศษไชยศรี ประสูติมานุไชยศรี
- เวลา ๑๗.๐๐ น. รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่พระทวารเวสศรัภมา เสด็จฯ เข้าสู่วังอโศกนิรมลราชวัง
- สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงยืนรับน้ำพระราชอาสน์
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ไปหลังพระที่นั่ง นพปฎลมหาเศวตฉัตร
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระที่นั่งนพปฎลมหาเศวตฉัตร
- เสด็จฯ ไปที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องของน้อยแก้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ ทรงกราบถวายบังคมพระบรมมัฐิ
- ทรงรับการถวายความเคารพของผู้รับเสด็จฯ
- ประทับพระราชอาสน์ (พระสงฆ์ ๒๕ รูปถวายพระพรมนต์)
- เมื่อทรงเสร็จแล้วทรงหลั่งทักษิโณทก จบ
- (พระเทพปริัติภูมิ วิชาทองนพคุณ ขึ้นนั่งยังมณฑปเศวตฉัตร)
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนธูปบังสุกข์แห่งพระราชทานไปให้แก่มณฑปพระราชพิธีเชิญไปปักกิ่งกลางบรมมหาราชวัง
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ทรงกราบถวายบังคมพระบรมมัฐิ
ที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร ๓ ครั้ง ๑ ไปทรงจุดธูปถวายพรมนต์ของน้อย
ประทับพระราชอาสน์ได้เดิม

ทรงทูล
(พระเทพปริัติภูมิ วิชาทองนพคุณ) ทรงกราบถวายบังคม
ดงมาบังอโศกนิรมล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปถวายพรมนต์ของน้อย
ประทับพระราชอาสน์ได้เดิม

(เสด็จฯ ไปยังมณฑปนพปฎลมหาเศวตฉัตรที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร
ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงกราบถวายบังคม
ประทับพระราชอาสน์ได้เดิม

(พระสงฆ์ที่ถวายพระพรมนต์แก่พระแท่น ๓ ถิ่นไปถวายพระพรมนต์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหลั่งทักษิโณทก)

(พระสงฆ์ ๒๕ รูปถวายพระพรมนต์) ทรงกราบถวายบังคม
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงจุดธูปถวายพรมนต์ของน้อย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงกราบถวายบังคมพระบรมมัฐิที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร

ทรงรับการถวายความเคารพของผู้รับเสด็จฯ

เสด็จฯ ออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประทับรถม้าที่หน้าพระทวารเวสศรัภมา
เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ทรงมีพระราเสด็จพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี

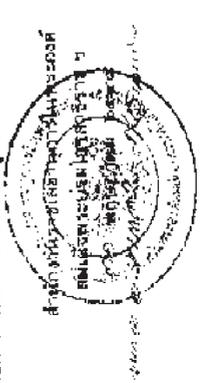
๓๐ เมษายน ๒๕๕๕

กำหนดการ

เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานโดยทั่วไป ที่ทางราชการหรือ ส่วนเอกชนจัดทำขึ้นเอง แม้ว่าจะป็นงานที่เกี่ยวข้องถึงเบื้องพระยุคลบาท เช่น เป็นงานที่เสด็จพระราชดำเนิน แต่งานนั้นมิได้เป็นงานพระราชพิธี ซึ่งกำหนดขึ้นโดยพระบรมมืองการแล้ว เรียกว่า กำหนดการทั้งสิ้น เช่น ขั้นตอนของงานสวนสนามสำแดงความสามัคคีของทหารรักษาพระองค์ ก็ใช้คำว่ากำหนดการ เพราะงานนี้มิใช่พระราชพิธีที่มีพระบรมมืองการให้ จัดขึ้น หากแต่เป็นทางราชการทหารจัดขึ้น เพื่อสำแดงความสามัคคีต่อ เบื้องพระยุคลบาท

- พระราชทานรางวัลเหรียญดีเด่น (จำนวน ๑๐ รางวัล)
- ผู้รับรางวัลจังหวัดชลบุรี ผู้สมควร ๓ นายเริ่มโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย
- เสด็จ ฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ
- เสด็จ ฯ พระทับรถยนต์พระที่นั่ง ไปยังบริเวณสี่แยกถนนจอมพลเพื่อปฏิบัติภารกิจรักษาความเรียบร้อยจราจรตามพิเศษ ฯ
- เสด็จ ฯ ถึงสนามแข่งรถอเนกประสงค์ กองทัพเรือเพื่อตรวจวัดวิทยภาพ ฯ (รถยนต์พระที่นั่งเทียบทางด้านขวา)
- เสด็จ ฯ ถึงและเสด็จขึ้นจากรถช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่จอดอยู่ที่บริเวณสี่แยก
- เสด็จ ฯ ไปรับชมนิทรรศการของกรมการช่างฝีมือ ไปยังสนามกีฬา กองเป็น ๑
- เสด็จ ฯ ไปยังสนามกีฬา กองเป็น ๑ อำเภอลาดหญ้า จังหวัดลพบุรี
- เสด็จ ฯ เสด็จขึ้นรถรางแห่งเมืองบัน ๑๑ เสด็จ
- ทรงรับทราบรายงานผลการสรุปผลการดำเนินงาน
- เสด็จ ฯ กลับจากห้องทรงงาน ฯ
- เสด็จ ฯ ขึ้นแท่นทรงรับการแสดงความเคารพจากกองทหารเกียรติยศ
- เสด็จ ฯ ไปประทับเครื่องบินพระที่นั่ง ไปยังกองบิน ๑ จังหวัดนครราชสีมา (ระยะเวลา ๑๑๕ นาที) ใช้เวลาประมาณ ๒๕ นาที)
- ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจครบถ้วน ตามลี้ โคราช (APPROACH) - ตอนเนื่อง -
- เสด็จ ฯ ไปประทับเครื่องบินพระที่นั่ง ไปยังท่าอากาศยานทหาร กองบิน ๕ (ระยะเวลา ๑๑๕ นาที ใช้เวลาประมาณ ๒๕ นาที)
- เสด็จ ฯ ถึงท่าอากาศยานทหาร ตอนเนื่อง
- เสด็จ ฯ ขึ้นแท่นทรงรับการถวายความเคารพจากกองทหารเกียรติยศ
- เสด็จ ฯ เสด็จขึ้นรถรางเพื่อไปทรงเสวย
- ทรงรับทราบรายงานสรุปผลการดำเนินงาน
- เสด็จ ฯ ไปยังบริเวณสี่แยกที่หนึ่ง
- เสด็จ ฯ กลับถึงผู้สื่อข่าว
- เสด็จ ฯ เสด็จขึ้นรถราง

๒๑

ช่วงต้น

กำหนดการ

บำเพ็ญกุศลเพื่อความป็นสิริมงคลที่ทำการกระทรวงวัฒนธรรมแห่งใหม่

ณ ห้องประชุมกระทรวงวัฒนธรรม ชั้น ๑๕ อาคารนาถนภกรณทาวเวอร์

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ เวลา ๑๐.๐๐ น.

.....

ช่วงกลาง

- เวลา ๐๘.๔๕ น. - ข้าราชการและผู้มีเกียรติพร้อมกัน ณ สถานที่ประกอบพิธี
- เวลา ๑๐.๐๐ น. - รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ประธานพิธีเข้าสู่สถานที่ประกอบพิธี
  - จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย
  - เจ้าหน้าที่อาราธนาศีล
  - ประธานสงฆ์ให้ศีล
  - เจ้าหน้าที่อาราธนาพระปริตร
  - พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
  - ถวายภัตตาหารเพล
  - ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
  - พระสงฆ์อนุโมทนา
  - ประธานกรวดน้ำ รับพร
  - พระสงฆ์พรมน้ำพระพุทธมนต์
  - เป็นเสร็จพิธี
- เวลา ๑๒.๐๐ น. - รับประทานอาหารร่วมกัน

ช่องท้าย

หมายเหตุ แต่งกายชุดสากล หรือชุดสุภาพ

ฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์

กรมการศาสนา

โทร. ๐ ๒๔๒๒ ๘๘๐๑ - ๘

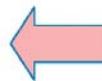
โทรสาร ๐ ๒๔๒๒ ๘๘๐๒

การปฏิบัติพิธี

- เชิญเทียนชนวน
- เชิญพัตรองถวายเป็น
- การจุดธูปเทียนบูชา
- การอาราธนาศีล
- การอาราธนาพระปริตร

- การอาราธนาธรรม
- การจุดเทียนทำน้ำมนต์
- การจุดและเชิญเทียนส่องธรรม
- การจุดเครื่องทองน้อย
- การเชิญคัมภีร์และการรับคืน
- เตรียมอาหารคาวหวาน ปัจฉัยไทยธรรม
- การถวายอาหารปัจฉัยไทยธรรม และการเก็บ
- การเชิญผ้าไตรบังสุกุลและการเก็บ
- การถวายภัตตาหารเทศน์และการถอนออก
- การเชิญที่ถวคนน้ำและการนำน้ำไปเท
- การเชิญขันน้ำพระพุทธมนต์ การเดิน

การปฏิบัติพิธี

สิ้นสุดพิธี

- รับพระสงฆ์ลงจากอาสนะ
- ส่งพระสงฆ์กลับวัด
- ดับธูปเทียนบูชา
- ส่งคืนอุปกรณ์ที่ยืมมา

ศาสนพิธีสำหรับผู้บริหาร และ ลำดับขั้นตอนพิธีต่างๆ

งานมงคล และ งานอวมงคล

งานมงคล คือพิธีทำบุญที่ปรารถนาเหตุเพื่อความสุข ความเจริญ แก่ตนเอง ครอบครัว รวมถึงประเทศชาติ การฉลองความสำเร็จในชีวิต หรือการเริ่มต้นชีวิตใหม่ เปิดกิจการใหม่ เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญแต่งงาน (มงคลสมรส) ฉลองพระบวชใหม่ ทำบุญคล้ายวันเกิด ฉลองสมณศักดิ์-เครื่องราชอิสริยาภรณ์ วังศิลาฤกษ์ ฯลฯ

งานอวมงคล คือพิธีทำบุญที่จัดขึ้นโดยปรารถนาเหตุไม่สู้ดี เนื่องจากการตายของญาติมิตร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในครอบครัว เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับและเป็นมงคลแก่ผู้ยังมีชีวิตอยู่ เช่น การสวดพระอภิธรรม ทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน ออกเมรุเผาปนกิจศพ เก็บอัฐิสามหาบ หรือทักษิณานุประทาน

ลำดับขั้นตอนพิธีทำบุญงานมงคล

- ผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล
- ประธานสงฆ์ให้ศีล ทุกคนรับศีล จบ
- ศาสนพิธีกรอาราธนาพระปริตร
- พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบท

อะเสวะนา จะ พาลานัง...

- ประธานจุดเทียนที่ภาชนะน้ำมันต์ แล้วยกประเคน ประธานสงฆ์
- เจริญพระพุทธมนต์จบ ประเคนภัตตาหารพระสงฆ์
- ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ — รับพร
- พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์
- เสร็จพิธี

ลำดับขั้นตอนพิธีทำบุญงานอวมงคล

- ผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย (ถ้ามี)
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล
- ประธานสงฆ์ให้ศีล ทุกคนรับศีล จบ
- ศาสนพิธีกรอาราธนาพระปริตร
- พระสงฆ์สวดพระพุทธรมนต์ จบ
- ประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์

- ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์
- ศาสนพิธีกรลาดกุหาโยง
- ทอดผ้าบังสุกุลวางทับบนกุหาโยง
- พระสงฆ์บังสุกุล
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ — รับพร
- เสร็จพิธี

การจัดพิธีมงคลและอวมงคลในโอกาสเดียวกัน

- ผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- ประธานจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย กราบ ๑ ครั้ง หรือน้อมไหว้
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล
- ประธานสงฆ์ให้ศีล — ทุกคนรับศีล
- ศาสนพิธีกรลาดกุหาโยง - เชิญผ้าบังสุกุล
- ประธานทอดผ้าบังสุกุลวางทับบนกุหาโยง

- พระสงฆ์บังสุกุล — อนุโมทนา
- ประธานกรวดน้ำ — รับพร (อาจงดการอนุโมทนาและกรวดน้ำในช่วงนี้ได้ เพื่อให้กำหนดการกระชับขึ้น)
- ศาสนพิธีกรอาราธนาพระปริตร
- พระสงฆ์เจริญพระพุทธรมนต์ถึงบท
อะเสวะนา อะ พาลานัง
- ประธานจุดเทียนที่ภาชนะน้ำมนต์แล้วยกประเคนประธานสงฆ์ น้อมไหว้

- ประธานพร้อมผู้ร่วมพิธีประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์
- ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ — รับพร
- พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธรมนต์
- เสร็จพิธี

ลำดับขั้นตอนพิธีแสดงพระธรรมเทศนา

- ผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- พระสงฆ์ขึ้นนั่ง ณ อาสนะบนอาสน์สงฆ์
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- ประธานจุดเทียนส่องธรรม (เทียนดูหนังสือเทศน์) และจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยบูชาธรรม
- พระสงฆ์ขึ้นสู่ธรรมาสน์
- ศาสนพิธีกรเชิญเทียนส่องธรรมไปตั้งบนธรรมมาสน์

- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล ทุกคนรับศีลจบ
- ศาสนพิธีกรอาราธนาธรรม
- พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาจบ
อนุโมทนาบทธรรมาสน์
- กรวดน้ำ — รับพร
- ศาสนพิธีกรเชิญเทียนส่องธรรมออก
รับพระสงฆ์ลงจากธรรมาสน์
- ประธานประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมเครื่องกัณฑ์เทศน์
- เสร็จพิธี

ลำดับขั้นตอนพิธีถวายสังฆทาน

- ผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- ยกเครื่องสังฆทานตั้งไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์หรือที่สมควร
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล ทุกคนรับศีล จบ
- ศาสนพิธีกรกล่าวนำถวายสังฆทาน
- ยกเครื่องสังฆทานประเคนถวายพระสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ — รับพร
- เสร็จพิธี

ข้อควรทราบ

๑. การถวายทานทุกอย่าง ต้องว่า นโม ๓ จบ
ก่อนกล่าวถวาย ทุกครั้ง
๒. ถ้าถวายสังฆทานหลังเวลาเที่ยงแล้ว ห้ามถวายอาหารสด
และหากมีอาหารแห้งก็ห้ามยกประเคนเช่นกัน เพราะจะทำให้
พระต้องอาบัติ ประเคนได้เฉพาะของที่สมควรแก่สมณ
บริโภค
๓. การถวายทานอื่นๆ เช่น ถวายผ้าอาบน้ำฝน ก็มีลำดับพิธี
เช่นเดียวกัน

ลำดับขั้นตอนพิธีถวายผ้าป่า

- ผู้ร่วมพิธีพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- นำต้นผ้าป่าตั้งไว้บนโต๊ะหรือที่ที่เหมาะสม
- พระสงฆ์นั่งประจำที่ ณ อาสนะสงฆ์พร้อมแล้ว
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล ทุกคนรับศีล จบ

- ศาสนพิธีกรกล่าวนำถวายผ้าป่า
- นิมนต์พระสงฆ์พิจารณา (ชัก) ผ้าป่า
- ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ (ถ้ามี)
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ — รับพร
- เสร็จพิธี

พิธีบวงสรวงและ
วางศิลาฤกษ์
ลำดับขั้นตอนพิธี
บวงสรวงบูชาฤกษ์

- เจ้าหน้าที่เตรียมเครื่องสังเวद्यพร้อมแล้ว
- ได้เวลาผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- ประธานจุดธูปเทียน (เทียนเงิน – เทียนทอง) ที่โต๊ะเครื่องบวงสรวง เจ้าหน้าที่จุดธูป ๑ กำ ไม่น้อยกว่า ๔๕ ดอก ให้ประธานและผู้ร่วมพิธีปักที่เครื่องบวงสรวง

- พราหมณ์ประกาศโองการชุมนุมเทวดา
- ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ เจ้าหน้าที่ลั่นฆ้องชัย
- พราหมณ์ประกาศโองการบวงสรวงบูชาฤกษ์
- ผู้ร่วมพิธีประนมมือจนพราหมณ์ประกาศโองการจบ

ลำดับขั้นตอนพิธีวางศิลาฤกษ์

- ผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล
- ประธานสงฆ์ให้ศีล ทุกคนรับศีล
- ศาสนพิธีกรอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ (ถ้ามีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ด้วย)

- ประธานจัดงานกล่าวรายงาน (ถ้ามี)
- ใกล้เคียงฤกษ์ ประธานไปตีมณฑลพิธี เจิมแผ่นศิลาฤกษ์ แผ่นอิฐทอง เงิน นาก ดอกไม้มงคล ๕ ชนิด สอปูนทราย
- วางแผ่นศิลาฤกษ์เมื่อได้เวลาฤกษ์ วางเบี้ยขึ้นตลับนพรัตน์ โปรยข้าวดอกคอกไม้
- พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา

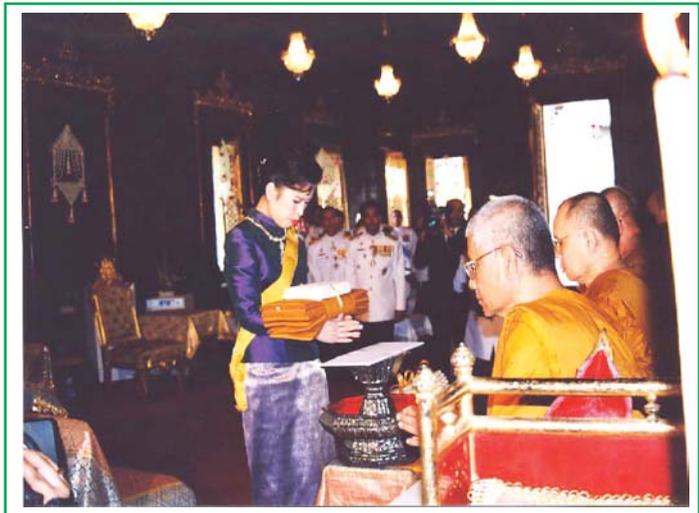
- เจ้าหน้าที่ลั่นฆ้องชัย
- ประธานประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ – รับพร
- เสร็จพิธี

ลำดับขั้นตอนพิธีเปิดประชุมสัมมนา

- ผู้เข้าร่วมประชุมพร้อมกัน ณ ห้องประชุม
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง ลูกขี้ยืนถวายความเคารพ ๑ ครั้ง
- ผู้จัดงานกล่าวรายงานต่อประธาน
- ประธานกล่าวตอบและกล่าวเปิดประชุม
- ดำเนินการประชุมตามตาราง

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ถวายผ้าพระกฐิน
และพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

ลำดับขั้นตอนพิธีสวดพระอภิธรรมศพ

- ได้เวลาประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- จุดธูปเทียนบูชาธรรมที่หน้าตู้พระสวดพระอภิธรรม น้อมใจไว้
- จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยเคารพศพ (ถ้าไม่มีใช้ธูปเทียนธรรมดาแทน)
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล รับศีล จบ

- ประธาน (หรือศาสนพิธีกร) กล่าวนำถวายผ้ากฐิน จบแล้ววางผ้าไตรบนพานแว่นฟ้า ยกพระเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ แล้วพระเคนเทียนพระปาติโมกข์ (ถ้ามี)
- พระสงฆ์ประกอบพิธีกฐินกรรม (อปโลกน์ – สวดมอบผ้ากฐิน)
- พระสงฆ์องค์ครองออกไปครองผ้า เสร็จแล้วกลับมานั่งที่เดิม
- ประธานพระเคนเครื่องบริวารกฐินแต่องค์ครองเริ่มจากบาตรเป็นอันดับแรก

- ผู้ร่วมพิธีพระเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์
- ศาสนพิธีกรกล่าวปวารณาปัจจัยบูรณปฏิสังขรณ์วัด และจตุปัจจัยถวายพระสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ
- รับพร
- เสร็จพิธี

กำหนดการสำหรับ ประธาน พิธีถวายผ้าพระกฐิน พระราชทาน

- ประธานเดินทางถึงหน้าพระอุโบสถ (พระวิหารหรือศาลาการเปรียญ) ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ ตั้งผ้าพระกฐิน(ผ้าไตร) และเครื่องราชสักการะ (กรวยดอกไม้ธูปเทียนแพ) ไว้เรียบร้อยแล้ว
- ถวายความเคารพ (คำนับหรือถอนสายบัวแล้วแต่กรณี)
- เปิดกรวยถวายราชสักการะวางไว้ด้านข้าง แล้วถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง

- ยืนมือทั้งสองออกไปยกผ้าพระกฐิน (ผ้าไตร) ถूमประคองไว้ ยืนอยู่ที่เดิม จนวงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จบ
- เดินเข้าสู่พระอุโบสถ (หรือสถานที่ประกอบพิธี)
- วางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า ซึ่งเจ้าหน้าที่จัดวางไว้ตรงหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ แล้วไปที่โต๊ะหมู่บูชาหน้าพระประธาน

- รับเทียนชนวนจากศาสนพิธีกร จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย(โดยจุดเทียนด้านซ้ายมือและขวามือของผู้จุดก่อน แล้วจุดธูปจากซ้ายไปขวา) ส่งเทียนชนวนคืนศาสนพิธีกร กราบ ๓ ครั้ง
- ไปที่พานแว่นฟ้าด้านหน้าพระสงฆ์ หยิบผ้าห่มพระประธาน (วางอยู่บนผ้าพระกฐิน) ส่งให้เจ้าหน้าที่หรือไวยาวัจกรของวัด

- ยกผ้าพระกฐินขึ้นอุ้มประนมมือประคองหันหน้าทางพระพุทธรูป (พระประธาน) ว่า นะโม ๓ จบ
- หันหน้ามาทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐินตามที่คิดไว้บนผ้าพระกฐิน
- กล่าวจบแล้ววางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า ยกทั้งพานประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ ประเคนพานเทียนพระปาติโมกข์ (ตั้งอยู่ข้างพานแว่นฟ้า) โห้พระสงฆ์แล้วไปนั่งที่สำหรับประธาน

- (ต่อจากนั้นพระสงฆ์ทำกฐินกรรม องค์กรองลงจากอาสน์สงฆ์ไปครองผ้า แล้วกลับขึ้นมานั่งที่อาสนะ)
- ประธานถวายเครื่องบริวารพระกฐินเริ่มจากบาตร แต่องค์กรองซึ่งโดยปกติจะเป็นประธานสงฆ์แล้วกลับไปนั่งที่ (ถ้ามีเครื่องไทยธรรมที่จัดมาถวายพระสงฆ์มอบให้ผู้มาร่วมพิธีเป็นผู้ถวาย)

- เมื่อเจ้าหน้าที่ประกาศยอดเงินบำรุงพระอารามให้ทราบทั่วกันแล้ว ประธานไปถวายใบปวารณาจุดปัจจัยตามที่ประกาศแก่ประธานสงฆ์แล้วกลับไปนั่งที่
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- ประธานกรวดน้ำ - รับพร (ถ้ามีการมอบเงินบำรุงการศึกษา อุทิศกุศลให้หรือสิ่งอื่นๆ แก่โรงเรียนหรือชุมชน ให้ประธานมอบในลำดับนี้)

- ประธานกราบลาพระรัตนตรัย แล้วไปกราบลาพระสงฆ์ (ถ้าพระสงฆ์มีของที่ระลึกมอบให้ประธาน ก็มอบให้ในลำดับนี้)
- ประธานออกจากพระอุโบสถ
- เสร็จพิธี

การแต่งกาย

ข้าราชการ แต่งชุดปกติขาว
พ่อค้าประชาชน แต่งชุดขอเข้าเฝ้า ชุดสากล ชุดไทย
ชุดสุภาพ หรือชุดเครื่องแบบประจำหน่วยงาน

ลำดับขั้นตอนพิธีถวายกฐินราษฎร์

- นำผ้ากฐินพร้อมเครื่องบริวารกฐินไปจัดตั้งไว้ ณ อุโบสถหรือศาลาการเปรียญ(มีขบวนแห่ด้วยก็ได้)
- ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล ทุกคนรับศีล จบ
- หอมผ้าห่มพระประธานมอบให้ไวยวัจกรวัด นำไปห่มพระประธาน

- ประธาน (หรือศาสนพิธีกร) กล่าวนำถวายผ้ากฐิน จบแล้ววางผ้าไตรบนพานแว่นฟ้า ยกพระเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ แล้วพระเคนเทียนพระปาติโมกข์ (ถ้ามี)
- พระสงฆ์ประกอบพิธีกฐินกรรม (อปโลกน์ — สวดมอบผ้ากฐิน)
- พระสงฆ์องค์ครองออกไปครองผ้า เสร็จแล้วกลับมานั่งที่เดิม
- ประธานพระเคนเครื่องบริวารกฐินแต่องค์ครองเริ่มจากบาตรเป็นอันดับแรก

- ผู้ร่วมพิธีพระเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์
- ศาสนพิธีกรกล่าวปวารณาปัจจัยบูรณปฏิสังขรณ์วัด และจตุปัจจัยถวายพระสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ
- รับพร
- เสร็จพิธี

ลำดับขั้นตอนพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

- ไปนมัสการพระอาจารย์เพื่อแจ้งความประสงค์ นัดหมายวัน เวลา และนิมนต์พระสงฆ์
- ในวันประกอบพิธี ผู้แสดงตนแต่งกายชุดสีขาวล้วน ชุดนักเรียน หรือชุดสุภาพสีอ่อน พร้อมกัน ณ สถานที่ประกอบพิธี
- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยเปล่งวาจาบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง

- ถือนพานเครื่องสักการะเข้าไปหาพระอาจารย์ ณ ที่ชุมนุมสงฆ์ วางพานแล้วกราบ ๓ ครั้ง ยกพานเครื่องสักการะถวาย กราบ ๓ ครั้ง
- เปล่งวาจากล่าวคำนมัสการ (นะโม ๓ จบ) และคำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ จบ
- เมื่อพระสงฆ์รับว่า สาธุ แล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งราบกับพื้น ประนมมือรับฟังโอวาทจากพระอาจารย์ เมื่อจบโอวาทแล้ว รับว่า สาธุแล้วนั่งคุกเข่าประนมมือ อาราธนาศีล ๕ รับศีลจบแล้ว กราบ ๓ ครั้ง

- พระเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์ (ถ้ามี)
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ — รับพร
- กราบ ๓ ครั้ง เป็นเสร็จพิธี

คำบูชาพระรัตนตรัย

อิมิณา สักการณะ พุทฺธัง ปุเชมิ
อิมิณา สักการณะ ฐัมมัง ปุเชมิ
อิมิณา สักการณะ สังฆัง ปุเชมิ
(ถ้าหลายคน เปลี่ยน ปุเชมิ เป็น ปุเชมะ)

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

วิธีการแสดงตน

แสดงเป็นรายบุคคล   แสดงเป็นหมู่คณะ

คำกล่าวแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

คำกล่าวแสดงตนคนเดียว (ชาย) ตั้ง นะโม ๓ จบ
 เอสาหัง ภันเต สุจิระประวีณิพุทธัมปิ ตัง ณะคะวันตัง
 สระระณัง คัจฉามิ ชัมมัญจะ สัจฉัญจะ พุทธะมามะโกติ
 มัง สัมโม ธารตุ

คำกล่าวสำหรับผู้หญิงแสดงตนคนเดียว
 เหมือนกับคำแสดงตนของชาย เพียงแต่เปลี่ยนคำ
 ว่า พุทธะมามะโกติ เป็น พุทธะมามะกาติ เท่านั้น

คำกล่าวสำหรับแสดงตนหลายคน (ชาย)
 เอเต มะยัง ภันเต สุจิระประวีณิพุทธัมปิ ตัง
 ณะคะวันตัง สระระณัง คัจฉามะ ชัมมัญจะ สัจฉัญจะ
 พุทธะมามะกาติ โน สัมโม ธารตุ

คำกล่าวสำหรับผู้หญิงหลายคนแสดงตน
 เหมือนกับคำแสดงตนของชายหลายคน
 เพียงแต่เปลี่ยนคำว่า เอเต มะยัง เป็น เอตา มะยัง
 เท่านั้น

ลำดับขั้นตอนพิธีสวดพระอภิธรรมศพ

- ได้เวลาประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง
- จุดธูปเทียนบูชาธรรมที่หน้าผู้สวดพระอภิธรรม น้อมใจไว้
- จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยการศพ (ถ้าไม่มีใช้ธูปเทียนธรรมคาแทน)
- สาสนพิธีกรอาราธนาเส็ด รับศีล จบ

- พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ๔ จบ
- ยกผู้พระอภิธรรมพร้อมเครื่องบูชาไปตั้งไว้ ณ ที่สมควร
- ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม (ถ้ามี)
- สาสนพิธีกรลาญาติโยง
- ทอดผ้าบังสุกุลวางขวางทับญาติโยง
- พระสงฆ์บังสุกุล
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ - รับพร
- เสริ่งพิธี

งานวันสำคัญต่าง ๆ

- งานวันจักรี
- งานวันปิยมหาราช
- งานวันเฉลิมพระชนมพรรษา และวันสำคัญอื่น ๆ

วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สำนักพระราชวังกำหนดไว้ ๓ แบบ

แบบที่ ๑ การลงนามถวายพระพร

แบบที่ ๒ การลงนามถวายพระพร และประชุมสวดตี
พระพรชัยมงคล

แบบที่ ๓ การลงนามถวายพระพร และบำเพ็ญกุศล
ถวายเป็นพระราชกุศล

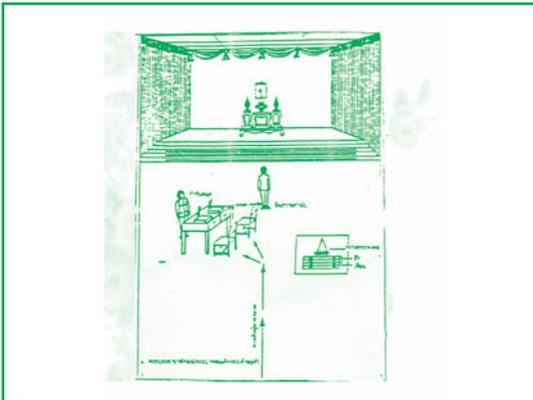
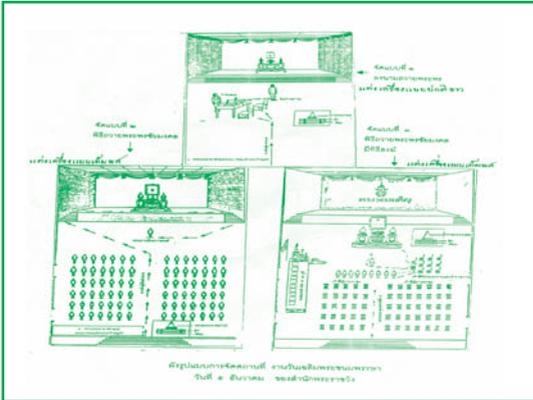
วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แบบที่ ๑ การลงนามถวายพระพร

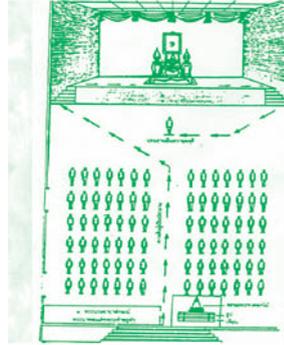
- จัดสถานที่ เตรียมรับรองผู้ที่จะมาลงนาม
ถวายพระพร ตามแบบที่สำนักพระราชวังกำหนด
- ลงนามถวายพระพรแล้ว เดินไปหน้าพระบรม
ฉายาลักษณ์ ถวายความเคารพ ๑ ครั้ง
- การแต่งกาย ข้าราชการ ปกติชาว
พลเรือนชุดสุภาพหรือสากล

แบบที่ ๒ การลงนามถวายพระพรและชุมนุมสวดตี
ถวายพระพรชัยมงคล

- จัดสถานที่ เตรียมสถานที่ลงนามถวายพระพร และชุมนุม
สวดตีถวายพระพรชัยมงคล ตามแบบที่สำนักพระราชวังกำหนด
- ลงนามถวายพระพรแล้ว เข้าประจำที่ ตามลำดับ
ตำแหน่งหน้าที่
- ประธานเดินไปที่หน้าพระบรมฉายาลักษณ์ เปิดกรวยถวาย
ราชสักการะ แล้วถอยออกมาเพื่อถวายความเคารพ
ทุกคนถวายความเคารพพร้อมประธาน

- ประธานอ่านคำสดุดีเฉลิมพระเกียรติ ถวายพระพรชัยมงคล
- ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจบ
- ทุกคนถวายความเคารพพร้อมกัน
- เสร็จพิธี
- การแต่งกาย ข้าราชการ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ พลเรือนชุดสุภาพหรือสากล

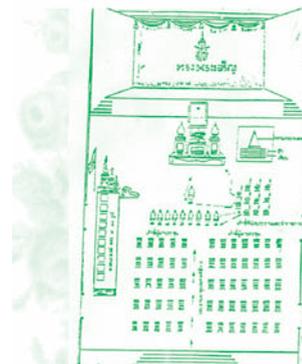

แบบที่ ๓ การลงนามถวายพระพรและบำเพ็ญกุศล ถวายเป็นพระราชกุศล

- จัดสถานที่ เตรียมสถานที่ลงนามถวายพระพร และบำเพ็ญกุศล ตามแบบที่สำนักพระราชวังกำหนด
- ประธานเข้าที่ประชุม จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้งแล้ว ถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ กลับไปนั่งประจำที่ประธาน
- เจ้าหน้าที่อาราธนาศีล - พระสงฆ์ตั้งพัดยศให้ศีล
- ประธานและผู้ชุมนุมประนมมือรับศีล

- ประธานไปที่หน้าพระบรมฉายาลักษณ์ (ทุกคนยืนขึ้น)
- ประธานเปิดกรวยกระทงดอกไม้แล้วถอยออกมาถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ ผู้ชุมนุม ณ ที่นั้นถวายความเคารพพร้อมประธาน
- ประธานอ่านคำสดุดีเฉลิมพระเกียรติถวายพระพรชัยมงคล จบแล้วถวายความเคารพ
- พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา
- ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจบถวายความเคารพพร้อมกัน แล้วนั่งประจำที่
- พระสงฆ์ถวายพรพระ

- ประธานประเคนภัตตาหารแก่พระสงฆ์
- ประธานประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานกรวดน้ำ-รับพร เมื่อพระสงฆ์กล่าว ถวายอดิเรก ทุกคนเอามือลง จบคำถวายอดิเรกแล้ว ประนมมือรับพรต่อไปจนจบ
- พระสงฆ์เดินทางกลับ
- ประธานและทุกคนถวายความเคารพ พระบรมฉายาลักษณ์ พร้อมกัน เป็นเสร็จพิธี

เครื่องสักการะ รูปเทียนแพกรวยดอกไม้

- ใช้ถวายราชสักการะแด่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่ยังทรงพระชนม์อยู่
- ใช้ถวายสักการะ หรือขอขมาโทษ สำหรับพระสงฆ์
- ใช้สำหรับผู้เฝ้าแสดงความเคารพ หรือขอขมาโทษต่อผู้ใหญ่

การจัดรูปเทียนแพกรวยดอกไม้

- ตามแบบของสำนักพระราชวัง เรียงลำดับจากด้านหลังคือ กรวยดอกไม้ รูป เทียน
- ตามแบบที่ขายในร้านสังฆภัณฑ์ เรียงลำดับคือ กรวยดอกไม้ เทียน รูป
- * ควรยึดแบบของสำนักพระราชวังเป็นหลักปฏิบัติ

เครื่องทองน้อย

เดิมพระมหากษัตริย์ทรงใช้เป็นเครื่องราชสักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิแต่ปัจจุบันใช้ได้ทั่วไปทั้งพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ พระสงฆ์ และสามัญชน นิยมใช้ในกรณีต่อไปนี้

- บูชาพระบรมสารีริกธาตุ
- สักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิ หรือพระบรมรูปบูรพมหากษัตริย์
- เคารพศพ อัฐิ หรือรูป ของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
- บูชาพระธรรมในพิธีเทศน์

เครื่องประกอบในเครื่องทองน้อย

- เเชิงรูป ๑ เเชิง สำหรับปักรูปไม้ระกำ
- เเชิงเทียน ๑ เเชิง สำหรับปักเทียน
- กรวยดอกไม้ ๓ กรวย
- * ตั้งรวมอยู่ในพานทอง พานมุก หรือพานแก้ว

การจัดชุดเครื่องทองน้อย

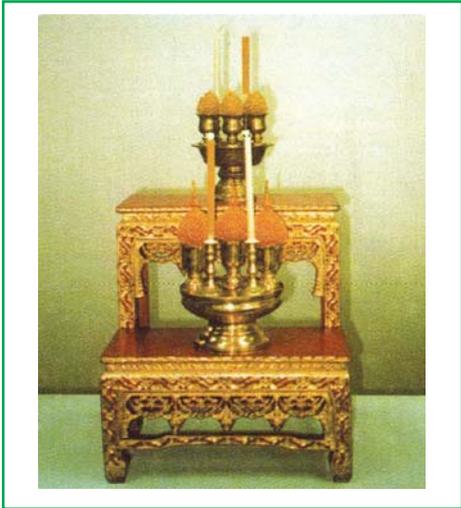
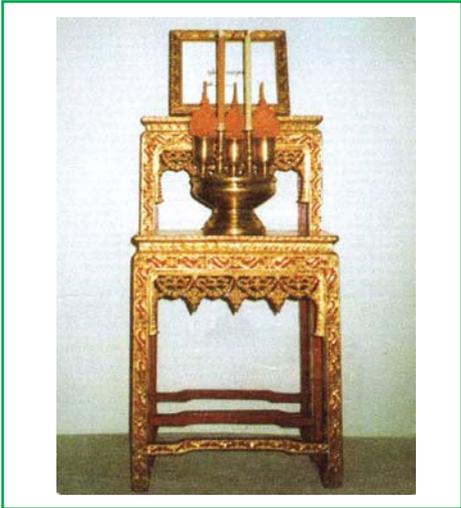
- กรวยดอกไม้ ๓ กรวย อยู่ด้านนอก
- เเชิงรูป ไม้ระกำ อยู่ด้านซ้ายมือของผู้จัด
- เเชิงเทียน อยู่ด้านขวามือของผู้จัด

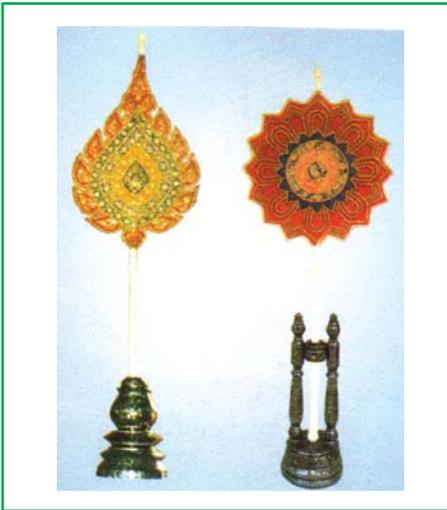
การตั้งและการจุดเครื่องทองน้อยเพื่อบูชา

- จะบูชาสิ่งใด ให้ตั้งหันด้านพุ่มดอกไม้ไปทางสิ่งนั้น
- เจ้าภาพเคารพศพ หรืออัฐิ ตั้งหันพุ่มดอกไม้เข้าหาศพหรืออัฐิ
- ถ้าต้องการให้ศพหรืออัฐิบูชาพระ ให้ตั้งหันด้านรูปเทียนเข้าหาศพหรืออัฐิ
- การจุดเครื่องทองน้อย ให้จุดรูปก่อนแล้วจึงจุดเทียนเป็นลำดับต่อไป

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

การขอพระราชทาน
น้ำหลวงอาบศพ

การขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ

๑. พระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น "พระครูสัญญาบัตร" ขึ้นไป และพระภิกษุ สามเณร เปรียญธรรม ๙ ประโยค
๒. พระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้น "หม่อมเจ้า" ขึ้นไป
๓. ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
๔. ข้าราชการตั้งแต่ระดับ ๓ ขึ้นไป
๕. ข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ ยศชั้นร้อยตรี เรือตรี เรืออากาศตรี ร้อยตำรวจตรี ขึ้นไป
๖. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ "เบญจมาภรณ์คุณาภรณ์"(บ.ภ.) และ "เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย" (บ.ม.) ขึ้นไป
๗. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ "จุลจอมเกล้า"
๘. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญ "รัตนารักษ์" รัชกาลปัจจุบัน
๙. ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๐. บิดาและมารดาของผู้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรี ที่ถึงแก่กรรม ในขณะบุตรดำรงตำแหน่ง
๑๑. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง
๑๒. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

หมายเหตุ บุคคลผู้ทำลายชีพตนเอง และผู้ต้องอาญาแผ่นดิน ไม่พระราชทานน้ำหลวง และเครื่องเกียรติยศประกอบศพ

ขั้นตอนการขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ

เจ้าภาพหรือทายาท จะต้องจัดดอกไม้กระพุ่ม ๑ กระพุ่ม รูปไม้ระเกะ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม มีพานรองพร้อม ไปกราบถวายบังคมลา พร้อมด้วยหนังสือกราบบังคมทูลลา โดยติดต่อกับกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เวลา ๔.๓๐ ถึง ๑๖.๓๐ น. ทุกวัน ไม่เว้น วันหยุดราชการ พร้อมทั้งนำใบมรณบัตร และหลักฐานที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดที่ได้รับไปแสดงแก่เจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี เพื่อการจัดขึ้นของเครื่องเกียรติยศประกอบศพได้ถูกต้อง ส่วนพระสงฆ์สมณศักดิ์ ไม่ต้องมีดอกไม้ รูปเทียน เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนาแจ้งการมรณภาพ และขอพระราชทาน

ถวายเบญจสิภรณ์บังคมทูลลา

วันที่... เดือน... พ.ศ. ....

ขอเชิญพระองค์ผู้สืบพระมหากษัตริย์ทรงพระนาม

ออกโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ... เครื่องราชอิสริยาภรณ์
..... ตัญญา... มี อัญชการ... อื่น .....

สิ่งอื่น.....

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมทูลลา..... ด้วยโดย.....

ที่..... อำเภอ..... จังหวัด.....

เมื่อวัน... เดือน... พ.ศ. .... เวลา..... น.

การขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพและเครื่องเกียรติยศประกอบศพ
นายชกฤต ภูมิสิภรณ์กรมการศาสนา ไม่ทูลขอพระราชทาน

หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ

๑. พระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น "พระครูสัญญาบัตร" ขึ้นไป และพระภิกษุ สามเณร เปรียญธรรม ๙ ประโยค
๒. พระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้น "หม่อมเจ้า" ขึ้นไป
๓. ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
๔. ข้าราชการตั้งแต่ระดับ ๓ ขึ้นไป
๕. ข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ ยศชั้นร้อยตรี เรือตรี เรืออากาศตรี ร้อยตำรวจตรี ขึ้นไป
๖. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ "เบญจมาภรณ์คุณาภรณ์"(บ.ภ.) และ "เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย" (บ.ม.) ขึ้นไป
๗. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ "จุลจอมเกล้า"
๘. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญ "รัตนารักษ์" รัชกาลปัจจุบัน
๙. ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๐. บิดาและมารดาของผู้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรี ที่ถึงแก่กรรม ในขณะที่บุตรดำรงตำแหน่ง
๑๑. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ที่ถึงแก่กรรมในขณะที่ดำรงตำแหน่ง
๑๒. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

หมายเหตุ บุคคลผู้ทำลายชีพตนเอง และผู้ต้องอาญาแผ่นดิน ไม่พระราชทานน้ำหลวง และเครื่องเกียรติยศประกอบศพ

เบญจมาภรณ์มงกุฎไทยสำหรับบุรุษและสตรี

ขั้นตอนการขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ

เจ้าภาพหรือทายาท จะต้องจัดดอกไม้กระถง ๑ กระถง ฐูปไม้ระกำ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม มีพานรองพร้อม ไปกราบถวายบังคมลา พร้อมด้วยหนังสือกราบบังคมทูลลา โดยติดต่อที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เวลา ๘.๓๐ ถึง ๑๖.๓๐ น. ทุกวัน ไม่เว้นวันหยุดราชการ พร้อมทั้งนำใบมรณบัตร และหลักฐานที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดที่ได้รับไปแสดงแก่เจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี เพื่อการจัดชั้นของเครื่องเกียรติยศประกอบศพได้ถูกต้อง ส่วนพระสงฆ์สมณศักดิ์ ไม่ต้องมีดอกไม้ ฐูปเทียน เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนาแจ้งการมรณภาพ และขอพระราชทาน

ตัวอย่างหนังสือกราบบังคมทูลลา

วันที่..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ดอกไม้อัฐบริวารของข้าพระพุทธเจ้า..... (ชื่อผู้ถึงแก่กรรม) ..... เครื่องราชอิสริยาภรณ์.....
อายุ.....ปี ยี่ราชการ.....ชั้น.....
สังกัด.....

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลา..... ด้วยโรค.....
ที่.....อำเภอ.....จังหวัด.....
เมื่อวันที่.....เดือน..... พ.ศ.....เวลา.....น.

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

หมายเหตุ หนังสือกราบบังคมทูลลาฯ ไม่ต้องลงนามท้ายหนังสือ

๒ น้ำหลวงอาบ ศพ

ในส่วนกลาง มีน้ำ ๓ ชนิด

๑ น้ำเปล่า ๒ น้ำขมิ้น ๓ น้ำอบไทย

ในส่วนภูมิภาค มีน้ำ ๒ ชนิด

๑ น้ำขมิ้น ๒ น้ำอบไทย

การทรง/อาบนํ้าหลวง ให้รดนํ้าหลวง
ที่อกของศพตามลำดับหมายเลข

ข้อควรทราบ

- * สำหรับพระสงฆ์เรียก นํ้าหลวงทรงศพ
- * การทรง/อาบนํ้าหลวง ให้รดที่อกของศพ
- * การทรง/อาบนํ้าหลวง ให้ปฏิบัติเป็นลำดับสุดท้าย
- * ศพฆราวาส ให้ยกศีรษะศพขึ้นเล็กน้อยเพื่อรับนํ้าหลวง

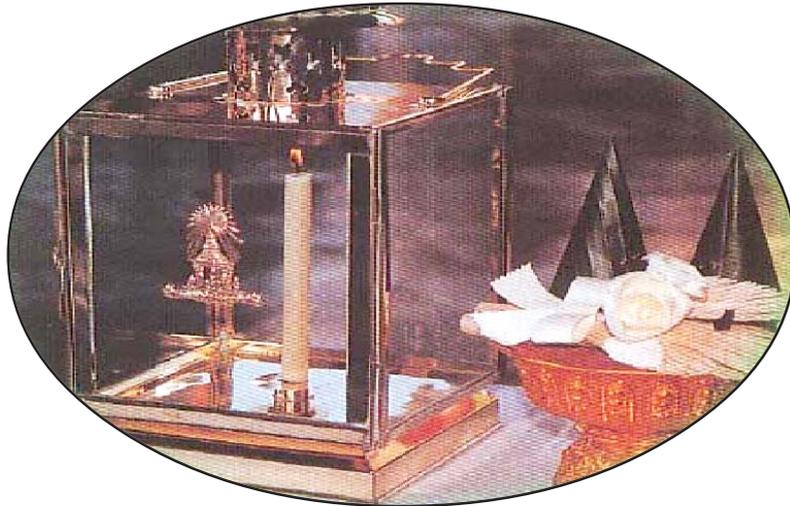
ลำดับขั้นตอนพิธีพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ

- ใกล้เคียงกำหนดเวลาเจ้าหน้าที่เชิญน้ำหลวงฯ มาถึง (เจ้าภาพรอรับ) แล้วเชิญไปตั้งไว้ที่โต๊ะ ด้านศีรษะของศพ
- ได้เวลาเจ้าหน้าที่เชิญน้ำหลวงและเชิญประธานประกอบพิธี
- ประธานถวายความเคารพไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่
- (ในส่วนกลาง) รับคณโฑน้ำเปล่ารดที่อกของศพ แล้วรดน้ำมันและน้ำอบไทย (ในส่วนภูมิภาค) รดน้ำมัน และน้ำอบไทยตามลำดับ
- ทำความเคารพศพ เป็นเสร็จพิธี

การแต่งกาย

- * เจ้าหน้าที่เชิญน้ำหลวงฯ แต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์
- * ประธานและผู้ร่วมพิธี แต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ ชุด สากลไว้ทุกข์หรือชุดสุภาพไว้ทุกข์

การขอพระราชทาน เพลิงศพ

หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานเพลิงศพ

๑. พระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น "พระครูสัญญาบัตร" ขึ้นไป และพระภิกษุ สามเณร เปรียญธรรม ๙ ประโยค
๒. พระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้น "หม่อมเจ้า" ขึ้นไป
๓. ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
๔. ข้าราชการตั้งแต่ระดับ ๓ ขึ้นไป
๕. ข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ ยศชั้นร้อยตรี เรือตรี เรืออากาศตรี ร้อยตำรวจตรี ขึ้นไป
๖. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ "เบญจมาภรณ์มณีวงษ์" (บ.ม.) และ "เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย" (บ.ม.) ขึ้นไป
๗. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ "จุลจอมเกล้า"
๘. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญ "รัตนภรณ์" รัชกาลปัจจุบัน

๙. ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรี
ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๐. บิดาและมารดาของผู้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี นายกรัฐมนตรี
ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา
ประธานศาลฎีกา ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ
และรัฐมนตรีที่ถึงแก่กรรม ในขณะบุตรดำรงตำแหน่ง

๑๑. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และผู้ว่าราชการ
กรุงเทพมหานครที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๒. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ

๑. ผู้ที่เนื่องในราชสกุล ชั้นหม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวง

๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญราชรุจิ เหรียญกล้าหาญ และเหรียญ
ชัยสมรภูมิ

๓. บิดามารดาของข้าราชการระดับ ๖ ขึ้นไป

๔. บิดามารดาของผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ "ตริตาภรณ์
ช้างเผือก" (ต.ช.) ขึ้นไป

๕. บิดามารดาของข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ ชั้นยศตั้งแต่ พันโท
นาวาโท นาวาอากาศโท และพันตำรวจโท ขึ้นไป

๖. พนักงานรัฐวิสาหกิจระดับสูง

๗. บิดามารดาของพระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น "พระครูสัญญาบัตร" ขึ้นไป

๘. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้ ที่ถึงแก่กรรมในขณะที่ดำรงตำแหน่ง

- กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- นายกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
- นายกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- นายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาล
- สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภาเขตกรุงเทพมหานคร
- นายกเมืองพัทยา และสมาชิกสภาเมืองพัทยา

๙. ผู้บริจาคทรัพย์สินเพื่อการกุศล คิดเป็นมูลค่าไม่น้อยกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท
๑๐. ผู้ที่บริจาคร่างกายหรืออวัยวะแก่สภากาชาดไทย โรงพยาบาลของรัฐ หรือสถานศึกษา เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์
๑๑. ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ชั้นยศต่ำกว่าสัญญาบัตร ที่เสียชีวิตขณะปฏิบัติหน้าที่
๑๒. ผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติ

หมายเหตุ บุคคลผู้ทำลายชีพตนเองและผู้ต้องอาญาแผ่นดิน ไม่พระราชทานเพลิงศพ และเครื่องเกียรติยศประกอบศพ

ขั้นตอนในการขอพระราชทานเพลิงศพ

๑. การขอพระราชทานเพลิงศพ: เจ้าภาพหรือทายาท ผู้ประสงค์ขอพระราชทานเพลิงศพ จะต้องทำหนังสือแจ้งไปยังกระทรวงเจ้าสังกัดของผู้ถึงแก่กรรม โดยระบุ

- ชื่อ ตำแหน่ง ชั้น ยศ ของผู้ถึงแก่กรรม
- ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร ที่ไหน เมื่อใด
- ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อะไรบ้าง
- มีความประสงค์จะขอรับพระราชทานเครื่องเกียรติยศประกอบศพอย่างไรบ้าง
- ระบุวัน เวลา สถานที่ที่จะฃาปนกิจ

๒. การขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ: เจ้าภาพหรือทายาท ผู้ประสงค์ขอพระราชทานเพลิงศพกรณีพิเศษ ต้องทำหนังสือถึงเลขาธิการพระราชวัง โดยระบุ

- ชื่อ-สกุล และประวัติโดยย่อของผู้ถึงแก่กรรม
- ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร ที่ไหน เมื่อใด
- ระบุคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ หรือคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์การพิจารณาการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ
- ระบุวัน เวลา สถานที่ที่จะฃาปนกิจ

หลักฐานที่ต้องนำมาแสดง

ในการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษนั้น จะต้องนำหลักฐานมาแสดงแก่เจ้าหน้าที่ ดังนี้

- ใบมรณบัตรของผู้ถึงแก่กรรม
- ทะเบียนบ้านของทายาทของผู้ถึงแก่กรรม
- บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรข้าราชการของทายาทของผู้ถึงแก่กรรม
- หนังสือรับรองจากหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ใบอนุโมทนาบัตร ใบประกาศเหรียญกล้าหาญ หรือเหรียญชัยสมรภูมิ

ทั้งนี้ ต้องนำเอกสารต้นฉบับและสำเนาแนบมาพร้อมกับหนังสือด้วย

๓. ติดต่อวัดเพื่อเตรียมการพระราชทานเพลิงศพ

ในการขอพระราชทานเพลิงศพ ทั้งตามเกณฑ์ที่ได้รับพระราชทานและกรณีพิเศษนั้น จะต้องไม่ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และวันเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ พระราชพิธีฉัตรมงคล (และตามประเพณีนิยมไม่มีการเผาศพในวันศุกร์)

ข้อกำหนดของกองพระราชพิธี

๑. ผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานเพลิง ถ้าจะพระราชทานในต่างจังหวัด (นอกเขตรัศมี ๕๐ ก.ม. จากพระบรมมหาราชวัง) ยกเว้นปริมณฑล ไกลกรุงเทพฯ ทางสำนักพระราชวังจะได้จัดหีบเพลิง ให้กระทรวง เจ้าสังกัดรับส่งไปพระราชทานเพลิง หรือให้เจ้าภาพศพไปติดต่อ ขอรืบทีบเพลิงพระราชทาน ที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง
๒. กรณีพระราชทานเพลิงศพ ทั้งตามเกณฑ์ที่ได้รับพระราชทานและ กรณีพิเศษ ที่ไม่มีเครื่องเกียรติยศประกอบศพในกรุงเทพฯ ทาง สำนักพระราชวัง จะได้จัดเจ้าพนักงานเชิญเพลิงหลวงไปพระราชทาน โดยรถยนต์หลวง ทั้งนี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ยกเว้นกรณีปริมณฑลในรัศมี ๕๐ กิโลเมตร จากพระบรมมหาราชวัง เจ้าภาพจะต้องจัดรถรับ-ส่งให้กับเจ้าหน้าที่เชิญเพลิงด้วย
๓. สำหรับเครื่องประกอบเกียรติยศ ได้แก่ หีบ โศก ฉัตรตั้ง นั้น ทาง สำนักพระราชวังจะได้เชิญไปประกอบและตั้งแต่งไว้ มีกำหนดเพียง ๗ วัน เมื่อพ้นไปแล้ว เจ้าภาพหรือทายาทยังไม่กำหนดพระราชทาน เเพลิง ถ้าทางราชการมีความจำเป็น ก็จะถอนส่วนประกอบลงนอก ของหีบหรือโศกไปใช้ในราชการต่อไป

๔. ในการพระราชทานเพลิงนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่เชิญเพลิงพระราชทาน หรือเจ้าภาพเชิญหีบเพลิงไปถึงมณฑลพิธี ในการนี้ห้ามเปิดหรือ บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เนื่องจากเป็นการไม่เหมาะสม
๕. เจ้าภาพงานพระราชทานเพลิงศพ เมื่อจะขอรับหมายรับสั่ง ให้ติดต่อ ขอรืบทีบได้ที่เจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๔-๔๗๔๗ ต่อ ๔๕๐๑
๖. ก่อนงานพระราชทานเพลิงศพ ๑ วัน ให้เจ้าภาพติดต่อยืนยันความ ถูกต้องกับเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี ที่หมายเลข ๐-๒๒๒๒-๒๗๓๕ (เฉพาะเพลิงที่เชิญโดยเจ้าหน้าที่)
๗. หากมีข้อสงสัยประการใด สามารถติดต่อสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๑-๐๘๗๓

กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง

โทร. ๐-๒๒๒๑-๐๘๗๓, ๐-๒๒๒๑-๗๑๘๒ และ ๐-๒๒๒๒-๒๗๓๕

เนื่องจากปัจจุบันมีผู้ขอพระราชทานเพลิงศพเป็นจำนวนมาก เลขาธิการพระราชวังได้มีบัญชาว่า เพลิงที่พระราชทานไปเผาศพ ณ วัดที่อยู่ต่างจังหวัดหรือปริมณฑล ซึ่งห่างจากพระบรมมหาราชวัง นอกรัศมี ๕๐ ก.ม. ให้จัดเป็นหีบเพลิงพระราชทานมอบเจ้าภาพ เชิญไปดำเนินการเอง โดยไม่มีเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังไปปฏิบัติ ดังนั้น กองพระราชพิธี จึงได้กำหนดระเบียบการขอรับหีบเพลิงพระราชทาน ดังนี้

๑. ให้เจ้าภาพศพหรือผู้แทนเจ้าภาพ ไปติดต่อขอรับหีบเพลิงพระราชทาน ที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง
๒. กรณีที่เจ้าภาพ ไม่สามารถไปรับหีบเพลิงพระราชทานด้วยตนเอง จะมอบให้ผู้อื่นไปรับแทนก็ได้ โดยนำต้นเรื่อง หนังสือมอบฉันทะ และสำเนาบัตรประจำตัวผู้แทนไปแสดงต่อเจ้าหน้าที่
๓. เจ้าภาพหรือผู้แทน ควรไปรับหีบเพลิงก่อนกำหนดวันพระราชทานเพลิงอย่างน้อย ๓ วัน
๔. ผู้ที่มารับหีบเพลิงควรแต่งกายสุภาพ
๕. ให้รับหีบเพลิงพระราชทานที่โต๊ะหมู่หน้าพระบรมฉายาลักษณ์

หมายเหตุ ๑. เลขาธิการพระราชวัง มีคำสั่งห้ามเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง เชิญหีบเพลิงพระราชทานไปปฏิบัติโดยเด็ดขาด ดังนั้น เจ้าภาพ จะต้องเป็นผู้ดำเนินการจัดการหีบเพลิงพระราชทานเอง

๒. ห้ามเปิดหรือบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ในการพระราชทานเพลิงศพ เมื่อเจ้าภาพเชิญหีบเพลิงพระราชทานไปถึงมณฑลพิธี

การปฏิบัติเกี่ยวกับหีบเพลิงพระราชทาน

สำหรับกรณีที่มีการขอพระราชทานเพลิงศพ แต่ศพอยู่ต่างจังหวัด (ห่างจาก สำนักพระราชวังเกิน ๕๐ กิโลเมตร) นั้น เมื่อกระทรวงเจ้าสังกัด ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเจ้าภาพ แล้วแต่กรณี ได้มีหนังสือแจ้งมายังสำนักพระราชวังแล้ว หากศพนั้น อยู่ในเกณฑ์ ทางสำนักพระราชวังจะมีหมายรับสั่งแจ้งให้เจ้าภาพศพทราบ เพื่อให้ เจ้าภาพหรือผู้แทนไปขอรับหีบเพลิงพระราชทานที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เมื่อได้รับแล้วต้องปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

๑. เชิญหีบเพลิงพระราชทาน ไปวางที่ศาลากลางจังหวัด อำเภอหรือหน่วยราชการ ที่สังกัดในท้องที่ หรือที่บ้านแล้วแต่กรณี ควรมีพานรองรับหีบเพลิงพระราชทาน นั้นด้วย

๒. เมื่อถึงกำหนดวันพระราชทานเพลิงศพ ให้ทางเจ้าภาพจัดหาเจ้าหน้าที่หรือญาติที่เป็นข้าราชการแต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ เพื่อเชิญหีบเพลิงพระราชทานพร้อมด้วยพานรอง (หนึ่งหีบต่อหนึ่งคน) ไปยังเมรุที่จะประกอบพิธี และก่อนที่จะเชิญขึ้นตั้งบนเมรุนั้น ควรให้ศพขึ้นตั้งบนเมรุให้เรียบร้อยก่อน แล้วจึงเชิญพานหีบเพลิงพระราชทาน ไปตั้งไว้ด้านศีรษะศพ (บนโต๊ะที่ตั้งหีบเพลิงจะต้องมีผ้าปูให้เรียบร้อย และห้ามมิให้นำสิ่งหนึ่งสิ่งใดวางรวมอยู่ด้วยเป็นอันขาด) เมื่อเชิญเรียบร้อยแล้ว ให้ผู้เชิญคำนับเคารพศพหนึ่งครั้ง แล้วจึงลงจากเมรุ
๓. ขณะที่เชิญพานหีบเพลิงพระราชทานไปนั้น ต้องระมัดระวังกิริยามารยาทโดยสำรวม ไม่ต้องทำความเคารพผู้ใด และไม่ต้องเชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินตามหลังผู้หนึ่งผู้ใดเป็นอันขาด
๔. ผู้ที่ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ ทั้งประชาชน ข้าราชการ และพนักงานลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ ควรแต่งกายไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ในกรณีลูกหลานหรือญาติ รวมทั้งผู้ที่เคารพนับถือผู้วายชนม์ที่รับราชการ จะแต่งกายชุดปกติขาวไว้ทุกข์ ก็จะเป็นเกียรติแก่ผู้วายชนม์ และยั้งนับว่าเป็นการถวายพระเกียรติ

๕. ผู้ที่ตั้งแถวรอรับหีบเพลิงพระราชทานเดินไปสู่เมรุ ควรเป็นเจ้าภาพงาน การแต่งกายควรแต่งกายไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ในกรณีที่ป็นข้าราชการ แต่งกายปกติขาวไว้ทุกข์
๖. ระหว่างที่เจ้าหน้าที่เชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินไปสู่เมรุนั้น ประชาชนที่มาร่วมงานควรนั่งอยู่ในความสงบโดยมิต้องยืนขึ้น ไม่ต้องทำความเคารพ และไม่มีกรบรรเลงเพลงอย่างใดทั้งสิ้น เพราะยังไม่ถึงขั้นตอนของพิธีการ และเจ้าหน้าที่ผู้เชิญก็มีใช้ผู้แทนพระองค์ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย
๗. เมื่อถึงกำหนดเวลาพระราชทานเพลิง ให้เจ้าภาพเชิญแขกที่มาในงานที่มีอาวุโสสูงสุด ขึ้นเป็นประธานจุดเพลิง ประธานในพิธีจุดเพลิงที่อาวุโสสูงสุดนั้น หมายถึง อาวุโสทั้งในด้านคุณวุฒิและวัยวุฒิ ทั้งนี้ หากมีพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป หรือราชสกุลที่มีเกียรติในราชการ ซึ่งศพหรือทายาทอยู่ใต้บังคับบัญชาหรือเป็นผู้ที่เคารพนับถือแล้ว สมควรเชิญบุคคลนั้นเป็นประธาน

๘. ในกรณีที่มีการอ่านหมายรับสั่ง ประวัตีผู้วายชนม์ สำนักในพระมหากษัตริย์คุณ ควรอ่านตามลำดับดังนี้

- หมายรับสั่ง แสดงถึงการได้รับพระราชทานเพลิงศพ
- ประวัตีผู้วายชนม์ เพื่อประกาศเกียรติคุณ
- สำนักในพระมหากษัตริย์คุณ

หมายเหตุ การอ่านหมายรับสั่ง ประวัตีผู้วายชนม์ สำนักในพระมหากษัตริย์คุณนั้น เป็นขั้นตอนที่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ตามความเหมาะสม ส่วนการลงท้ายสามารถอ่านชื่อบุคคลผู้เป็นทายาททั้งหมด หรือจะออกชื่อแต่เจ้าภาพก็ย่อมจะกระทำได้

ขั้นตอนการพระราชทานเพลิง (หีบเพลิง)

๑. ผู้เป็นประธานเปิดหีบเพลิง
๒. หยิบเทียนชนวนมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้เชิญถือไว้
๓. หยิบกลองไม้ขีดไฟจุดเทียนชนวน รอจนเทียนลุกไหม้ดีแล้ว
๔. ผู้เป็นประธานถวายบังคม (ไหว้) ไปที่หน้าหีบเพลิงที่วางอยู่ หยิบรูปดอกไม้จันทร์ เทียน จุดไฟหลวงจากเทียนชนวน แล้วจึงวางไว้ใต้กลางฐานตั้งหีบศพ เป็นอันเสร็จพิธี

ขั้นตอน การพระราชทานเพลิงศพ (หีบเพลิง)

- ใกล้เคียง เจ้าหน้าที่ยื่นทูลเกล้าฯ พระราชทานมาถึง (เจ้าภาพพร้อมรับ) นำทูลเกล้าฯ ขึ้นตั้งบนเมรุด้านศีรษะของศพ
- ใต้เวลา เจ้าภาพเชิญประธานทอดผ้าบังสุกุล (พระสงฆ์บังสุกุล)
- เจ้าหน้าที่ยื่นทูลเกล้าฯ พระราชทาน
- ประธานถวายความเคารพไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่
- ยืนทูลเกล้าฯ พระราชทานมอบให้ เจ้าหน้าที่ถือไว้

- ยืนทูลเกล้าฯ ไม้ขีดไฟ จุดไฟต่อเทียนชนวนให้ติดดี
- ถวายบังคม (ไหว้) ๑ ครั้ง ก่อนหยิบดอกไม้จันทน์ รูปเทียน จุดไฟหลวงจากเทียนชนวน
- วางดอกไม้จันทน์ รูป เทียนไว้ใต้กลางฐานที่ตั้งศพ (หรือที่ที่เจ้าภาพจัดไว้)
- ถอยหลัง ๑ ก้าว ทำความเคารพศพ ๑ ครั้ง แล้วลงจากเมรุ เป็นเสร็จพิธี (จากนั้น ผู้มีเกียรติและเจ้าภาพขึ้นวางดอกไม้จันทน์เป็นลำดับไป)

ลำดับการอ่านประกาศเกียรติยศ ในพิธีพระราชทานเพลิงศพ

- ๑ หมายรับสั่ง (ถ้ายังไม่ได้รับไม่ต้องอ่าน)
  - ๒ ประวัติผู้วายชนม์
  - ๓ ตำนานในพระมหากรุณาธิคุณ
- จะอ่านเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่อ่านเลยก็ได้
  - ไม่ควรใช้คำนำหน้าชื่อผู้ได้รับพระราชทานเพลิงศพว่า คุณพ่อ... คุณแม่...
  - ควรใช้ว่า นาย... นาง... หรือยศ นำหน้าชื่อ เท่านั้น

การแต่งกาย

- * เจ้าหน้าที่ผู้เชิญหีบเพลิงพระราชทาน แต่งชุดปกติขาวไว้ทุกข์
- * ประธาน แต่งชุดปกติขาวไว้ทุกข์ ชุดสากลไว้ทุกข์ หรือชุดสุภาพ
สำหรับงานศพ
- * เจ้าภาพ ถ้าเป็นข้าราชการควรแต่งชุดปกติขาวไว้ทุกข์ ชุดสากล
ไว้ทุกข์หรือชุดสุภาพสำหรับงานศพ

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

(แบบ ๑)
สำนักพระราชวัง

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

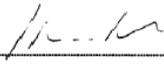
พระราชทานเพลิงศพ พระธรรมปริยัติมุนี (นวน เขมจารี) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม
ณ เมรุวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

วันเสาร์ที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

ทองหล่อพิชัย/๑๖๖/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมปริยัติมุนี (นวน เขมจารี) เพื่อทราบ
	ติดต่อขอรับคืนเพลิงพระราชทานที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง
	ไปปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

 ผู้รับรับสั่ง

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเพลิงศพ (นาย, นาง, นางสาว, ฯลฯ)..... ซึ่งนับเป็น พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม เป็นเกียรติอันสูงสุดแก่ผู้วายชนม์ และวงศ์ตระกูล อย่างหาที่สุดมิได้

หากความทราบโดยญาณวิถี ถึงวิญญานของ (นาย,นาง,นางสาว,etc)..... ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นอันพัน ในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่ง ในวาระสุดท้าย แห่งชีวิต

ข้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นบุตร ธิดา และหลานฯ ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาส กราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และจะเทิดทูนไว้เหนือเกล้า เหนือกระหม่อม เป็นสรรพสิริมงคลแก่ข้าพระพุทธเจ้าและวงศ์ตระกูลสืบไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
 ข้าพระพุทธเจ้า
 ครอบครัว (นามสกุล).....

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ (สำหรับพระสงฆ์)

.....

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน
เพลิงศพพระ..... ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ
เป็นเกียรติอันสูงสุด แก่ผู้วายชนม์ และวงศ์ตระกูลอย่างหาที่สุดมิได้

หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของพระ.....
ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้น
ในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่ง ในวาระสุดท้าย
แห่งชีวิต

คณะสงฆ์วัด.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ถวายพระพรด้วยความสำนึก
ในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และจะเทิดทูนไว้เป็นสรรพสิริ
มงคลแก่คณะสงฆ์และวงศ์ตระกูลของผู้วายชนม์ตลอดไป

ขอถวายพระพร
คณะสงฆ์วัด.....

**การขอพระราชทาน
ดินฝังศพ
และลำดับขั้นตอน
การปฏิบัติ**

เกณฑ์การขอพระราชทานดินฝังศพ

- มีเกณฑ์การขอเช่นเดียวกับการขอพระราชทานเพลิงศพ
  - ขอพระราชทานได้ทั้งผู้นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม
- ดินฝังศพพระราชทาน
- ในหีบประกอบด้วยดิน ๒๐ ก้อน ห่อด้วยผ้าขาว ๑๐ ก้อน
ผ้าดำ ๑๐ ก้อน
  - การหีบดินพระราชทาน ให้หีบทีละกู่ คือสีขาว ๑ ก้อน
และสีดำ ๑ ก้อน
  - การวางดินพระราชทาน ให้วางบนหลังหีบศพตั้งแต่ด้านศีรษะศพ
ลงไปจนครบทั้ง ๑๐ กู่

วิธีปฏิบัติในพิธีพระราชทานดินฝังศพ

- ใกล้เคียง เจ้าหน้าที่ยกศพฝังศพพระราชทานถึงสถานที่ตั้งศพ (เจ้าภาพรอต้อนรับ)
- เชิญหีบดินตั้งไว้ด้านศีรษะของศพ ทำความเคารพศพ.....
- เจ้าภาพทำพิธีเคารพศพเสร็จแล้ว (ถ้ามีการอ่านประกาศเกียรติยศ อ่านในลำดับนี้)
- เชิญหีบศพไปที่หลุมฝังศพ ทำพิธีเคารพศพเป็นครั้งสุดท้าย
- เชิญหีบศพลงวางในหลุม
- เจ้าหน้าที่ยกศพฝังศพ
- ประธานถวายความเคารพไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ หยิบห่อดินสีขาว - สีดำ ครั้งละ ๑ กู่ วางเรียงบนหลังหีบศพจากทางด้านศีรษะของศพลงไปจนครบทั้ง ๑๐ กู่
- ทำความเคารพศพ ๑ ครั้ง
- ผู้มีเกียรติ ญาติและเจ้าภาพวางดินฝังศพ
- เสร็จพิธี

การแต่งกาย

แต่งกายเช่นเดียวกับ
พิธีพระราชทานเพลิงศพ

การจัดโต๊ะหมู่บูชา

วัตถุประสงค์การจัดโต๊ะหมู่บูชา

- เพื่อเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัย
- เพื่ออนุรักษ์การจัดโต๊ะหมู่บูชาให้ถูกต้องตามแบบโบราณ
- เพื่อนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน
- เพื่อเป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการนำไปจัดที่สำนักงาน ห้องประชุมและบ้านเรือนของพุทธศาสนิกชนเป็นการเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะแก่ผู้พบเห็น

ประเภทของโต๊ะหมู่บูชา

- เรียกชื่อตามจำนวนโต๊ะของแต่ละชุด (ไม่นับโต๊ะรอง) เช่น หมู่ ๔ หมู่ ๕ หมู่ ๗ หมู่ ๘ หมู่ ๑๕
- ปัจจุบันนิยมใช้ หมู่ ๗ และหมู่ ๘ เป็นส่วนมาก ส่วนหมู่อื่น ๆ ไม่ค่อยนิยมใช้

เครื่องบูชาหลักประกอบการจัดโต๊ะหมู่บูชา

- รูป เป็นของหอม ใช้เป็นเครื่องหมายบูชาพระพุทธเจ้า ปกติใช้จำนวน ๓ ดอก เพื่อบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ
- เทียน ให้แสงสว่าง ใช้เป็นเครื่องหมายบูชาพระธรรม ซึ่งให้แสงสว่างคือปัญญาแก่ผู้ปฏิบัติ ปกติใช้ ๑ คู่ เพื่อบูชาพระธรรมและพระวินัย
- ดอกไม้ เป็นเครื่องหมายบูชาพระสงฆ์
* โดยรวมแล้วทุกอย่างเพื่อบูชาพระรัตนตรัย

การจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบอนุรักษ์(แบบเดิม)

โต๊ะบูชาหมู่ ๔ ประกอบด้วย

- กระจกรูป ๑ กระจก
- เจึงเทียน ๑ คู่
- พานพุ่มดอกไม้ ๑ คู่
- แจกันดอกไม้ ๑ ใบ

* นิยมใช้จัดเป็นโต๊ะชุดประกอบการจัดโต๊ะหมู่ ๘

โต๊ะบูชาหมู่ ๕ เครื่องบูชาประกอบด้วย

- กระจกรูป ๑ กระจก
- เจึงเทียน ๔ คู่
- พานพุ่มดอกไม้ ๕ พาน
- แจกันดอกไม้ ๒ คู่ (นิยมจัดลดเจึงเทียนและแจกันดอกไม้ ที่โต๊ะตั้งพระพุทธรูปออกอย่างละ ๑ คู่ ทั้งโต๊ะหมู่ ๕ หมู่ ๗ และหมู่ ๘ เพื่อให้พระพุทธรูปดูเด่นขึ้น)

โต๊ะหมู่ ๓ เครื่องบูชาประกอบด้วย

- กระจ่างรูป ๑ กระจ่าง
- เชิงเทียน ๕ คู่
- พานพุ่มดอกไม้ ๕ พาน
- แจกันดอกไม้ ๒ คู่

โต๊ะบูชาหมู่ ๕ เครื่องบูชาประกอบด้วย

- กระจ่างรูป ๑ กระจ่าง
- เชิงเทียน ๖ คู่
- พานพุ่มดอกไม้ ๗ พาน
- แจกันดอกไม้ ๓ คู่

การจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบประยุกต์ (แบบใหม่)

เครื่องบูชาประกอบด้วย

- กระจ่างรูป ๑ กระจ่าง
- เชิงเทียน ๑ คู่
- แจกันดอกไม้ หรือพานพุ่มดอกไม้ ตามสมควร
- * ไม่ควรประดับดอกไม้มากเกินไปจนดูทึบ
หรือน้อยเกินไปจนดูโหล่งหลาง

รูปแบบการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา

- จัดตั้งไว้ประจำที่ เช่น หน้าแท่นพระประธานในอุโบสถ และวิหาร
- จัดตั้งในพิธีบำเพ็ญกุศลต่างๆ (งานมงคล - งานอวมงคล)
- จัดตั้งในพิธีเปิดประชุมสัมมนา (ระดับพระบรมฉายาลักษณ์และธงชาติ)
- จัดตั้งในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
- จัดตั้งในพิธีถวายราชสักการะ หรือถวายพระพรชัยมงคล

ข้อสังเกตในการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา

- พิธีบำเพ็ญ กุศลทั่วไปนิยมจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาไว้ด้านขวาของพระสงฆ์ ยกเว้นสถานที่ไม่อำนวยให้จัดไว้ด้านซ้ายของพระสงฆ์ได้

- ในบางพิธีนิยมจัดตั้งโต๊ะหมู่ไว้ด้านซ้ายของพระสงฆ์
- * พิธีสงฆ์ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา (ตามแบบของสำนักพระราชวัง)
- * พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน (จัดอาสน์สงฆ์ไว้ด้านขวาของพระประธาน)
- * พิธีพระราชทานปริญญาบัตร (สำนักพระราชวังเป็นผู้จัดตั้ง)

ความเข้าใจศาสนพิธีเบื้องต้น

- ศาสนพิธีคืออะไร
- สำคัญอย่างไร
- มีรูปแบบอย่างไร

โดย นายสมชัย เกื้อกูล

วิทยากรฝ่ายพิธี กรมการศาสนา

สวัสดีวัฒนธรรมจังหวัดทุกจังหวัด และเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาทุกท่าน ตามที่กรมการศาสนาได้จัดให้มีการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีกร ทำให้ผมได้มีโอกาสมาพบปะและพูดคุยกับทุกท่าน วันนี้ผมจะบรรยายในหัวข้อเรื่อง “ศาสนพิธีกรเบื้องต้น” ก่อนอื่นผมขออธิบายความเป็นมาของคำว่า “พิธี” ให้ทุกท่านทราบว่าพิธีนั้นคืออะไร

พิธี คือ แนวทางหรือข้อเสนอแนะการปฏิบัติงานที่เป็นรูปแบบ เป็นต้นว่า งานใดสมควรจะดำเนินการอย่างไร เมื่อได้ดำเนินการตามแนวทางหรือข้อเสนอแนะนั้นแล้ว งานเหล่านั้นจะดำเนินไปด้วยความราบรื่น รวดเร็ว เรียบร้อย ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี สำเร็จลุล่วงตามจุดมุ่งหมายของงาน ไม่ขัดข้องหรืออูญวาย พิธี เป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาติ เป็นวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละสังคมจะมีพิธีการที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ ด้วยเหตุนี้พิธีจึงมีรูปแบบการปฏิบัติหลากหลาย แม้ในปัจจุบันก็มีรูปแบบการปฏิบัติพิธีแตกออกไปตามความเห็นของแต่ละสำนัก ทำให้มีข้อถกเถียงกันเสมอเพื่อจุดมุ่งหมายที่จะให้การปฏิบัติพิธีมีรูปแบบและแนวทางการปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน จึงได้รวบรวมแนวปฏิบัติพิธีที่เป็นแนวกลาง ๆ มาแสดงไว้พอเป็นข้อสังเกต

การจัดงานศาสนพิธี คือ การประกอบพิธีทางศาสนา จะมีบุคคลประเภทหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องพิธี มีชื่อเรียกกันหลากหลาย เช่น มรรคนายก อุบาสก เจ้าหน้าที่ เจ้าพนักงาน แต่ในที่นี้จะขอเรียกบุคคลนี้ว่า ศาสนพิธีกร แปลว่า ผู้ดำเนินการพิธีทางศาสนา ศาสนพิธีกรนี้มีหน้าที่ควบคุมปฏิบัติ จัดการ ตลอดถึงให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีการทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีกรที่ดีจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติหลายประการ เป็นต้นว่า

- มีความรอบรู้ในเรื่องศาสนพิธีอย่างกว้างขวาง ละเอียดลึกซึ้ง
- มีความสามารถในการปฏิบัติงาน ไม่เคอะเขิน จังจก ตกประหม่า

- มีความรอบคอบ ละเอียดยึดถ่วงในเรื่องอุปกรณ์และลำดับพิธีไม่ประมาท
- มีกิริยา วาจา และมารยาทเรียบร้อย การแต่งกาย การวางตนเหมาะสม
- มีการตัดสินใจที่ฉับไวและถูกต้อง สามารถแก้ไขข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในพิธีได้ทันการ

ศาสนพิธีกร

ศาสนพิธีกร คือผู้ปฏิบัติพิธี ผู้ควบคุมดูแล แนะนำ ในเรื่องการปฏิบัติพิธีทางศาสนา ไชเชก หรือประชาสัมพันธ์ คือผู้ไชษณา เผยแพร่เรื่องราวของงาน

คุณสมบัติของศาสนพิธีกร

- ๒ มีความรู้ความสามารถในเรื่องศาสนพิธี
- ๒ มีความแม่นยำในลำดับขั้นตอนของพิธีต่าง ๆ
- ๒ มีความละเอียด รอบคอบ
- ๒ มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพิธี
- ๒ รู้จักกาลเทศะและการปฏิบัติตนในพิธีต่าง ๆ

ศาสนพิธี คือ พิธีทางศาสนา ในที่นี้หมายถึง ศาสนาพุทธ แบ่งลักษณะ รูปแบบ ประเภท ออกไปได้มากมาย เช่น พิธีงานมงคล พิธีงานอวมงคล พิธีงานราษฎร์ พิธีงานหลวง พิธีงานทางราชการ พิธีงานชาวบ้าน ฯลฯ โดยแบ่งเป็น ๔ ประเภท ดังนี้-

ประเภทของศาสนพิธี

- ⇒ กุศลพิธี
- ⇒ บุญพิธี
- ⇒ ทานพิธี
- ⇒ ปกิณกะพิธี

๑. กุศลพิธี

กุศลพิธี
☐ การบวช
☐ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
☐ การรักษาศีล
☐ วิธีการจัดงานกุศลพิธี

กุศลพิธี คือ พิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อความดี เพื่อสิริมงคลเฉพาะตน เช่น พิธีอุปสมบท พิธีรักษาศีลอุโบสถ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น แต่เมื่อสร้างความดีเฉพาะตนแล้วแผ่ไปถึงคนอื่นนั่นอีกเรื่องหนึ่ง คนที่บวช คือ การทำตนเองให้ดีขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ท่านเป็นฆราวาสรักษาศีล ๕ ข้อ พอท่านไปบวชเป็นสามเณรต้องรักษาศีล ๑๐ ข้อ พระรักษาศีล ๒๒๗ ข้อ การรักษาศีลอุโบสถเป็นการทำเฉพาะตน ไปถึงวัดสมาทานศีล รักษาศีลอุโบสถก็ไปขอศีลอุโบสถ ไปค้างที่วัดเพื่อทำกายวาจาให้สงบ

งานประเภทที่ทำความดีเฉพาะตน เรียกว่า กุศลพิธี

๒. บุญพิธี

บุญพิธี
☸ งานมงคล
☸ งานอวมงคล
☸ งานเทศน์
☸ วิธีการจัดงานบุญพิธี

บุญพิธี คือ ทำให้ญาติพี่น้อง ครอบครัว ทั้งเฉพาะตนและคนอื่น เช่น ทำบุญวันเกิด ให้ญาติพี่น้อง ทำบุญบ้าน ทำบุญประจำปี ทำบุญอุทิศให้คนอื่น ให้ผู้ตาย เรียกว่า บุญพิธี บุญพิธี มี ๒ แบบ คือ

๑. **งานมงคล** คือ งานที่จัดขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมาย คือ ความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง ความเป็นสุข ความสบายใจของคนที่ทำ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เพื่อให้เป็นสิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุขอย่างนี้ เรียกว่า งานมงคล

๒. **งานอวมงคล** คือ งานที่จัดขึ้นมีจุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลที่บำเพ็ญนั้น ๆ แก่ผู้ที่ล่วงลับไป บุญพกาภิ ผู้ที่เคารพนับถือ หรือผู้มีพระคุณ ญาติสนิทมิตรสหาย ผู้ได้บังคับบัญชา แม้กระทั่งผู้ไร้ญาติขาดมิตรให้ได้รับความสุขในสัมปรายภพ เราก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้

งานประเภทนี้ เรียกว่า งานอวมงคล ๒ อย่าง รวมเรียกว่า บุญพิธี

๓. ทานพิธี

ทานพิธี

- ☆ ปฏิบัติคฤหาสน์ การถวายเจาะจงบุคคล
- ☆ สังฆทาน การถวายไม่เจาะจงบุคคล
- ☆ วิธีการถวายทาน

ทานพิธี คือ พิธีถวายสิ่งของต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการถวายแก่ส่วนรวม เช่น สังฆทาน กฐินทาน หรือถวายเฉพาะบุคคล เช่น ถวายยารักษาโรค ถวายไทยธรรม เป็นต้น

การถวายทานต่าง ๆ ก็เป็นพิธีการอีกอย่างหนึ่งที่ศาสนพิธีกรควรจะได้สนใจ ถึงแม้ว่าการถวายทานมักจะปนอยู่กับงานพิธีอื่น ๆ เช่น ถวายสังฆทาน ถวายเสนาสนะ กุฎี วิหาร ถวายที่ดิน ถวายภัตตาหารเพื่อผู้ตาย แต่การถวายทานบางอย่าง เช่น การถวายกฐิน การถวายผ้าป่า จะจัดเป็นพิธีการเฉพาะ หรือการถวายทานต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นหากจัดถวายเป็นพิธีการเฉพาะ ผู้เป็นศาสนพิธีกร ต้องเข้าใจรูปแบบและวิธีการที่จะจัดพิธีการถวายทานเหล่านั้น ให้นำศรัทธา นำเลื่อมใส นำเอาใจมาใจ แก่ผู้ที่จะถวายทานประเภทนั้น ๆ

การจัดเตรียมการพิธีถวายทาน มีรูปแบบเหมือนการเตรียมการงานพิธีทั่ว ๆ ไปนั่นเอง การถวายทานโดยทั่ว ๆ ไปจะแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ถวายเฉพาะเจาะจง กับถวายให้หมู่ (สังฆทาน)

พิธีถวายทานเฉพาะเจาะจงนั้น ไม่ต้องมีรูปแบบ เมื่อศรัทธาเลื่อมใสพระสงฆ์รูปใด ก็จัดหาสิ่งของที่อยากถวาย นำไปถวายพระสงฆ์รูปนั้นก็เสร็จการ แต่ในพิธีการถวายให้หมู่ที่เรียกว่า สังฆทานนั้น มีรูปแบบการถวาย ๒ แบบ คือ ถวายรวมไปในพิธีอื่น ๆ อย่างหนึ่ง กับถวายสังฆทาน พิธีเดียวอย่างหนึ่ง สิ่งของที่จะถวายสังฆทานแต่โบราณมานิยมจัดสิ่งของต่าง ๆ ให้ครบปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

วิธีถวายทำอย่างไร ขั้นตอนแนวทางปฏิบัติ

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล วัชศีล
- ว่านะโม... ๓ จบ (เป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่า ก่อนกล่าวคำถวายทานทุกอย่างจะต้องว่า

นะโม... ๓ จบ ก่อนเสมอ)

- กล่าวคำถวายสังฆทานหรือคำแปล
- ประเคนสิ่งของที่นำมาถวาย
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- เจ้าภาพกรวดน้ำ รับพร

เป็นเสร็จพิธี

อย่างนี้เรียกว่า ทานพิธี ขอเพิ่มเติม

งานมงคล เรียกว่า เจริญพระพุทธมนต์

งานอวมงคล เรียกว่า สวดพระพุทธมนต์

ดังนั้น ท่านจะต้องนิมนต์พระให้ถูกต้อง เพราะบทสวดกับบทเจริญพระพุทธมนต์แตกต่างกัน

๔. ปกิณกะพิธี

ปกิณกะพิธี

- วางศิลาฤกษ์
- เปิดป้ายอาคาร สถานที่
- พุทธาภิเษก มังคลาภิเษก
- อื่น ๆ

ปกิณกะพิธี คือ งานที่เป็นงานเบ็ดเตล็ด เช่น งานพุทธาภิเษก มังคลาภิเษก เป็นงานพิธีที่จะต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาปฏิบัติ หากศาสนพิธีกรได้รับมอบหมายงานดังกล่าวพึงปรึกษาท่านผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในงานนั้น ๆ

งานพิธีทางราชการยังมีงานอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันจะมีจัดกันบ่อย ๆ เพราะมีความจำเป็นที่จะจัดให้งานมีรูปแบบที่สวยงาม อลังการ เช่น งานเปิดอบรม งานวางศิลาฤกษ์ งานยกช่อฟ้า งานเปิดป้าย เปิดอาคาร งานมอบรางวัล หรือเปิดงานใดงานหนึ่งในงานเหล่านี้ เมื่อจะจัดให้มีพิธีสงฆ์ด้วย นิยมจัดเป็นรูปแบบ ดังนี้-

- จัดสถานที่สำหรับประกอบพิธี เช่น ห้องประชุม เต็นท์พิธี
- นิมนต์พระสงฆ์ตามความต้องการ คือ ๕, ๗, ๙ หรือ ๑๐ รูป
- จัดตั้งอาสน์สงฆ์ในบริเวณพิธี จัดโต๊ะหมู่บูชา
- จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการใช้ เช่น เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน แก้วน้ำ ฯลฯ
- ต้องเตรียมอุปกรณ์เฉพาะงานนั้น ๆ เช่น อุปกรณ์วางศิลาฤกษ์ อุปกรณ์เททอง อุปกรณ์ตดริบบิ้นเปิดงาน อุปกรณ์ปลุกต้นไม้ อุปกรณ์เจิม และพรมน้ำพระพุทธรูป ฯลฯ ไว้ให้พร้อม
- หากเป็นงานจัดเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น งานวางศิลาฤกษ์ เปิดป้ายอาคาร เททอง ฯลฯ ต้องวงสายสิญจน์จากสถานที่ประกอบพิธีหรือจากอาคารมาที่โต๊ะหมู่บูชา พร้อมกับเหลือกลุ่มสายสิญจน์ไว้ให้พระสงฆ์ถือด้วย
- ต้องจัดทำคำรายงาน คำกล่าวเปิด คำกล่าวปิด คำสดุดี คำถวายพระพร แล้วแต่กรณี
- ต้องจัดทำกำหนดการของพิธีนั้น ๆ
- ต้องจัดหาจตุปัจจัยไทยธรรมสำหรับถวายพระสงฆ์
- จัดศาสนพิธีกร ประชาสัมพันธ์ และเจ้าหน้าที่ประสานงานให้ชัดเจน
- พึงจัดเตรียมอุปกรณ์ศาสนพิธีเช่นเดียวกับการปฏิบัติงานพิธีทางราชการ

พิธีทั้ง ๔ ประเภทนี้ ถ้าจะกล่าวให้สั้นลงคงได้ ๒ ประเภท คือ งานมงคล ได้แก่ พิธีที่ประกอบเพื่อความดี ความสุข ความเจริญ บุญกุศล สิริมงคล ทั้งแก่ตน สถานที่ และผู้อื่น กับงานอวมงคล ได้แก่ พิธีที่ประกอบเพื่อถวายหรืออุทิศบุญกุศลให้ผู้อื่น รวมความว่า งานศาสนพิธีต่าง ๆ ที่จัดกันทั่ว ๆ ไปมีจุดมุ่งหมายเพียง ๒ ประการนี้เท่านั้น ศาสนพิธีกรที่จะปฏิบัติพิธีต่าง ๆ พึงศึกษาหลักการของศาสนพิธีทั้ง ๒ ประเภทนั้น การจัดพิธีดังกล่าวมีรูปแบบการจัดเป็น ๒ ลักษณะ คือ พิธีชาวบ้านจัดกันตามประเพณีนิยม การจัดลักษณะนี้ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ต่างปฏิบัติตาม

ความเชื่อถือ ปฏิบัติกันสืบ ๆ มาจนเคยชิน เคยปฏิบัติมาเช่นไรก็ปฏิบัติไปเช่นนั้นตามแบบของวัด ตามแบบของหมู่บ้าน หรือของสังคมนั้น ๆ วัดหนึ่ง หมู่บ้านหนึ่ง สังคมหนึ่งก็จัดกันไปตามแบบของตน ลักษณะนี้ขอเรียกว่า พิธีแบบชาวบ้านหรือพิธีท้องถิ่น และพิธีที่ส่วนราชการต่าง ๆ จัดขึ้น มีรูปแบบ ขั้นตอน มีกำหนดเวลา ไม่ว่าจะจัดที่ตำบล อำเภอ จังหวัดอะไร ก็จะปฏิบัติเหมือน ๆ กัน การจัดพิธีลักษณะเช่นนี้เรียกว่า พิธีแบบทางราชการ การจัดพิธีทั้ง ๒ ลักษณะนั้น มีลำดับ ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

- เตรียมการ ปฏิบัติก่อนจะจัดงานพิธี
- ปฏิบัติการ ปฏิบัติก่อนพิธีและระหว่างพิธี
- สรุปรงาน ปฏิบัติหลังเสร็จพิธี

พิธีต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้จะมีลักษณะการจัด ๓ รูปแบบ ดังนี้.-

๑. จัดแบบงานพระราชพิธี
๒. จัดแบบราชการ
๓. จัดแบบท้องถิ่น

โครงสร้างศาสนพิธี

- ☞ การเตรียมการ
- ☞ การปฏิบัติการ
- ☞ การสรุปรงาน

งานพิธีมีโครงสร้าง ๓ อย่าง

๑. การเตรียมการ
๒. การปฏิบัติการก็คือ ทำพิธี ประกอบพิธี
๓. การสรุปรงาน

การเตรียมการ

- เตรียมสถานที่
- เตรียมอุปกรณ์
- เตรียมบุคลากร
- เตรียมกำหนดการ
- เตรียมเวลา

การเตรียมการ คือ การวางแผนที่จะทำงาน ศาสนพิธีกร จะจัดงานพิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องวางแผนไว้เป็นหมวด ๆ เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหรือในการมอบหมายการปฏิบัติ และต้องวางแผนไว้ด้วยว่าใครจะต้องทำ ทำอะไร สิ่งใดทำก่อน สิ่งใดทำทีหลัง ทำอย่างไร เกี่ยวข้องกับ ผู้ใดบ้าง การเตรียมการนี้แบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะยาว ระยะกลาง และระยะสั้น

ขอยกตัวอย่างการเตรียมการคร่าว ๆ ดังนี้.-

การเตรียมสถานที่	สถานที่ที่จะใช้จัดงาน
การเตรียมอุปกรณ์	อุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในงาน
การเตรียมบุคลากร	บุคคลสำคัญในงาน
การเตรียมเวลา	ระยะเวลาในการจัดงาน
การเตรียมกำหนดการ	รายละเอียดและขั้นตอนของงาน

การเตรียมสถานที่

สถานที่ที่จะจัดพิธีมีความสำคัญมากอย่างหนึ่ง งานพิธีต่าง ๆ จะดูโอ่อ่า สวยงาม อลังการ ล้วนอาศัยสถานที่อันเหมาะสม ศาสนพิธีกรเมื่อได้รับมอบหมายให้จัดงาน ต้องคำนึงถึงเรื่องสถานที่ ก่อนว่าสมควรจะใช้เป็นสถานที่จัดงานหรือไม่ โดยใช้หลักการกว้าง ๆ ดังนี้.-

- กว้างขวาง เพียงพอแก่การรองรับผู้มาร่วมพิธี
- สะอาด ไม่มีสิ่งรบกวน ไม่สกปรก หรือมีกลิ่นเหม็น อากาศถ่ายเทได้ดี ไม่มีเสียงอึกทึก

ครึกโครม

- สะดวก สบาย ทางเข้า-ออก ที่จอดรถ ห้องน้ำ ห้องสุขา
- เหมาะสมกับงาน เช่น งานมงคลหรืองานอวมงคล ชั้นบนหรือชั้นล่าง

การเตรียมอุปกรณ์

ในการจัดพิธีต่าง ๆ ต้องมีอุปกรณ์ในการจัดทั้งสิ้น ศาสนพิธีกรจะต้องทราบว่า งานพิธีใด ใช้อุปกรณ์อะไร แล้วจึงจัดเตรียมให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้งานได้ทันที อุปกรณ์ในการจัดพิธีนั้นมี ๒ ประเภท คือ

เตรียมอุปกรณ์

- ◆ อุปกรณ์ทั่วไป
- ◆ อุปกรณ์เฉพาะพิธี

๑. **อุปกรณ์ทั่วไป** เช่น โต๊ะหมู่บูชา กระจก รูป เชิงเทียน แจกัน กระจอน แก้วน้ำ ที่กรวดน้ำ อาสนะพระสงฆ์ หรือเครื่องรับรองอื่น ๆ ฯลฯ

๒. **อุปกรณ์เฉพาะพิธี** เช่น สายสิญจน์ ชั้นน้ามนต์ ที่พรมน้ามนต์ สายโยง ภูเขาโยง แแถบทอง รูปเทียนแพ กรวยกระถางดอกไม้ แป้งเจิม ฯลฯ

อุปกรณ์ทั่วไป ประกอบด้วย

- พระพุทธรูป ขนาดพอเหมาะสมควรกับโต๊ะหมู่บูชา ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป
- แจกัน กระจก รูป เชิงเทียน ดอกไม้ พานพุ่ม และรูปเทียนบูชา
- อาสน์สงฆ์พร้อมเครื่องปูลาด เช่น พรม เสื่อ ผ้าขาว และอาสนะสำหรับพระสงฆ์นั่ง
- เครื่องรับรองพระสงฆ์ เช่น ที่ตั้งพัดพร้อมพัดรอง แก้วน้ำ พร้อมน้ำร้อน น้ำเย็น

กระดาดเช็ดมือ กระจอน โตก ตะลุ่ม พาน ถาด ตามความจำเป็นที่ต้องใช้

- โต๊ะวางเครื่องไทยธรรม วางข้าวพระพุทธรูป วางอาหารคาว-หวาน
- เชิงเทียนพร้อมเทียนชนวน เชื้อชนวน สำลี ไฟแช็ก มีด หรือกรรไกรเล็ก เทปกาวใส
- เครื่องขยายเสียง พร้อมอุปกรณ์ เช่น ไมโครโฟนขาตั้ง ตามความจำเป็นที่จะใช้
- ชุดข้าวพระพุทธรูป โต๊ะรอง ผ้าปูโต๊ะ ชุดอาหารคาว-หวาน และจุดปัจจัยไทยธรรม
- แก้วน้ำ พร้อมน้ำดื่มสำหรับประธานพิธี
- ที่กรวดน้ำพร้อมน้ำ
- สิ่งของอื่น ๆ ที่ต้องใช้

อุปกรณ์เฉพาะพิธี ประกอบด้วย

- อุปกรณ์ที่ใช้เฉพาะงานพิธีมงคล เช่น สายสิญจน์ พร้อมพานรอง ๒ ใบ ชันน้ำมนต์พร้อมน้ำ และเทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ที่พรมน้ำมนต์ และสิ่งอื่น ๆ ตามลักษณะงาน เช่น ทองคำเปลว แป้งเจิม ผ้าสี พวงมาลัยมงคลแฝด ฯลฯ
- อุปกรณ์เฉพาะงานพิธีอวมงคล เช่น สายโยง แถบทอง ภูเขาโยง รองภูเขาโยง พร้อมพานรอง เครื่องทองน้อย ฐูปไม้ระกำ และเทียนพร้อมโต๊ะวาง ตู้พระอภิธรรม พร้อมที่บูชา พัตรอง ๔ ด้าม สำหรับพระสวด

การเตรียมบุคลากร

บุคลากร คือ บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในงานอย่างชัดเจนที่ต้องปฏิบัติในพิธี หรือมีส่วนร่วมในพิธีนั้น อันได้แก่ พระสงฆ์ ประธานพิธี ประชาสัมพันธ์ ศาสนพิธีกร ศาสนพิธีกรผู้ช่วย ตลอดถึงผู้ที่จะเชิญมาร่วมงาน บุคลากรนั้นจะต้องเตรียมการ ดังนี้-

- พระสงฆ์ ต้องนิมนต์ไว้ก่อนงาน แจ้งรายละเอียดว่าเป็นงานอะไร แจ้งวันที่ เวลา และสถานที่จัดงานด้วย ควรจัดทำบัญชีพระสงฆ์ในพิธี ถ้ามีหลายพิธีให้แยกบัญชีเป็นชุด ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดพระสงฆ์ และถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และควรใส่เบอร์โทรศัพท์สำหรับติดต่อไว้ด้วย
- ประธานพิธี ต้องนัดวัน เวลา และแจ้งขั้นตอนการปฏิบัติในพิธีให้ทราบไว้ก่อน
- ประชาสัมพันธ์ ต้องประสานในรายละเอียดของงาน และกำหนดตัวบุคคลให้แน่นอน
- ศาสนพิธีกร ศาสนพิธีกรผู้ช่วย ต้องนัดหมายการแต่งกาย อธิบายนรายละเอียดขั้นตอนของงาน และมอบหมายหน้าที่ของแต่ละคนให้เรียบร้อย
- ผู้ที่จะเชิญมาร่วมงาน ต้องเชิญไว้ก่อนงานพอสมควร

การเตรียมกำหนดการ

กำหนดการ เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินพิธีต่าง ๆ เพราะกำหนดการนั้น จะเป็นเอกสารที่บอกลักษณะของงาน บอกสถานที่ วัน เวลาในการจัดงาน บอกลำดับขั้นตอน บอกการแต่งกาย ตลอดถึงบอกว่าใครเป็นเจ้าของงานนั้น ๆ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจตรงกัน การจัดทำเตรียมกำหนดการนั้นมี ๓ ขั้นตอน คือ

๑. การเขียนกำหนดการ
๒. การประสานกำหนดการ
๓. การปฏิบัติกำหนดการ

๑. การเขียนกำหนดการ คือ การจัดทำเอกสารแสดงลำดับขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติในงาน แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงต้น เขียนบอกชื่องาน สถานที่ วัน เวลาที่จะจัดงาน ช่วงกลาง เขียนลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงาน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสุดท้ายของงานนั้น ช่วงท้าย เขียนบอกการแต่งกาย และเขียนบอกชื่อเจ้าของงานและบอกเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ จะแสดงตัวอย่างพอเป็นแนวทาง ดังนี้-

การเขียนกำหนดการดังกล่าว หากมีใช้งานเสด็จฯ ไม่นิยมใส่ชื่อประธาน คงใช้เพียงว่าทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร เท่านั้น ศาสนพิธีกรต้องศึกษาพิธีนั้น ๆ ก่อนว่า มีขั้นตอนรูปแบบอย่างไร จึงลงมือเขียนไปตามลำดับขั้นตอนของงานนั้น ๆ

๒. การประสานกำหนดการ คือ การแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบกำหนดการก่อนงาน เช่น พระสงฆ์ ประธานพิธี ประชาสัมพันธ์ (โฆษก) และศาสนพิธีกร เพื่อทราบลักษณะงานและแนวปฏิบัติ

๓. การปฏิบัติกำหนดการ คือ การปฏิบัติพิธีโดยยึดกำหนดการเป็นหลัก ไม่ตัดทอนเพิ่มเติม หรือสลับขั้นตอน หากมีกรณีฉุกเฉิน ศาสนพิธีกรต้องตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบทันที

การเตรียมเวลา

งานที่เป็นทางการ งานที่มีรูปแบบมีกำหนดการ เรื่องเวลาเป็นสิ่งสำคัญ ศาสนพิธีกรจะต้องจัดลำดับเวลาของพิธีนั้น ๆ ให้เหมาะสม เพราะบางรายการเป็นเวลาบังคับ เช่น เวลาฤกษ์ เวลาพระสงฆ์ฉันภัตตาหาร เป็นต้น และต้องคำนึงว่าแต่ละขั้นตอนจะต้องใช้เวลาเท่าไร เพื่อสะดวกในการกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดพิธี จุดใหญ่ ๆ ของเวลาที่ต้องเตรียม คือ

- เวลาเริ่มต้นพิธี ผู้ร่วมงานประชุมพร้อมกัน
- เวลาที่ประธานจะเดินทางถึง จุดรูปเทียนเริ่มเข้าพิธี
- เวลาฤกษ์ของพิธี เช่น เวลาวางศิลาฤกษ์ เปิดอาคาร
- เวลาที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร
- เวลาสิ้นสุดงาน

การเตรียมงานนี้ ต้องเผื่อเหลือเผื่อขาดไว้บ้าง เมื่อคำนวณกำหนดเวลาได้แล้ว ให้เขียนเวลาที่สำคัญ ๆ ลงไว้ในกำหนดการ เช่น เวลาเริ่ม เวลาบังคับ เวลาสิ้นสุด ไม่ควรใส่เวลาทุกขั้นตอนของพิธี ในกำหนดการควรปล่อยไว้ให้ยืดหยุ่นได้ตามสมควร

ในการปฏิบัติพิธีต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น อาจจะมีขั้นตอนที่แตกต่างเพิ่มเติมได้อีกบ้าง เช่น อาจมีการถวายพัทธองที่ระลึก หรือมีพิธีแสดงพระธรรมเทศนาในพิธีสวดหรือเจริญพระพุทธมนต์ มีสวดรับเทศน์หรือมีสวดมาติกา สวดพระอภิธรรม ศาสนพิธีกรพึงประยุกต์พิธีต่าง ๆ จัดไปตามความเหมาะสม โดยพิจารณาว่าพิธีใดควรทำก่อนทำทีหลังแล้วจัดไปตามลำดับ

พิธีสวดพระอภิธรรมเป็นอีกพิธีหนึ่งในงานอวมงคล การจัดโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยและจัดอุปกรณ์อื่น ๆ เหมือนพิธีทั่วไป ต่างแต่อาสนะพระสงฆ์จัด ๔ ที่ จัดวางตู้พระอภิธรรมและที่บูชาตรงกลางด้านหน้าพระสงฆ์ มีขั้นตอนการปฏิบัติพิธี ดังนี้

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดธูปเทียนที่บูชาหน้าตู้พระอภิธรรม
- จุดธูปเทียนบูชาศพแล้ว อาราธนาศีล รับศีล
- พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ปัจจุบันในส่วนกลางไม่มีการอาราธนาธรรมในพิธี
- สวดพระอภิธรรม จบแล้ว
- ยกตู้พระอภิธรรมและที่บูชาออก
- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- ลาดภูษาโยง ทอดผ้าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร เสร็จพิธี

งานอวมงคลที่มีการแสดงพระธรรมเทศนาด้วย นิยมจัดพิธีแสดงพระธรรมเทศนาไว้ตอนท้ายสวดมนต์ แต่มีใช้เป็นระเบียบหรือเป็นข้อบังคับอะไร จะจัดตามเวลาหรือตามแบบที่สะดวกก็ได้ ไม่ห้าม แนวทางการจัดพิธีเทศน์ตอนท้ายสวดมนต์ ดังนี้

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์
- จุดเทียนส่องธรรม จุดเครื่องทองน้อย
- นำพระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์ เชิญเทียนส่องธรรมวางข้างธรรมาสน์
- อาราธนาศีล รับศีล

- อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา จบแล้ว
- รับพระสงฆ์ลงจากธรรมาสน์ นิ่งที่อาสน์สงฆ์สวดถวายพรพระ
- ถวายภัตตาหาร ถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์แล้วถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- ลาดภูษาโยง ทอดผ้าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล แล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร

งานอวมงคลไม่มีการวางสายสิญจน์ ไม่มีการทำน้ำพระพุทธรูป แต่มีงานลักษณะพิเศษงานหนึ่ง คืองานฉลองอัฐิ หลังจากเสร็จพิธีฌาปนกิจแล้ว รุ่งขึ้นมีพิธีเก็บอัฐิตอนเช้า และจะมีพิธีฉลองอัฐิตามลำดับ งานนี้เป็นงานมงคลที่คาบเกี่ยว ไม่มีการวางสายสิญจน์ แต่มีการทำน้ำพระพุทธรูป และใช้คำว่าพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ การปฏิบัติพิธีเหมือนงานมงคลทั่ว ๆ ไป งานฉลองอัฐินี้ถือเป็นงานออกจากทุกขโศกของญาติมิตรของผู้ที่ล่วงลับไป

การปฏิบัติพิธีงานอวมงคลร่วมกับพิธีงานมงคล

การปฏิบัติพิธีที่รวมทั้งงานอวมงคลและงานมงคลเข้าด้วยกันเป็นงานที่ต่อเนื่องกันนั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เกิดขึ้นมาไม่มากนัก เนื่องจากเวลาในการจัดงานน้อยบ้าง ประหยัดงบประมาณบ้าง จึงรวมจัดติดต่อกันเป็นงานเดียว โดยแนวความคิดที่ว่า การที่จะทำบุญทำกุศลเพื่อตนเอง ควรทำบุญกุศลอุทิศให้บุพการีและผู้มีพระคุณก่อน ดังนั้น ปัจจุบันนี้งานพิธีลักษณะดังกล่าวจึงมีแพร่หลายไปตามวัดและหน่วยราชการต่าง ๆ เป็นอันมาก การปฏิบัติพิธีลักษณะดังกล่าวมีขั้นตอนพอสรุปได้ ดังนี้

- จุดเครื่องทองน้อยด้านหน้าอัฐิ รูปภาพ ป้ายชื่อ หรือป้ายอุทิศ
- พระสงฆ์สวดมาติกา
- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- ลาดภูษาโยง ทอดผ้าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ รับพร

ศาสนพิธีกรพึงเก็บพานภูษาโยงออกไป นำขันน้ำมนต์มาตั้งและนำพานสายสิญจน์มาวางหน้าประธานสงฆ์ ถ้าใช้พระสงฆ์ ๒ ชุด ให้เปลี่ยนพระสงฆ์หลังจากอนุโมทนาจบ โดยนิมนต์พระสงฆ์ชุดใหม่ขึ้นอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล วัปปศีล
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- ถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- กรวดน้ำ วัปปพร
- พรมน้ำพระพุทธมนต์

วิธีปฏิบัติอีกวิธีหนึ่ง คือ

- จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยหน้าอัฐิ ฯลฯ
- อาราธนาศีล วัปปศีล
- พระสงฆ์สวดมาติกา
- ประธานทอดผ้าบังสุกุล
- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วอนุโมทนา
- กรวดน้ำ วัปปพร

เก็บพานกุษาโยง ตั้งขันน้ำมนต์ วางพานสายสิญจน์ และที่พรมน้ำมนต์ เปลี่ยนพระสงฆ์ชุดใหม่ หากเป็นพระสงฆ์ชุดเดียวกันให้ปฏิบัติต่อเนื่องกันไป โดย

- อาราธนาพระปริตร
- พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ฯลฯ

มีงานพิธีอีกประเภทหนึ่งที่ชาวบ้านทั่ว ๆ ไปเรียกกันว่า งานศพ งานชนิดนี้เป็นงานเฉพาะกิจ ต้องจัดเมื่อมีคนเสียชีวิตลงเท่านั้น มิใช่ว่าคิดจะจัดเมื่อใดก็จัดได้ เมื่อมีผู้เสียชีวิตลง ผู้ที่จะจัดพิธีการ จะต้องเตรียมการทั้งสถานที่ อุปกรณ์ บุคลากร และกำหนดการ พร้อมทั้งขั้นตอนว่าจะทำอะไร ก่อนหลังอย่างไร จะแสดงแนวทางปฏิบัติที่เป็นกลาง ๆ ดังนี้

- เตรียมสถานที่ตั้งศพ จongsาลาวัด หรือที่ใดที่หนึ่ง
- นิมนต์พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม บังสุกุลปากหีบ/ปากโกศ (กรณีมีพิธีบังสุกุลปากหีบ)
- เตรียมอุปกรณ์ เช่น โลงศพ น้ำอบ เตียงรดน้ำศพ ฯลฯ

- เตรียมบุคลากร เช่น คนตักน้ำส่งให้ผู้มารดน้ำศพ
- เมื่อได้เวลาพอสมควร เริ่มพิธี โดยเชิญญาติ และผู้ที่เคารพนับถือ รดน้ำศพไปก่อน
- ผู้ที่รดน้ำศพคนสุดท้ายคือประธาน (ผู้ใหญ่ที่สุด)
(งานศพทั่วไป รดน้ำที่มือ เรียกว่า รดน้ำศพ งานศพที่ได้รับพระราชทานน้ำหลวง รดที่อก เรียกว่า อาบน้ำศพ หรือศพพระสงฆ์ เรียกว่า สรงน้ำศพ)
- เชิญศพใส่โลง ตั้งบนแท่นหรือฐานรอง จัดตั้งดอกไม้ประดับ จัดตั้งที่บูชา โยงสายโยงไว้สำหรับเชื่อมต่อกับภูเขาโยงให้เรียบร้อย ในช่วงนี้หากเป็นงานพระบรมราชานุเคราะห์ที่มีเกียรติยศสูง จะมีพิธีบังสุกุลปากหีบด้วย คือ นิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุล และมีพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ๑ จบ แล้วพักไว้ก่อน เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. จึงสวดต่ออีก ๓ จบ จากนั้นถวายไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล กรวดน้ำ รับพร หากเป็นงานศพทั่ว ๆ ไปต้องอาราธนาศีลและรับศีลก่อนที่พระสงฆ์จะสวดพระอภิธรรมเสมอ ส่วนในงานพระบรมราชานุเคราะห์ ไม่มีอาราธนาศีลและรับศีล

การจัดพิธีที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เน้นไปในพิธีที่เป็นทางราชการ แต่ในพิธีแบบชาวบ้านหรือแบบท้องถิ่น การจัดสถานที่สำหรับพระสงฆ์และผู้ที่มาร่วมพิธี อาจจะใช้ปูพรม ปูเสื่อ และนั่งกับพื้นในกรณีเช่นนี้ศาสนพิธีกรเมื่อจะปฏิบัติพิธี ก็ต้องนั่งคุกเข่า เช่น การเชิญเทียนชนวน ศาสนพิธีกรนั่งคุกเข่าถือเทียนชนวนด้วยมือขวา เริ่มจุดเทียนชนวนประมาณตรงพระสงฆ์รูปที่ ๕ เดินเข้าเข้าไปที่ข้างโต๊ะหมู่บูชา ส่งเทียนชนวนให้เจ้าภาพ เมื่อเจ้าภาพจุดธูปเทียนเรียบร้อยแล้ว รับเทียนชนวนคืน เดินเข้าถอยออกไปดับเทียนชนวนที่ท้ายพระสงฆ์ การอาราธนาศีลก็ต้องนั่งคุกเข่าตรงพระสงฆ์ประมาณรูปที่ ๕ หันหน้าไปทางประธานสงฆ์ กราบ ๓ ครั้ง นั่งตัวตรง อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร หรืออาราธนาธรรม ตามแต่กรณี

สรุปว่า การปฏิบัติพิธีทุก ๆ อย่างต้องนั่งปฏิบัติ แต่หากสถานที่ในพิธี จัดให้พระสงฆ์นั่งบนอาสน์สงฆ์ ผู้ร่วมพิธีนั่งบนเก้าอี้ ศาสนพิธีกรต้องยืนปฏิบัติพิธีเช่นเดียวกับการปฏิบัติพิธีทางราชการตามธรรมเนียมของท้องถิ่นแต่โบราณ ส่วนใหญ่มักมีการนำบูชาพระ นำไหว้พระก่อนที่จะอาราธนาศีล รับศีล การปฏิบัติพิธีดังกล่าว ศาสนพิธีกรจะต้องใช้วิจารณญาณในการปฏิบัติว่า ปฏิบัติเช่นไรจึงเหมาะสม ไม่ควรเถรตรงเกินไป

อนึ่ง การจัดพิธีต่าง ๆ ควรมีการพัฒนาไปในทางที่จะทำให้พิธีนั้น ๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ไม่เยิ่นเย้อ ราบรื่น ไม่ติดขัด และเรียบร้อย ไม่ขลุกขลัก ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงาน ศาสนพิธีกรที่ดีพึงประยุกต์งานพิธีเหล่านั้นให้สอดคล้องต่อการปฏิบัติ โดยจัดลำดับให้ชัดเจน ใช้ไหว้พระปฏิบัติภาวนาปรับแก้พิธีนั้น ๆ ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง อย่าให้หยุดชะงักในระหว่างพิธี

จากการที่ผมได้บรรยายดังกล่าวข้างต้น หวังว่าวัฒนธรรมจังหวัดทุกจังหวัด และเจ้าหน้าที่
เขตการศึกษาทุกท่าน คงจะนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาพืธีกร
ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาติ และเป็นวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละสังคมที่สืบทอดกันมา
แต่โบราณกาล ไปเป็นรูปแบบ แนวทางในการปฏิบัติเดียวกันแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป
สุดท้ายนี้ ผมขอให้ผู้เข้ารับการอบรมทุกท่านจงประสบแต่ความสุข คิดสิ่งใดขอให้สมตั้งใจ
ปรารถนาทุกประการ ผมขอจบการบรรยายเพียงเท่านี้

การปฏิบัติงานศาสนพิธีและการขอพระราชทานเพลิงศพ

โดย นายสันติ ผลิผล

งานพระราชพิธี คือ งานที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล ในส่วนของสำนักพระราชวังหรือส่วนกลาง จะจัดถึง ๓ วันด้วยกัน คือ ตั้งแต่วันที่ ๓, ๔, ๕ จะมีพระราชพิธี ๓ วัน พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ก็มีเป็นประจำทุกปี ส่วนที่จัดเป็นกรณีพิเศษเป็นบางครั้งบางคราว เช่น พระราชพิธีอภิเษกสมรส พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระองค์เจ้าที่บึงกร่ำมีโชติ อย่างนี้เรียกว่างานพระราชพิธี

งานพระราชกุศล คือ งานที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล บางที่เกี่ยวข้องกับงานพระราชพิธี เรียกว่า พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน แต่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องด้วยการทำบุญ เช่น พระราชกุศลมาฆบูชา พระราชกุศลวิสาขบูชา เรียกว่า งานพระราชกุศล หรือการบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิ หรือพระอัฐิของบูรพมหากษัตริย์ หรือของพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งสวรรคตหรือสิ้นพระชนม์ไปแล้วงานวันฉัตรมงคลก็มีพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานก่อนเป็นวันแรก หรือพระราชกุศลทรงบาตร เรียกว่า งานพระราชกุศล **งานรัฐพิธี** คือ งานที่รัฐบาลหรือทางราชการจัดขึ้นเป็นประจำปี โดยกราบทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานประกอบพิธี เมื่อก่อนนี้ เช่น รัฐพิธีที่ระลึกวันจักรี รัฐพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญก็เป็นงานรัฐพิธี ปัจจุบันทรงรับเป็นงานพระราชพิธี งานรัฐพิธีจริง ๆ เช่น งานสโมสรรสันนิบาต หลังวันที่ ๕ ธันวาคม รัฐบาลจะจัดขึ้น งานทั้ง ๓ นี้จะมีหมายกำหนดการทุกงาน งานพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นจะต้องออกเป็นหมายกำหนดการ และการนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธี ในพระราชพิธีนี้เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา ฝ่ายพิธีปฏิบัติร่วมกับสำนักพระราชวัง

เมื่อพูดถึงพิธี มีคำเกี่ยวเนื่องกันอยู่ ๓ คำ คือ **พิธีกร** อย่างเช่นท่านไปปฏิบัติหรือไปจัดงานต่าง ๆ ควบคุมงาน เรียกว่า เป็นพิธีกร แต่ของกรมการศาสนาเป็นพิธีกรทางศาสนา เพราะฉะนั้นโครงการของกรมการศาสนา เรียกว่า โครงการฝึกอบรมศาสนพิธีกร คือ เป็นพิธีกรทางศาสนาโดยเฉพาะ พิธีกรมีหลายแบบ พิธีกรตามคำจำกัดความคือ ผู้ดำเนินการในพิธีหรือผู้ดำเนินรายการ เช่น พิธีกรทางสถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์เราก็เรียกพิธีกรเหมือนกัน แต่ไม่เกี่ยวกับพิธีกรของกรมการศาสนา

ซึ่งรับผิดชอบในด้านพิธีการ คือขั้นตอนของศาสนพิธี มีหน้าที่เป็นผู้ประสาน กำกับ ควบคุมรายการ ให้เป็นไปตามกำหนดการที่วางไว้ **พิธีกรรม** คือ การประกอบพิธีในงานต่าง ๆ หรือการบูชา ในพจนานุกรม พิธีกรรม แปลว่า การบูชา พิธีกรรมของพระ เรียกว่า สังฆกรรม สุดท้ายได้แก่ **พิธีการ** คือลำดับขั้นตอนของพิธีที่พิธีกรจะต้องควบคุม ดูแล ปฏิบัติให้เป็นไปตามขั้นตอนนั้น ๆ ให้ถูกต้อง นี่คือคำที่เกี่ยวข้องกับพิธี หรือศาสนพิธี

ธูปเทียนแพ

ธูปเทียนแพ เครื่องสักการะธูปเทียนแพกรวยดอกไม้ หรือเราเรียกกันสั้น ๆ ว่า ธูปเทียนแพ ใช้ในกรณีใดบ้าง

ประการที่ ๑ ใช้ถวายราชสักการะแด่พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ที่ยังทรงพระชนม์อยู่ สวรรคตหรือสิ้นพระชนม์ไปแล้วไม่ใช่ หรือคนทั่วไปที่ตายไปแล้วก็ไม่ใช้ธูปเทียนแพกรวยดอกไม้ ใช้กับคนที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เราตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์ท่าน ตั้งเครื่องบูชาตามสมควร แล้วตั้งธูปเทียนแพกรวยดอกไม้หน้าพระบรมฉายาลักษณ์

ประการที่ ๒ ใช้ถวายสักการะหรือขอมาโทษสำหรับพระสงฆ์ เช่น การไปถวายสักการะแด่พระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ หรือขอมาโทษสำหรับพระสงฆ์ เช่น ทำผิดล่วงเกินท่านก็เอาไปขอมาโทษ ใช้สำหรับผู้น้อยแสดงความเคารพหรือขอมาโทษต่อผู้ใหญ่ เช่น คู่บ่าวสาวจะไปกราบพ่อแม่ กราบผู้ใหญ่ ก็ใช้ธูปเทียนแพไปกราบ หรือนาคจะลาบวชก็เอาธูปเทียนแพไปลาผู้ใหญ่

การจัดรูปเทียนแพกรวยดอกไม้มีวิธีการจัดอย่างไร

ตามแบบของสำนักพระราชวังแบบหนึ่ง แบบของร้านเครื่องสังฆภัณฑ์ก็อีกแบบหนึ่ง แบบของสำนักพระราชวังเรียงลำดับ คือ มีกรวยดอกไม้ รูป และเทียน ถ้าตามลำดับของร้านสังฆภัณฑ์ คือ กรวยดอกไม้ เทียน และรูป การปฏิบัติควรถือเอาแบบของสำนักพระราชวังเป็นหลัก พุ่มเงิน พุ่มทองกำลังเป็นปัญหา ที่จริงไม่มีฉัตร ของร้านสังฆภัณฑ์นี้คิดว่าถ้ามีฉัตรแล้วคงจะสวยขึ้นก็เลยไปใส่ ฉัตรลงไป ปัจจุบันนี้ทางสำนักนายกรัฐมนตรีแนะนำให้ไม่ใช่ฉัตร ให้ใช้เป็นยอดธรรมดาแทน บางจังหวัดก็นำออกไปแต่มันจะกุด ๆ ก็หายอดอะไรที่สวยงาม ๆ มาใส่ ส่วนรูปเทียนแพของสำนักพระราชวังให้จำง่าย ๆ คือ นับมาจากข้างบนลงมาว่าดอกไม้ รูปเทียน ซึ่งทั่ว ๆ ไปจะไม่ค่อยมี ของร้านสังฆภัณฑ์ มีกรวยดอกไม้ เทียน แล้วก็รูป อย่างนี้ถูกหรือผิด จริง ๆ แล้วไม่ถือว่าผิด แต่ว่า ผิดจากแบบของสำนักพระราชวังเราใช้มานานแล้ว ทำไม่ถึงเป็นอย่างนี้ เพราะถ้านำเทียนไว้ข้างล่าง นำรูปไว้ข้างบน เวลาเก็บไว้นาน ๆ ถ้าถูกร้อนเทียนอ่อนตัวจะเสียรูปทรง ก็เป็นกรรมวิธีของเขา เอารูปแข็ง ๆ ไว้ด้านล่างนำเทียนไว้ข้างบนก็จะไม่เสียรูปทรง เราแก้ได้ไม่ยาก เพียงแต่ชักโบว์ ที่ติดไว้ออกแล้วกลับหงายขึ้น เอารูปขึ้นข้างบนเทียนไว้ข้างล่างแล้วก็กลับโบว์เสียใหม่ก็ใช้ได้แล้ว แต่ว่าถ้าไม่ร้อนก็ใช้ได้โดยอนุโลม

งานศาสนพิธีมีมากมายหลายแบบ แต่สรุปแล้วมีอยู่ ๒ ประเภท คือ งานอะไรก็ตาม ถ้าเป็นงานศาสนพิธีแล้วจะอยู่ในงาน ๒ ประเภทนี้ คือ งานมงคล และงานอวมงคล ถ้าท่านเข้าใจ ลำดับพื้นฐานเบื้องต้นของทั้ง ๒ งานดีแล้ว ไม่ว่าจะท่านจะไปจัดงานอะไร เช่น งานทำบุญบ้าน เรียกว่า งานมงคล ต่อไปท่านไปทำอย่างอื่น ทำบุญคล้ายวันเกิด ก็จะอยู่ในแนวเดียวกัน ส่วนงานอวมงคล สมมุติว่าท่านทำบุญ ๗ วันให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน ครอบรอบวันตายก็จะอยู่ในแนวเดียวกัน วิธีการก็เป็นแบบอย่างกันได้ สำหรับงานแต่ละประเภท เพราะฉะนั้นจะพูด ๒ งานนี้เป็นหลัก ท่านที่เป็นพิธีกรอยู่แล้วคงจะเชี่ยวชาญหรือชำนาญอยู่แล้ว รู้ขั้นตอนอย่างดี แต่ท่านที่ยังไม่เคยเป็นพิธีกร ถ้าเคยไปร่วมงานก็อาจจะเห็นมาแล้ว แต่ไม่ค่อยได้สนใจรายละเอียด ถ้าให้ไปเป็นศาสนพิธีกร เราก็จะต้องจำลำดับ จำขั้นตอน รู้ขั้นตอนถึงจะปฏิบัติงานได้ดี หรือท่านไปเขียนกำหนดการ ท่านก็จะต้องรู้ว่างานนั้นมีลำดับขั้นตอนอะไรบ้าง ถึงจะเขียนกำหนดการถูก

งานมงคล คือ งานที่ปรารถนาเหตุความสุขความเจริญของตนเอง ของครอบครัว ของประเทศชาติ ที่เป็นเรื่องดี ๆ มงคล แปลว่า ทางแห่งความเจริญ งานอะไรที่เกี่ยวกับความสุข ความเจริญ เป็นงานมงคลทั้งสิ้น รวมทั้งงานวางศิลาฤกษ์ด้วย

งานอวมงคล คือ พิธีทำบุญที่ปรารภเรื่องของการตายเป็นหลัก การตายของญาติของคนในครอบครัว เช่น สวดพระอภิธรรม ทำบุญ ๗ วัน ทำบุญ ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน เก็บอัฐิ

ขั้นตอนของการทำบุญงานมงคลมีขั้นตอนอย่างไร สมมติว่าท่านได้รับมอบหมายให้เป็นศาสนพิธีกรจัดงานทำบุญในงานมงคล เช่น ทำบุญคล้ายวันเกิด ทำบุญประจำปี หรือทำบุญขึ้นบ้านใหม่ สมมติว่าจัดสถานที่ไว้เรียบร้อยแล้ว มีโต๊ะหมู่บูชา มีอาสน์สงฆ์ มีคนมาร่วมงาน อย่างนี้ก็จะเป็นแนวทางที่จะไปเขียนกำหนดการ สมมติว่าได้เวลาผู้ร่วมงานพร้อมกันที่มณฑลพิธีจังหวัดของท่านหรือสำนักงานของท่าน เตรียมรูปเทียน ทาเชื้อชนวนให้เรียบร้อย จุดเทียนก่อนจุดรูป เพราะตามหลักของศาสนพิธีจุดเทียนก่อน รูปบูชาพระพุทธรูป เทียนบูชาพระธรรม ดอกไม้บูชาพระสงฆ์ รวมแล้วคือบูชาพระรัตนตรัย รูปไข่ ๓ ดอก ตามหลักพุทธประวัติ พระพุทธรูปประกอบด้วยพระคุณมากมายหลายประการเป็นอเนกอนันต์นับไม่ถ้วน แต่ว่าพระคุณของพระองค์ท่านนั้นสรุปแล้วเหลือ ๓ คือ ๑ พระปัญญาคุณ ๒ พระกรุณาคุณ ๓ พระปริสุทธิคุณ คือ มีปัญญา มีกรุณา มีความบริสุทธิ์จากกิเลส จึงใช้รูป ๓ ดอก ไม่ควรมากกว่านั้น ส่วนใครจะใช้ ๕ ดอก ๗ ดอกนั้นอีกเรื่องหนึ่ง แต่พิธีการต้องใช้ ๓ ดอก เทียนบูชาพระธรรม พระธรรมแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ พระธรรม กับพระวินัย ฉะนั้น ใช้เทียน ๒ เล่ม เวลาจุด ตามหลักศาสนพิธีให้จุดเทียนก่อน ทำไมเวลาเรียงลำดับ พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ แต่เวลาจุดทำไมจุดพระธรรมก่อน เขาบอกว่า พระธรรมเกิดก่อนพระพุทธรูปเจ้า ยกตัวอย่างว่า พระธรรมเกิดก่อนพระพุทธรูปเจ้าจริงไหม พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้อะไร ตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และทุกข์มีก่อนพระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้หรือมีทีหลัง มีก่อนแล้วนะ ทุกข์เหตุให้เกิดทุกข์มีก่อนพระพุทธรูปเจ้าแล้ว เพราะฉะนั้นเห็นง่าย ๆ ว่าธรรมะมีก่อนพระพุทธรูปเจ้า ฉะนั้น ให้บูชาพระธรรมก่อนพระพุทธรูปเจ้าก็ยิ่งทรงบูชาพระธรรม พระสงฆ์ พระสาวก ไปเทศน์ พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงฟังด้วยความเคารพ พระพุทธรูปเจ้าทรงบูชาพระธรรม ให้จุดเทียนบูชาพระธรรมก่อน นี่หลักของธรรมะแล้วก็จุดรูป ถามว่าถ้าจุดรูปก่อนผิดไหม ก็ไม่ผิดเหมือนกัน แต่ว่าผิดหลักศาสนพิธี คนที่เรียนศาสนพิธีไปเห็นประธานจุดรูปก่อนจะว่าประธานไม่รู้เรื่อง แต่ความจริงประธานอาจจะรู้ดีกว่าคนที่ว่าก็ได้ ปัจจุบันนี้ยังมีอยู่นะ เมื่อเข้านี้ท่านมานิตย์บอกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ก็ทรงจุดรูปก่อนแล้วจุดเทียน สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ปัจจุบันนี้คือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เวลาพระองค์ทรงจุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระองค์ทรงจุดรูปก่อนแล้วถึงจุดเทียน พระองค์ท่านมีคำอธิบายว่า ที่ทรงจุดรูปก่อนเพราะว่าทรงบูชาไปตามลำดับ จุดรูปบูชาพระพุทธรูป จุดเทียนบูชาพระธรรม จะจุดรูปก่อนหรือจุดเทียนก่อนต้องอธิบายให้ได้ ทางขวานี้ถือว่าเป็นการถวายสิ่งที่สำคัญก่อน สิ่งที่สำคัญต้องให้อยู่ทางขวา เพราะฉะนั้นเวลาจุดเทียนให้จุดเล่มทางขวา

พระหัตถ์ของพระพุทธก่อน หรือสมมุติว่าการถวายราชสักการะพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เราตั้งพุ่มเงินพุ่มทอง ให้ตั้งพุ่มทองไว้ทางด้านขวา อะไรที่ดีกว่าให้ไปอยู่ทางขวา ต้องเริ่มจากทางขวามาก่อน นอกจากคนตายถึงจะเวียนซ้าย คนที่ยังมีชีวิตอยู่ เคารพสักการะที่ดีกว่าให้อยู่ทางขวา พุ่มทองให้อยู่ทางขวา จุดเทียนก็จุดทางขวา จุดธูปก็เรียงมา สรุปแล้วปัจจุบันให้จุดเทียนก่อนถึงจุดธูป จุดเทียนเล่มขวามือ จุดเทียนเล่มซ้ายมือ แล้วก็จุดธูปเรียงลำดับ การปักธูปก็ให้ปักเรียงลำดับกัน ไม่ปักเฉียง ไม่ปักเอียง ปักตรง ๆ เรียงกัน ๓ ดอก จะสาธิตการจุดธูปเทียนสาธิตการเชิญเทียนชนวน ถ้าเราไปเป็นศาสนพิธีกรต้องเตรียมทาเชื้อชนวนก่อน ถ้าธูปดอกใหญ่ ๆ ก็มีเทคนิคอีก ก่อนที่จะทาเชื้อชนวนต้องเอาธูปชุบเชื้อชนวนก่อนพันสำลี แล้วทาข้างนอกอีกทีหนึ่งก็จะจุดติดดี จริง ๆ แล้วการแต่งธูปเทียนจะยกไปแต่งข้างนอกโตะหมู่ เพราะถ้าแต่งที่โตะหมู่จะทำให้โตะละอะ สะกปรกได้ เพราะที่บูชาถือเป็นที่สำคัญ ในงานพิธีต่าง ๆ ถ้ามีพิธีสงฆ์ไม่นิยมตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ สมมุติว่าประธานอยู่ข้างโน้น ประธานหันหน้าเข้าหาพระ พิธีกรถือเทียนชนวนถือด้วยมือข้างขวา ๔ นิ้วรองข้างล่าง หัวแม่มือหนีบไว้ข้างบน นี่เป็นเชิงเทียนชนวน แต่ถ้าเป็นด้ามตาลปัตรก็ถือธรรมดา ให้ใช้มือขวา พิธีกรจะต้องส่งทางด้านขวามือของประธาน นอกจากว่าเข้าไม่ได้ส่งทางซ้ายก็ได้ ได้เวลาประธานมา ถ้าเป็นงานพระราชพิธีไม่นิยมให้ประธานนั่งก่อน ประธานเดินเข้ามาต้องจุดธูปเทียนเลย แต่ว่าถ้าเป็นงานราชการหรืองานชาวบ้าน จะนิยมให้ประธานนั่งสักครู่แล้วจะมีประกาศหรือไม่ประกาศก็สุดแท้แต่งานนั้น ต่างจังหวัดบ้านเรานิยมประกาศ เช่น เรียนเชิญประธานเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แต่ว่าเป็นในกรุงเทพฯ กรมการศาสนาไปปฏิบัติส่วนมากจะไม่นิยมประกาศ จะใช้ปฏิบัติกันเงียบ ๆ เรียกว่า จุดเทียนไปเชิญประธานอีกอย่างหนึ่งพิธีกรที่จะไปเป็นพิธีกรในการส่งเทียนชนวนให้ใช้ไฟแช็กเท่านั้น ไม่ให้ใช้ไม้ขีด ทำไม่ไม้ขีดไม่ขีด เพราะว่าพอใช้ไม้ขีดจุดแล้วก็วางไว้ ถ้าเกิดเทียนชนวนดับทำอย่างไร ถ้าจะจุดใหม่ต้องวางเทียนชนวน แต่ถ้าเป็นไฟแช็กนี้ไม่ต้องวางจุดได้เลย ประธานจุดอยู่ลมพัดไฟดับจุดให้ท่านได้เลย เพราะฉะนั้นให้ใช้ไฟแช็กจุดแล้วถือไว้ในมือซ้ายแอบไว้ เมื่อจุดแล้วถือไว้ในมือ สมมุติว่าประธานพร้อมผู้ร่วมงานพร้อม พิธีกรเชิญเทียนชนวนให้ท่าน พิธีกรมีหน้าที่ต้องดูแลประธาน ประธานจุดเทียนผัดเล่มต้องบอกท่าน พุดถึงประธานทำผัด เมื่อ ๒ เดือนผมไปที่จังหวัดหนึ่งในภาคกลาง รองผู้ว่าราชการจังหวัดมาเป็นประธาน จัดอบรมที่วัด ที่วัดนั้นเทียนชนวนที่พิธีกรถือไว้เล่มหนึ่งแล้ว ยังมีอีกเล่มหนึ่งตั้งไว้ข้าง ๆ โตะหมู่ พอพิธีกรเชิญเทียนชนวนมาส่งให้ประธาน ประธานก็ลุกขึ้น มาถึงแทนที่จะไปจุดเทียนเล่มที่อยู่บนโตะหมู่ ไปจุดที่เทียนชนวนอีกเล่มหนึ่งก็เป็นไปได้ พิธีกรต้องบอกให้ทัน ต้องมีหน้าที่ดูแลประธานด้วย ค่อย ๆ พุด อย่าเสียงดัง จุดเทียนซ้ายขวา จุดธูปเรียงจากซ้ายไปขวา ถ้าที่บูชาสูง

ยื่นจุด ถ้าที่บูชาต่ำ ยืนจะไม่สวย ฐูปถ้าไม่พ้นลำสาลีไม่ทาเชือกก็ไม่ติด เทียนชนวนก็สำคัญ การที่ท่านติดเทียนชนวน ท่านต้องเขย่า ๆ คุนน้อย ถ้าเป็นเทียนขี้ผึ้งไม่ค่อยหลุด แต่ถ้าเป็นเทียนไขธรรมดา พอติดแล้วเอนไปหน่อยจะหลุดได้แล้วเชิงเทียนที่ไม่ใช่เชิงเทียนชนวนโดยตรงแต่ว่าเป็นเชิงเทียนธรรมดา บางครั้งพอส่งให้ประธานเทียนชนวนอาจหลุดได้ ฉะนั้น ต้องเขย่า ๆ ดูพอสมควร ส่งให้ประธานแล้ว ประธานจุดฐูปเทียนเสร็จถอยมา วิธีการดับใช้นิ้ว ๒ นิ้ว รูดขึ้นไป ไม่ร้อน เป็นเทคนิคอย่างหนึ่ง บางท่านบอกว่าทำไมมันร้อน คือห้ามจับที่ไส้ เวลาจุดให้เร็ว ๆ วิธีการสำนักพระราชวังก็ทำแบบนี้ แล้วเทียนไส้ใหญ่กว่านี้เยอะ ให้ท่านทดลองดู ถ้าไปจับที่ไส้ก็ไหม้มือ ให้จับได้ไส้ลงมา พอจุดฐูปเทียนแล้ว ถ้ามีที่กราบก็กราบ ๓ ครั้ง แต่ถ้าไม่มีที่กราบก็พนมมือไหว้ก็ได้ แต่ตามหลักแล้วงานพิธีถ้าไม่ตั้งที่กราบไว้ก็จะใช้ปูผ้า ปูพรมไว้ ให้นั่งกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ พระสงฆ์ท่านจะไม่ใช้โต๊ะกราบ ถ้าท่านไปจัดงานพิธีต้องดูด้วยใครเป็นประธาน ถ้าพระเป็นประธานไม่ตั้งที่กราบ แต่ว่าจะปูผ้าขาวหรือพรมก็ตามไว้ให้ท่านกราบ ท่านจะกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ถ้าท่านกราบไม่ได้ท่านจะยืนไหว้ แต่ถ้าประธานที่เป็นฆราวาสควรจะกราบ พิธีการจะตั้งที่กราบ ถ้าไม่ตั้งแต่ปูผ้าก็กราบกับพื้น

ขั้นตอนต่อไป ศาสนพิธีกรอาราธนาศีล เมื่อประธานจุดฐูปเทียน กราบเสร็จไปนั่งที่ ศาสนพิธีกรควรมืออย่างน้อย ๒ คน คนเชิญเทียนชนวน ๑ คน อีกคนต้องไปอยู่ท้ายอาสน์สงฆ์ การอาราธนาศีล จะนั่งอาราธนาหรือยืนอาราธนา สุดแต่แต่สถานที่ ยึดผู้ร่วมงานเป็นหลัก สมมุติว่า พระนั่งบนอาสน์สงฆ์ เราดูที่คนมาร่วมงาน ถ้าผู้ร่วมงานนั่งเก้าอี้ พิธีกรที่อาราธนาศีลต้องยืน อาราธนาอย่างเดียว ถ้านั่งอาราธนาถือว่าผิดหลักศาสนพิธี แต่ถ้าคนมาร่วมงานนั่งกับพื้น ศาสนพิธีกร ต้องนั่งคุกเข่าอาราธนา ให้จำไว้ว่างานราชการเราไม่นิยมจัดนั่งกับพื้น จะนั่งเก้าอี้ เพราะฉะนั้น ท่านไปเป็นศาสนพิธีกรต้องยืนอาราธนาอย่างเดียว ยืนตรงไหน สมมุติว่าพระ ๙ รูป ก็นับมา ๓ รูป จากท้ายเข้ามา ถ้าเป็นงานทางราชการ มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานก็คำนวณประธานครั้งหนึ่ง น้อมไหว้พระสงฆ์ แล้วกล่าวคำอาราธนา

การอาราธนาศีลต้องว่า นะโม ก่อนหรือไม่ ตามหลักแล้ว อาราธนาศีล อาราธนาธรรม บูชาพระ ไม่ต้องว่า นะโม ถ้าเป็นงานพิธีทางราชการไม่นิยมกล่าวคำบูชาพระ ประธานจุดฐูปเทียน ถือว่าบูชาแทนแล้ว แต่ถ้าเป็นงานชาวบ้านจะบูชาพระด้วยก็ได้ แต่การบูชาพระไม่นิยมว่า นะโม ก่อนกล่าวคำถวายทานถึงจะว่า นะโม อาราธนาศีลไม่ต้องว่า นะโม บางคนยังว่า อุกาสะ นั้น ถ้าเป็นพื้นบ้านก็ถือว่าไม่ผิด ทำได้ แต่พิธีทางการไม่ใช่ งานพระราชพิธีไม่ว่า อุกาสะ ไม่ว่า นะโม ไม่ว่า สาธุ เพราะพิธีการมีหลากหลาย เราก็ประยุกต์ให้เหมาะสม ผมไปงานชาวบ้านผมก็นำ บูชาพระเหมือนกัน สมมุติว่าประธานจุดฐูปเทียนไปนั่งเรียบร้อย วิธีการอาราธนาศีลมี ๒ วิธี

วิธีแรก คือ การนั่ง วิธีที่สอง คือ การยืน ถ้าโยมนั่งพื้น พิธีกรต้องนั่งอาราธนาศีล ประมาณกลาง ๆ ประมาณพระรูปที่ ๕ ไม่ใช่ นั่งหัวโต๊ะหมู่ นั่งหันไปทางประธานสงฆ์ กราบ ๓ ครั้ง นั่งตัวตรง กล่าวคำอาราธนา ส่วนทางราชการใช้ยืน การยืนต้องมีการทำความเคารพประธาน ยืนทำยอสน์สงฆ์ เป็นธรรมเนียมในพิธีทางราชการก็จะใช้ค่านับ ถ้าท่านไปทำบุญที่วัดปรากฏว่าหลวงพ่อบุญเป็นประธาน อย่าไปค่านับหลวงพ่อ ใช้ยกมือไหว้ ถ้าประธานเป็นฆราวาสใช้ค่านับ การยืนและการค่านับนั้น พิธีกรที่เก่ง ๆ เพียงแต่เบี่ยงตัวหันไปทางประธานสงฆ์โน้มไหว้ แล้วก็ตั้งตัวตรง กล่าวคำอาราธนาศีล ทำนองธรรมวัตร ไม่ต้องทำเสียงอ่อนหวาน ถ้าเป็นงานพระราชพิธีห้ามเด็ดขาด เมื่ออาราธนาศีล รับศีลจบ ถ้าเป็นงานมงคลก็จะมีกรออาราธนาพระปริตรต่อ พอรับศีลจบก็โน้มไหว้ ตั้งตัวขึ้นมาตรง ๆ อาราธนาพระปริตรต่อ เมื่ออาราธนาพระปริตรจบแล้วโน้มไหว้พระหนึ่งครั้ง ปล่อยมือลงหันไปทางประธานโดยไม่ต้องขยับที่ ค่านับหนึ่งครั้งแล้วก็ถอยออกไป นี่คือการเข้าออกในการอาราธนาศีล มีเรื่องบางเรื่องเกิดขึ้น สมมุติว่าอาราธนาศีลแล้ว พระให้ศีลท่านอาจจะข้ามไปบ้าง หรือว่าอาจจะลืมไปบ้าง พิธีกรจะทำยังไง เช่น พระท่านว่า ทุติยัมปิ พุทฺธัง สະระณัง คัจฉามิ พิธีกรว่าตามพระว่า ทุติยัมปิ สังขัง สະระณัง คัจฉามิ พิธีกรว่ายังไงล่ะ ว่าถูกไหม พิธีกรถ้าพระว่าผิดก็ให้ว่าตามพระไป ว่าเกินพระไม่ได้ เดี่ยวจะงงกันใหญ่ไม่รู้ใครให้ศีลใคร แล้วก็เป็นการมาทออย่างหนึ่งของพิธีกร การอาราธนาศีลก็ตีการรับศีลก็ตี อย่าทำเสียงให้ดังเกินพระ ไม่ต้องว่าทำนองเหมือนพระ พระท่านว่าผิดเราก็ว่าไปตามท่าน

การอาราธนาศีลพิธีกรใหม่ ๆ จะประหม่า เพราะฉะนั้นต้องตั้งสมาธิให้มั่นคง บางคนแก่วัดว่ามาจนชำนาญแล้ว ใจลอยคิดเรื่องอื่นไป อาจทำให้ผลลัพท์ผิด การอาราธนาต้องตั้งใจ แถมอีกนิดหนึ่ง การอาราธนาศีลถ้าเป็นงานพระราชพิธี หรืองานที่มีเสด็จสบายกว่า ไม่ต้องออกเสียง มะยัง ภันเต ๓ จบ แล้วก็ยืนประนมมือหนึ่ง ๆ เลย พระก็ถวายศีลไปเรื่อย ๆ แต่ว่างานราชการทั่วไป หรืองานชาวบ้าน ต้องว่าตาม การว่าตามแบบที่บอก ๑ อย่าว่าเสียงดังกว่าพระ ๒ อย่าเลียนแบบทำนองเสียงของพระ ๒ อย่างนี้ให้จำไว้ เพราะจะฟังไม่รู้ใครเป็นพระใครเป็นโยม อีกอย่างที่บอกว่าการว่าผิดต้องว่าตามผิดไปเลย จุดมุ่งหมายก็คือไม่ให้พิธีสะดุด ถ้าพระให้ศีลข้ามแล้วเราไปว่าให้ถูกพิธีก็จะสะดุดให้ว่าตามไปดีไม่ดีบางคนไม่รู้ด้วยว่าผิด

ฝากไว้สำหรับท่านที่จะเป็นศาสนพิธีกร คำอาราธนามีอยู่ ๓ อย่าง อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม ถ้าเราเป็นศาสนพิธีกร ๓ อย่างนี้ต้องท่องได้ แล้วต้องแม่นยำ ต้องว่าได้ชัดเจนถูกต้องพอสมควร บางคนท่องได้แต่ไม่เป็นจังหวะ อาราธนาพระปริตรไม่ยาก ๓ ข้อเหมือนกันทุกอย่าง ต่างกันอยู่ตรง สัพพะทุกขะ สัพพะภะยะ สัพพะโรคะ จำไว้อย่างนี้ เราต้องกำหนดให้ตีการออกเสียงต้องดูตัวอักษรให้ถูกต้อง ดูให้ดี แล้วก็ว่าให้เป็นจังหวะ แล้วจำไว้ว่า ๑ ทุกขะ ๒ ภะยะ

๓ โรค เวลาจำภาษาไทยก็ ทุกข์ ภัย โรค จำไว้ว่าทุกข์แล้ว ภัยแล้ว ต้องโรคแน่นอน อย่างนี้เป็นต้น ให้ท่านดูเวลาอาหรานาธรรมอีกอย่าง ยากมาก เพราะว่าเป็นฉันท์ ต้องดูตัวให้ดี ที่จะว่าผิดส่วนมาก เป็นสระ เพราะฉะนั้นให้ท่านไปดูตัวแล้วก็ลองว่าดูบ่อย ๆ จึงจะชิน แม้แต่สวด อิติปิ โส ที่เราสวดกัน อยู่บ่อย ๆ อิติปิ โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต ส่วนมากจะว่า สุคะโต ทั้งนั้นแหละ ที่จริงคือ สุคะโต ต้องดูอักขระให้ดี ว่าให้เป็นจังหวัด เป็นระยะพอสมควร ในพิธี จะมีการอาหรานาอยู่ ๓ อย่างเท่านั้นคือ ๑ อาหรานาศील ขอให้พระให้ศีล แล้วก็รับศีล ๒ อาหรานา พระปริตร คือ ขอให้พระสวดพระปริตร ๓ อาหรานาธรรม คือ ขอให้พระเทศน์ แต่ปัจจุบันนี้ การสวด มาตีกาก็อาหรานา สวดพระอภิธรรมก็อาหรานา อันนี้เป็นเรื่องที่เกิดมาภายหลัง เป็นพิธีพื้นบ้าน แต่พิธีการไม่มีอาหรานา พอรับศีลจบนิมนต์เป็นภาษาไทยก็ได้ อาหรานาพระปริตร ไม่ว่าจะสวดอะไร ให้อาหรานาว่า ปริตตัง อย่างเดียว ไม่ต้องใส่ชื่อพระสูตร พิธีสงฆ์ในพระราชพิธีเกิดขึ้นในสมัย รัชกาลที่ ๔ ซึ่งพระองค์ทรงออกผนวชนาน แล้วทรงนำพิธีสงฆ์เข้ามาปฏิบัติในงานพระราชพิธีต่าง ๆ เพราะฉะนั้นพระองค์ท่านทรงคิดไว้ดีแล้ว ในงานพระราชพิธีไม่ว่าจะเป็นงานมงคล งานอวมงคล พระสวดมงคลสูตร พระสวดธรรมจักร พระสวดธรรมนิยาม อาหรานาว่า ปริตตัง พุทธะ มังคะลัง ทั้งนั้น ที่นี้ทางบ้านมีพวกที่เป็นเปรียญไปเป็นทายก ก็ไปอดความรู้นิดหน่อย เช่น วันนี้นิมนต์พระ เจริญพระพุทธมนต์ ธรรมจักรก็ไปอาหรานาเลย วิปัติปะฏิพาหะ สัพพะสัมปัตติสัทธินา สัพพะทุกขะ วินาสายะ ธรรมจักรกับปะวัตตะนะสุดตัง พุทธะ มังคะลัง กลัวว่าพระจะไม่รู้ว่าสวดอะไร พอธรรมนิยาม ก็แก้ นี่ถือว่าไม่ถูก เพราะว่าสวดมนต์ทุกบทเป็นพระปริตรทั้งสิ้น ฉะนั้น จะสวดบทไหนก็อาหรานาว่า ปริตตัง ทั้งสิ้น ไม่ต้องไปเปลี่ยน นี่เป็นแบบพิธีการที่ใช้มาแต่โบราณแล้ว

ถามว่า ในงานต่าง ๆ จะกล่าวคำบูชาได้ไหม

ตอบ ถ้าเป็นงานชาวบ้านทั่วไปกล่าวได้ งานโรงเรียนก็ให้เด็กกล่าวคำบูชาได้ แต่ว่าถ้าเป็นงาน พิธีการนั้นไม่นิยมบูชา เพราะจะทำให้งานสะดุด สมมุติว่างานของจังหวัด ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด มาเป็นประธาน ถ้าจะกล่าวบูชาจะให้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดยืนกล่าวอยู่ก็ดูจะไม่ค่อยดีเท่าไร เพราะฉะนั้นจะไม่นิยม ถ้าเป็นงานทำบุญบ้านกล่าวคำบูชาได้

การบูชา ๓ แบบ ที่นิยมกันอยู่

๑. แบบสั้น ๆ เรียกแบบปกติ คือ อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาคะวา พุทฺธัง ภาคะวันตัง อภิวาเทมิ ถึง สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ สังขัง นะมามิ นี่ถือว่าสั้นที่สุด พระท่านบอกว่า เป็นแบบปกติ

๒. แบบครึ่งยศ คือ ขึ้นด้วยคำว่า อิมินา สักกาเรนนะ พุทัง ปุชเมะ หรือว่า อะภิปุชยามะ จนถึง สังขัง อะภิปุชยามะ บางคนถามว่า มะกับมิ ต่างกันอย่างไร มิ คือ คนเดียว เป็นเอกพจน์ เป็นลักษณะไวยากรของภาษาบาลี ถ้าเป็น มะ เป็นพหูพจน์ มีหลายคน การรับศีลก็ดี การถึงถึง พระรัตนตรัยก็ดี เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ต่างคนต่างรับไม่รวมกัน คือเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ไม่เปลี่ยนจาก มิ เป็น มะ ถึงแม้ว่าจะรับพร้อมกันหลายคนก็ถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล คนไหนรับคนนั้น เอาไปปฏิบัติบูชา มี ๒ บท คือ อิมินา สักกาเรนนะ แล้วก็ต่อด้วย อะระหัง สัมมาสัมพุทธโ ก็จบ แต่บท อิมินา พระท่านไม่นิยม ไม่ใช่ ท่านจะใช้ อะระหัง สำหรับ อิมินา ใช้กับชาวบ้านโดยเฉพาะ

๓. แบบเต็มยศ ชาวบ้านจำไม่ค่อยได้ ถ้าท่านไปงานประชุมพระที่พระสงฆ์ท่านไปเป็น ประธานหรือประชุมพระด้วยกัน ท่านจะใช้บูชาด้วยบทนี้ ขึ้นต้นว่า โยโส ภาคะวา อะระหังสัมมา สัมพุทธโ สะวากขาโต เยนะ ภาคะวะตา ธัมโม สุปะฏิปันโน บัณฑิตะภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ เรือยไปจนจบ แล้วต่อด้วย อะระหังสัมมาสัมพุทธโ ภาคะวา พุทังภาคะวันตัง อภิวาเทมิ ถึง สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สังขังนะมามิ จบ แล้วพระท่านขึ้น หันทะมะยัง คือให้ว่า นะโม พร้อมกัน ๓ จบ นะโม ต้องว่าหลังบูชาพระนี้เรียกบูชาแบบเต็มยศของพระ

พิธีกรอาราธนาพระปริตรเสร็จแล้ว พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทว่า อะเสวะนา จะ พาลานัง เรียก มงคลสูตร งานมงคล พระสงฆ์สวดบทนี้เป็นหลักของงาน ประธานจุดเทียนที่ ภาชนะน้ำมันต์ แล้วยกประเคนประธานสงฆ์ พิธีกรต้องเชิญเทียนชนวนไปเชิญประธานมา เมื่อพระสงฆ์ขึ้นบท อะเสวะนา ท่านที่เป็นพิธีกรมาแล้วหรือบวชมาแล้วก็จะรู้ว่าถึงบท อะเสวะนา เมื่อไร ถ้าไม่ทราบ มีวิธีการให้นับตั้งแต่พระขึ้น นะโม ตัสสะ ๓ จบ นี้จบบทที่ ๑ ขึ้น พุทัง จนถึง ตะติยมปิ สังขัง สาระณัง คัจฉามิ นี้ก็จบเป็นบทที่ ๒ แล้วบทที่ ๓ ขึ้นว่า โยจักขุมา หรือว่า สัมพุทธโ อย่างใดอย่างหนึ่ง บทที่ ๔ ขึ้น นะโม ๘ บท พระจะขึ้นว่า นะโม อะระหะโต ไม่มีตัสสะ จะขึ้นไป ๘ ครั้ง ถ้าท่านเป็นพิธีกรท่านจะต้องเตรียมเทียนชนวน แล้วก็คอยสังเกตไว้ว่าพระสวด นะโม ก็ครั้งแล้ว สมมุติว่าประธานนั่งอยู่ไม่ไกลนัก นับไป ๖ ครั้ง ก็จุดเทียนชนวน ไปเชิญประธานไปจุดเทียนที่ขันน้ำมันต์ ถ้าประธานนั่งอยู่ไกล ๆ อาจจะมาช้า ก็เอาสัก ๔ บท หรือ ๕ บทก็พอ จุดเทียนไปเชิญประธาน กว่าจะมาถึงก็จบพอดี ขึ้น อะเสวะนา พอดี นี่คือวิธีจำ พอจุดแล้วพิธีกรต้องคอยดูว่าประธานจะยก ประเคนไหม ถ้าไม่ยก พิธีกรต้องบอกเบา ๆ ยกประเคนด้วยครับ พอประเคนแล้วก็โน้มไหว้ครั้งหนึ่ง ไม่ต้องกราบ ถ้าประธานไม่จุด เราก็จุดไปเลย แต่ไม่ถูกต้องตามหลักการ นี่ก็เป็นขั้นตอน เจริญพระพุทธมนต์จบ ประเคนภัตตาหารพระสงฆ์ การประเคนภัตตาหารพระสงฆ์มีวิธีหลายอย่าง ถ้าตามบ้านเราพระเจริญพระพุทธมนต์จบก็เอาผ้าปูโต๊ะมาปูแล้วยกอาหารมาตั้ง ชาวบ้านเราก็อาจจะ

ถวายสังฆทานด้วยก็ได้ แต่ถ้าเป็นพิธีการไม่มี พระสงฆ์นั่งบนอาสน์สงฆ์เป็นแถวยาว เจ้าภาพจัดอาหารใส่โตกหรือสำหรับเฉพาะรูปมาถวาย พอพระท่านสวดบทพาหุงจบ ขึ้นบท มหาภาฯ เตรียมยกมาเลย คนเป็นพิธีกรต้องไปประสานกับทางแม่ครัวด้วยว่าจะต้องจัดให้เสร็จตอนไหน ถ้าเรามีเจ้าหน้าที่ ๙ คน หรือ ๑๐ คน ยกมาทีเดียวจะสวยงาม ข้าวพระพุทธรูปไปตั้งก่อน สำหรับพระพุทธรูปก็จะนิยมตั้งโต๊ะปูผ้าขาว พระพุทธรูปไม่เรียกถวาย เรียกบูชา เวลาถวายสังฆทาน พูดว่า โอโณชยามะ คือ น้อมถวาย แต่ว่าเวลาบูชาข้าวพระพุทธรูป ว่า อิมัง สุปะพะยัญชนะ สัมปันนัง โอบะนัง อุทะกังวะรัง พุทธัสสะ **ปุเชมิ** (ปุเชมะ) บูชาไม่ใช่ถวาย เรียกว่า เป็นอามิสบูชา เราเอามาบูชาเหมือนครั้งพุทธรูปกาล นิมนต์พระสงฆ์แล้วนิมนต์พระพุทธรูปเจ้าไปเป็นประธาน ปัจจุบันนี้พระพุทธรูปเจ้านิพพานแล้ว เรามีพระพุทธรูปเป็นผู้แทน การทำบุญถวายแด่พระสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุขนั้นมีอานิสงส์มากกว่าการทำบุญธรรมดา เราก็ตัดแปลงจากองค์พระพุทธรูปเจ้าเป็นองค์พระพุทธรูปแทน แต่มีวิธีการว่าการจัดข้าวพระพุทธรูปให้จัดพอสมควร จัดให้ดี ให้เทียบกับของที่จะถวายพระสงฆ์ พระสงฆ์จัดสำหรับ ก็ควรจัดสำหรับพระพุทธรูปด้วย ไม่ควรให้ต่ำกว่าพระสงฆ์หรืออย่างน้อยก็ใส่ถ้วยพอสมควรว่าพอคนกินอ้อม ไม่ใช่ใส่ถ้วยเล็ก ๆ ใส่พานเล็ก ๆ แบบเช่นผี ไม่นิยม ถือว่าเป็นการไม่เคารพ เพราะว่าพระพุทธรูปเจ้าสูงกว่าพระสงฆ์อยู่แล้ว ต้องจัดให้ดี พอพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จเก็บให้เรียบร้อย หลังจากเก็บเรียบร้อยแล้ว ก็ยกจตุปัจจัยไทยธรรมมาตั้งเรียงตั้งแต่รูปแรกไปจนถึงรูปสุดท้ายทันที การเป็นศาสนพิธีกรให้ถือว่าให้รวดเร็ว ราบรื่น เรียบร้อย หมายความว่า ทันทีที่พระฉันเสร็จไทยธรรมต้องยกมาวางได้ทันที จตุปัจจัยไทยธรรม หรือจตุปัจจัยไทยทาน ต้องใช้ไทยธรรม แปลว่า ของทำบุญ ไทยทาน แปลว่า ของถวายทาน ของให้ทาน พิธีกรยกมาวางให้เรียบร้อยแล้วเชิญประธาน หรือเชิญผู้ร่วมงานถวายด้วย ถวายแล้วพระสงฆ์จะอนุโมทนา หน้าที่พิธีกรต้องยกออก ถ้าพระมีรถก็ยกไปใส่รถ หรือถ้าพระแต่ละรูปมีศิษย์มาด้วยก็ให้ศิษย์รับไปให้ที่ตรงที่ว่าง พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานกรวดน้ำรับพร

กรวดน้ำรับพร

การกรวดน้ำ การเตรียมที่กรวดน้ำ เป็นของสำคัญอย่างหนึ่งที่พิธีกรต้องเตรียม ถ้าไปแล้วไม่มีหาไม่ได้ก็ใช้แก้วน้ำ แต่ถ้าท่านเป็นศาสนพิธีกรมีอาชีพต้องมีเทียนชนวน ที่พรมน้ำมนต์ พระไม่มีเราต้องมีให้ กล่องอุปกรณ์ของกรมการศาสนาไม่ว่าใครจะเชิญไปเป็นพิธีกร มีพร้อมทุกอย่างตั้งแต่ธูปเทียน เชื้อชนวน สายสิญจน์ ถ้าเป็นงานศพ ภูษาโยงก็เอาไปด้วย ที่กรวดน้ำ ที่พรมน้ำมนต์ ถ้าเป็นมีอาชีพท่านต้องเตรียมให้พร้อมที่กรวดน้ำมีหลายแบบ ปัจจุบันมีแบบทองเหลือง เขรามิก แก้วเจียรไน แก้วเจียรไนสำนักพระราชวังจะใช้สำหรับพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์เป็นประธานจะใช้เครื่องแก้ว

เชิงเทียนชนวนเป็นแก้ว เครื่องทองน้อยเป็นแก้ว ที่กรวดน้ำที่สำคัญ พิธีกรต้องไปดูว่ามีไหม มีน้ำไหม น้ำสะอาดไหม อย่าไปเชื่อว่าใส่น้ำไว้แล้ว ปิดไว้เรียบร้อยแล้ว ไม่มีน้ำยกไปให้ประธาน หรือว่ามีน้ำ แต่ไม่สะอาดก็มี วัดบางวัดน้ำใส่ไว้เต็ม พิธีกรเห็นว่ามีมากแล้วก็คิดไม่เป็นไร ปรากฏว่าเทออกมา มีมดออกมากระจุกหนึ่ง หรือว่าบางครั้งต่างจังหวัดหน้าออกมาตอนแรกน้ำใสดี พอเทหมด ปรากฏว่ามีโคลนออกมา เพราะว่ามีน้ำตักมาจากบ่อ ช้างบนใส่ข้างล่างนอนกัน หรือว่าเป็นที่กรวดน้ำสมัยใหม่เป็นเซรามิกที่รองไม่สูงบาน ๆ เตี้ย ๆ เต้าน้ำใหญ่ พิธีกรไม่รู้ใส่น้ำลงไปเต็ม พอประธานมาเทก็ไหลหก นี่เป็นเทคนิคเล็ก ๆ น้อยของการเตรียมที่กรวดน้ำ ถ้าเป็นงานชาวบ้าน บางแห่งตั้งโต๊ะนำที่กรวดน้ำ ไปตั้งไว้แต่ประธานยังไม่มา ไม่ควรทำ ที่กรวดน้ำให้เชิญไปตอนที่พระจะ ยะถา ถวายจตุปัจจัย ไทยธรรมแล้วถึงจะยกไปหรือเชิญไป เพราะตั้งไว้ประธานอาจจะกรวดน้ำเมื่อยังไม่ถึงเวลาก็ได้ เช่น งานที่มีการทอดผ้าบังสุกุลที่ประธานไปทอดผ้าเสร็จกลับมา ที่กรวดน้ำตั้งไว้แล้วเรียบร้อย พระตั้งพัด ฉะนิจจา วัชระสังฆาธา ประธานนึกว่าพระยะถาแล้ว ยกที่กรวดน้ำมาเท เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าเราจะไม่ให้ท่าน แต่ก็ให้นำไปตั้งเมื่อถึงเวลาที่กรวดน้ำ ถ้าเป็นพิธีการ งานของจังหวัด หรืองานกุศล พระราชาทาน จะเชิญไปให้ประธาน

วิธีที่เชิญที่กรวดน้ำไปให้ประธานจะทำอย่างไร ถ้าท่านเป็นพิธีกรต้องเชิญที่กรวดน้ำ สมมุติว่าถวายจตุปัจจัยไทยธรรมเสร็จ ประธานกลับไปนั่งที่ พิธีกรเชิญที่กรวดน้ำเข้ามาพอสมควร ก็ค้ำบหนึ่งครั้ง แล้วก็เดินเข้าเข้าไปเล็กน้อย ประธานรับเต้าน้ำ รินน้ำเมื่อพระขึ้น ยะถา จนจบ มณิโชติโรโส ยะถา เทน้ำให้หมด แล้วประนมมือรับพร พิธีกรรับเต้าน้ำคืน ลูกขึ้นทำความเคารพ แล้วนำน้ำเทที่สมควร

วิธีการถือ ถืออย่างไร

ถือมือซ้าย จับให้มั่นคง มือขวาประคอง เดินเข้าไปพอสมควรก็ค้ำบประธาน ๑ ครั้ง นั่งให้เฉียงไปทางด้านซ้ายของประธานเล็กน้อย เพราะประธานจับด้วยมือขวา โดยปกติถือมือเดียว แต่ถ้าสองมือใช้ประคองนิดหน่อยก็ไม่ผิด พอพระ ยะถา จบ พิธีกรก็เอามือซ้ายถือที่รอง มือขวารับเต้าน้ำ จะรับจะส่งต้องใช้มือขวา ตอนถือออกมาสองมือแนบไว้เพื่อไม่ให้หก นี่คือ วิธีถือที่กรวดน้ำ ไปให้ประธาน พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ อุปกรณ์สำคัญคือที่พรมน้ำมนต์ พระบางวัดท่านก็เตรียมใส่ยามไปด้วย บางวัดไม่เตรียมไป ก็ไปหาอยู่ยาก เพราะฉะนั้นพิธีกรต้องเตรียมไป แล้วก็ยังมีเทคนิคว่าเวลาพระท่านประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ถ้าเข้าง่ายสะดวกก็เชิญประธานและผู้ร่วมงาน มาหาพระ เชิญท่านมารับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ส่วนการเปิดฝาชันเป็นหน้าที่พิธีกรเปิดให้ประธานสงฆ์

ให้เรียบร้อย ยกไปข้างตั้งหน้าประธานสงฆ์ พิธีกรต้องทำทุกอย่าง เวลาประพรมน้ำพระพุทธมนต์ พิธีกรเชิญผู้มีเกียรติเข้ามา ถ้าจะขอนิมนต์หลวงพ่อเดินไปประพรมหน่อย พิธีกรก็ยกขันน้ำมนต์เดินไป เดินวนขวา หรือจะเดินไปตรงกลางก็ได้ คนยกขันน้ำมนต์ควรจะเป็นคนซ้ายของพระ นี่เป็นเทคนิคเล็กน้อย ถ้าเป็นงานขึ้นบ้านใหม่ จะเจิมบ้านก็ต้องเจิมตอนนี่ พิธีกรต้องเตรียมที่เจิมไป ก็เป็นอันว่าเสร็จพิธี พระจะกลับไปส่งพระ นี่เป็นขั้นตอนย่อ ๆ ที่สุดของงานมงคล

งานอวมงคล ก็คล้าย ๆ กัน จะว่าเฉพาะที่แตกต่าง ผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง จุดเครื่องทองน้อย เครื่องทองน้อยคือที่บูชาอัฐิหรือบูชาศพ ถ้าไม่มีก็อาจใช้ธูปดอกหนึ่ง เทียนเล่มหนึ่งก็ได้

การตั้งเครื่องทองน้อย ง่าย ๆ จะบูชาสิ่งใดให้หันพุ่มดอกไม้ไปทางนั้น ท่านมองเข้ามา จะเห็นดอกไม้อยู่ข้างหลังธูปเทียน เพราะฉะนั้นธูปอยู่ทางซ้ายของท่าน ทางขวาก็เทียน เวลาจุดก็ให้จุดธูปก่อนแล้วจุดเทียน ที่เห็นเค้าจุดเทียนก่อนก็ตามอัธยาศัย แต่ว่าตามหลักให้จุดธูปก่อนแล้วจึงจุดเทียน แตกต่างจากบูชาพระ บูชาพระจุดเทียนก่อนแล้วจึงจุดธูป แต่เครื่องทองน้อยบูชาศพก็ดี บูชาธรรมก็ดี ให้จุดธูปก่อนแล้วจึงจุดเทียน ถ้าต้องการให้เจ้าภาพบูชาศพหันดอกไม้เข้าหาศพ แต่ถ้าต้องการจะให้ศพบูชาพระ พระจะอยู่ตรงไหนก็ตาม จะต้องหันธูปเทียนเข้าหาศพ นี่คือหลักการง่าย ๆ พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ จบแล้วก็ประเคนภัตตาหาร ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ศาสนพิธีกรลาดกุษาโยง ถ้าเป็นคนธรรมดาใช้กุษาโยงอย่างเดียว ยกมือไหว้ ๑ ครั้ง ไม่ได้ไหว้กุษาโยง แต่กุษาโยงต่อมาจากศพหรืออัฐิ เพราะถ้าเราจับกุษาโยงเท่ากับเราจับไปที่ศพด้วย ผ้าที่ห่อศพจะขมวดไว้ที่ศีรษะ ผูกสายสิญจน์แล้วโยงมา ฉะนั้น สายสิญจน์ในงานมงคลที่พระเจริญพระพุทธมนต์ก็ดี สายโยงหรือกุษาโยงก็ดี ห้ามไม่ให้ไปข้าม เอาของอะไรข้ามก็ได้ ถ้าข้ามสายสิญจน์ที่งานมงคลถือว่าข้ามพระพุทธรูปด้วย เพราะสายสิญจน์นั้นโยงมาจากพระพุทธรูป ถ้าข้ามกุษาโยงก็เท่ากับข้ามศพด้วย ฉะนั้น จะไปหยิบกุษาโยงก็ต้องยกมือไหว้ ๑ ครั้ง เมื่อลาดกุษาโยงแล้วพิธีกรก็เชิญผ้า สมมุติประธานทอดคนเดียวก็เชิญใส่พานให้เรียบร้อย ๒ คน คนหนึ่งเชิญพานมา คนหนึ่งก็ถือไตรหนึ่งมาส่งให้ เวลาประธานทอดต้องวางขวางทับกุษาโยง พระพิจารณา อะนิจจา วาตะ สังขารา จนจบท่านก็จะหยิบผ้าไป พิธีกรก็ไปเก็บกุษาโยง จะหยิบก็ยกมือไหว้ก่อน นี่เป็นงานชาวบ้านธรรมดา พระยะธาตอไปเลย ถ้าเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงตั้งแต่พระองค์เจ้าขึ้นไปจะมีผ้าขาวรองกุษาโยง จะใช้เจ้าหน้าที่ ๒ คน คนหนึ่งคลี่รองโยงไปก่อน ลาดกุษาโยงที่หลังบนรองโยงอีกทีหนึ่ง ถ้าเราจะทำบุญถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ จะให้ถูกต้องจริง ๆ จะต้องมีการรองกุษาโยง งานวันเจฎฐดาบดินทร์ งานวันรัชกาลที่ ๖ งานวันปิยมหาราชก็เช่นเดียวกัน อีกอย่างหนึ่งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้แทนที่จะจัดงานพิธี

ต่าง ๆ ในจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ เครื่องทองน้อยควรจะมีและมีแบบถูกต้อง หน่วยงานที่เป็นราชการ ควรจะใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม ส่วนพุ่มจะเป็นพุ่มดอกไม้สดก็ได้ หน่วยงานราชการควรเป็นแบบอย่าง ของประชาชนอันนี้ฝากไว้

ในกรณีที่คนทอดผ้าบังสุกุลมีหลายคน ยังไม่เชิญประธานไป สมมุติว่ามี ๔ ไตร เจ้าภาพมี ๔ คน พิธีกรนำไปวางข้างนอกภูเขาโยงก่อน วางตามยาวเทียบกับภูเขาโยงให้ตรงกับพระสงฆ์ที่นั่ง เสร็จแล้วจึงไปเชิญมาทอดพร้อม ๆ กัน ถ้าท่านทอดไม่ถูกต้องคอยดู พระก็จะพิจารณา อนิจจา วาตะสังขารา แล้วก็ชักกลับไป เรียกว่า พิจารณาบังสุกุล ชาวบ้านเรียกชักบังสุกุล เพราะว่าจะไปจับ แล้วก็ชักมา เสร็จแล้วเก็บภูเขาโยงก่อนแล้วเก็บรองโยงตามมา

สายโยงที่โยงจากศพ จากอัฐิ จากรูปภาพ อะไรก็ตามของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มีสายโยงส่วนหนึ่ง โยงมาแล้วก็มาต่อมาเชื่อมที่ตรงพานภูเขาโยง เมื่อก่อนใช้ด้ายแบบสายสิญจน์ สมัยใหม่มีแถบทอง ลักษณะคล้าย ๆ ธิบับสีทอง ซึ่งสะดวกมาก เวลาจะโยงก็เอาธิบับนี้ไปเกาะอัฐิ ขอบกตัวอย่าง ให้เห็นง่าย ๆ จะต่อจากศพหรือจากอัฐิไปเข้าข้างฝา นำแถบทองติดแล้วลากไปติดข้างฝาอ้อมข้างหลัง โต๊ะหมู่ แล้วไปอ้อมระหว่างโต๊ะหมู่กับพระสงฆ์รูปที่หนึ่ง นำแถบทองออกมาแล้วเอาพานภูเขาโยง ตั้งไว้ตรงนั้น แล้วนำแถบทองไปเชื่อมติดกัน ถึงเวลาเราทอดผ้าเราก็ลาดภูเขาโยงตามยาวไป เพราะอาสน์สงฆ์โดยทั่วไปนิยมตั้งโต๊ะหมู่ทางขวา ส่วนสายโยงที่โยงจากศพไปข้างฝาแล้วเชื่อมตรงนั้น ถ้าเป็นต่างจังหวัดจะใช้สายสิญจน์ ใช้งานศพเรียกสายโยง คือ สายสิญจน์นั้นแหละ โยงจากโลงศพ บางคนมองไม่เห็นว่ามีผูกตรงไหน บางคนบอกว่าผูกที่มือ เจ้าหน้าที่จะนำผ้ามัดศพห่อศพ พอมัด ตราสังเสร็จจะนำผ้ามัดทำขมวดข้างบน ข้างล่าง แล้วก็ใส่โลง ก็ก็นำสายโยงผูกตรงจุกข้างบน คล้าย ๆ ต่อจากศีรษะของศพ ความจริงไม่ใช่ศีรษะ เป็นปมผ้าที่มัดไว้ตรงศีรษะของศพแล้วดึงออกมา นอกโลง แล้วเดินลาดไป โดยมากคนที่ทำหน้าที่มัดศพ ห่อศพ ก็จะนำด้ายผูกแล้วให้เผล่ออกนอก โลงศพมาสักคอกหนึ่ง แล้วก็นำสายอื่นมาผูกต่อแล้วก็เดินโยงไปต่อที่พานภูเขาโยง นี่มีเฉพาะงานอวมงคล ที่มีพิธีทอดผ้าบังสุกุล สมัยโบราณไม่มีภูเขาโยงจะใช้ม้วนสายสิญจน์นี้หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สายโยง โยงมาแล้วก็ไปใส่พานวางไว้ เวลาพระฉันเสร็จ ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมเสร็จก็นำสาย ที่ใส่พานไว้คลี่ไปจนถึงพระรูปสุดท้าย พระทุกรูปก็จับ พระก็จะสวด อนิจจา วาตะสังขารา ไม่มีผ้าทอด เหล่านี้แบบสมัยโบราณ แต่สมัยใหม่คนจะทำบุญก็จะมีผ้าไปทอด เวลาจะ อนิจจา ก็มีผ้าไปทอด ก็เลยใช้สายโยงเป็นตัวดึงมา เมื่อก่อนถ้ามีผ้าทอดไม่มีภูเขาโยง โยงก็ทอดบนสายเส้นเล็ก ๆ อย่างนี้มองไม่ค่อยเห็น ก็วางไปบนนั้น คือ สมัยก่อนภูเขาโยงคงจะมีใช้แต่ในรั้วในวัง ถ้าในวังเรียก พระภูเขาโยง แต่ปัจจุบันนี้ทางราชการโดยเฉพาะหน่วยราชการต่าง ๆ ที่จะใช้ วัดใหญ่ ๆ ได้นำมา

ภูสหายโยงเป็นแผ่นเล็ก ๆ มาใช้ เป็นผ้าแข็ง ๆ เวลาลาดก็ลำบาก เวลาลาดภูสหายโยงมีเทคนิคชนิดหนึ่ง เวลาลาด ๔ นิ้วจับข้างล่าง หัวแม่มือจับข้างบน ลาดให้ตึงชิด ๆ มือ ใช้มือขวาจับ ลาดเดินถอยหลัง มาเรื่อย ๆ ดึงมา ลาด แปลว่า ปลูก เพราะเป็นผ้า ผ้าเวลาคลี่ออกเค้าเรียกปลูก ดึงลาดมา บางคนยกสูง ๆ ก็ไม่สวย สมัยใหม่มีภูสหายโยงอีกแบบ ทำนคงเคยเจอตามวัด เป็นม้วน ๆ กลม ๆ ใช้มือหมุน บางครั้งใช้ไฟฟ้า เวลาลาดไปยาว ๆ พอพระท่านพิจารณาผ้าแล้วชักผ้าออกไป มันก็พับบ้าง ม้วนบ้าง ติดกับผ้าไปบ้าง บางครั้งพิธีกรหรือมรรคนายกก็กดปุ่มดึงภูสหายโยงเลย พอกดก็ม้วนพับมาตีตรงนั้น ตรงนี้ไปเลย ทันสมัยแต่ไม่ดี แล้วถ้าพระมาก ๆ ประมาณ ๓๐ รูป ทำยังไง ก็ใช้หลาย ๆ ผืนต่อได้ ถ้ามีเตรียมไว้แค่ผืนเดียวเราก็ต้องมีเทคนิค ๑ เวลาจะทอดผ้า สมมุติว่าภูสหายโยงลาดจำนวนพระ ๑๐ รูป แต่ว่าพระที่จะมาทักษิณานุประทานหรือว่ามาบังสุกุล มีจำนวน ๓๐ เราก็จัดพระเป็น ๓ ชุด ให้ชั้นทีละชุด ไม่ใช่มีจำนวน ๓๐ รูปก็นิมนต์ขึ้นทั้ง ๓๐ รูป ไม่ได้ นิมนต์ทีละ ๑๐ รูป ถ้าใช้ สายสิญจน์แทนก็ม้วนกลับไป สายสิญจน์นี้จะใช้ยาวเท่าไรก็ได้ แต่สมัยนี้เขาไม่นิยมแล้ว ภูสหายโยง ไม่ยาวก็เอามาต่อกันเท่านั้นเอง บางวัดงานทำบุญนิมนต์พระมาสดับปกรณ์ ๗๐ รูป ที่นั้นก็พอ ภูสหายโยงก็ไม่พอ เขาก็ใช้วิธีการจัดเป็นชุด ๆ ชุดละ ๑๐ จำนวน ๗ เทียบ ถ้าภูสหายโยงยาว ๒๐ ก็จะจัด ชุดละ ๒๐ พอเทียบชุดท้ายก็ ๑๐ แม้แต่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เวลาถึงวันสงกรานต์จะนิมนต์ พระสงฆ์ไปสดับปกรณ์ ก็จะต้องมีอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สดับปกรณ์ อาสน์สงฆ์หนึ่งได้ ๑๘ รูป จะนิมนต์พระสงฆ์มางานนี้ประมาณ ๗๐ กว่ารูป ก็ต้องแบ่งเป็นเทียบ เทียบแรก ๑๘ เทียบหลัง ๑๗ ๓ เทียบอย่างนี้ก็ได้ ก็จะแบ่งอย่างนี้ พระสงฆ์ก็จะขึ้นมาทีละชุดเพื่อความสวยงาม เพราะบังคับ ทั้งที่นั่น ทั้งภูสหายโยง ทั้งสถานที่ ให้อยู่ในดุลยพินิจของพิธีกรว่าจะจัดยังไงให้มันสวยงาม ไม่ใช่ทำให้เสร็จ ๆ ไป เสร็จเร็วแต่ไม่สวยก็ไม่ดี

เรื่องพระราขทานเพลิงศพ

ถ้าจะให้ครบกระบวนการก็มีทั้งพระราขทานน้ำหลวง เพลิง ดิน สำหรับการขอพระราขทาน เกี่ยวกับในกาพิธีศพต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระราขทานเกียรติยศสำหรับผู้สมควรตามฐานะ ตามลำดับชั้นยศ หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในการพระราขทานมีอยู่ ๓ ชนิด ๑ พระราขทานน้ำหลวง ๒ พระราขทานเพลิง ๓ พระราขทานดิน ที่จริงแล้วคนหนึ่งให้เพียง ๒ อย่าง เป็นอย่างมาก เพราะว่าเพลิงกับดินจะขอได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนน้ำนั้นได้ทุกคนที่อยู่ในเกณฑ์ แต่จะขอหรือไม่ขอนั้นก็สุดแล้วแต่ ส่วนเพลิงนั้นส่วนมากจะขอ ดินก็ไม่ค่อยมีขอ ส่วนมากจะเป็นคนจีน หรือคนศาสนาอื่น คนศาสนาพุทธขอได้ทุกอย่าง ทั้งน้ำ ทั้งเพลิง ทั้งดิน แต่ว่าศาสนาอื่นอย่างคริสต์

อิสลาม จะขอเฉพาะดิน จะไม่ขอน้ำขอเพลิง นี่คือเกียรติยศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแก่ผู้ที่สมควรได้รับ ที่มีสิทธิหรือว่ามีคุณสมบัติที่ได้รับพระราชทานน้ำ หรือเพลิง หรือดิน ดังกล่าว กรณีคุณสมบัติ ผู้ใดที่มีสิทธิได้รับพระราชทานเพลิง ในกรณีปกติทุกคนผู้นั้นมีสิทธิ ขอพระราชทานน้ำหลวงด้วย แต่ถ้าผู้ที่มีสิทธิขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษจะไม่มีสิทธิขอ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ คนที่ขอกรณีพิเศษพระราชทานเพลิงได้นั้นไม่สามารถจะขอน้ำหลวงได้ แต่ผู้ที่มีสิทธิขอในกรณีปกติก็มีสิทธิขอพระราชทานน้ำหลวง น้ำเป็นเรื่องที่น้อยคนจะปฏิบัติ ก็เพียงแต่แนะนำ ถ้าอยู่ในกรุงเทพฯมีมาก แต่ต่างจังหวัดมีน้อย ส่วนมากจะเป็นศพของพระสมณศักดิ์ ถึงจะขอพระราชทาน ถ้าเป็นศพของชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ขอพระราชทาน นอกจากว่าเป็น ข้าราชการระดับสูง คุณสมบัติที่จะขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพใช้สำหรับฆราวาส ถ้าพระเรียกว่า น้ำหลวงสงฆ์ ท่านที่ไปเป็นพิธีกรในงานพระราชทานเพลิงศพก็ดีหรืองานเกี่ยวกับศพของพระ และของฆราวาสเรียกไม่เหมือนกัน ที่ควรทราบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพนาง..... นาย.....

แต่ถ้าเป็นศพของพระ เช่น หลวงพ่อ หลวงพี่ ท่านพระครู ท่านเจ้าคุณ มรณภาพ ขอพระราชทาน เพลิงศพ ไม่ใช่คำว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใช้คำว่าทรงพระกรุณาโปรด เช่น “ทรงพระกรุณา โปรดพระราชทานเพลิงศพ พระ..... ใช้กับพระ กับฆราวาส คำพูดไม่เหมือนกัน โปรดเกล้าฯ นี้คือโปรดลงศีระะ แต่พระองค์เคารพ ไม่ใช่คำว่า โปรดเกล้าฯ ใช้คำว่าโปรดเฉย ๆ เป็นข้อแตกต่าง ที่พิธีกรควรทราบ เพราะการพระราชทานเพลิงส่วนใหญ่ในต่างจังหวัดจะเป็นศพของหลวง พ่อ เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ สังเกตอีกอย่างหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความเคารพในพระสงฆ์ พระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เวลาทรงลงพระปรมาภิไธยในการแต่งตั้ง ไม่ว่าจะ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือข้าราชการ จะทรงลงพระปรมาภิไธยไว้ด้านบน ประกาศ รายชื่อคนที่ได้รับแต่งตั้งอยู่ด้านล่าง แต่เวลาทรงตั้งสมณศักดิ์จะใช้ชื่อพระ ชื่อวัด ชื่อยศ ไว้ข้างบน แล้ว ทรงลงพระปรมาภิไธยไว้ด้านล่างเหมือนกับลงชื่อจดหมาย บางคนอาจไม่สังเกต นี่เป็นความแตกต่าง ในการลงพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้ศัพท์ก็แตกต่างกัน คุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพมีใครบ้าง หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ บางอย่าง ไม่เกี่ยวข้องกับเรา พระสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูสัญญาบัตรขึ้นไป พระครูสัญญาบัตรก็คือพระครูตามวัด เราใช้พัดแขก ๆ เมื่อก่อนไม่มีพระเปรียญ ๙ นี่ใหม่สุด พระภิกษุสามเณรเปรียญธรรม ๙ ประโยค พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปผู้ที่ได้รับบรรดาศักดิ์ชั้นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเราคือข้าราชการตั้งแต่ ระดับ ๓ ขึ้นไป ข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ ยศชั้นร้อยตรี เรือตรี เรืออากาศตรี ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่เบญจมาภรณ์แรกคุณาภรณ์ ที่พวกเราได้กันเป็นส่วนใหญ่ คือ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย เบญจมาภรณ์แรกคุณาภรณ์เป็นเครื่องราชตระกูลใหม่ล่าสุด ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๙ นี้เอง เมื่อก่อนจะให้เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย ทั้งข้าราชการ ทั้งคนทั่วไป แต่ต่อมาคนบริจาคมมาก จึงตั้งขึ้นมาสำหรับผู้ที่ทำคุณประโยชน์ เช่น บริจาคทรัพย์ หรือศิลปินแห่งชาติก็จะให้ดิเรกคุณาภรณ์ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทยเป็นของข้าราชการโดยเฉพาะ ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้านี้เป็นชั้นสูง ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์หรือวัตรนาภรณ์ เป็นเหรียญเฉพาะพระองค์ สุดแท้จะโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใด ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง นี้หมายความว่ายังไม่ได้เครื่องราชอะไร ถ้าเป็นรัฐมนตรีก็ต้องถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง แต่คนที่รัฐมนตรีส่วนมากก็ได้เครื่องราชฯ มากมายแล้ว บิดามารดาของผู้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานสภา ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา องค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ ปัจจุบันมีมากมาย กต. คตส. ถือเป็นองค์กรที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ ถ้าบิดามารดาถึงแก่กรรมในขณะที่ลูกยังดำรงตำแหน่งอยู่ ก็ขอน้ำหลวงได้ ประธานองค์กรต่าง ๆ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง ผู้ที่ทรงถวายรับใช้ใกล้ชิดพระองค์ท่าน สนองงานในโครงการต่าง ๆ อาจจะเป็นชาวบ้าน ก็พระราชทานได้ บุคคลที่ทำลายชีพตนเองหรือฆ่าตัวตายจะไม่ได้รับพระราชทานเกียรติยศทุกอย่าง ผู้ต้องอาญาแผ่นดิน ไม่พระราชทานน้ำหลวง ไม่พระราชทานไฟ นี้คุณสมบัติของผู้มีสิทธิขอน้ำหลวง ขอเพลิง ขอดิน ในกรณีปกติ วิธีขออย่างไร ขอพระราชทานน้ำหลวงก็เตรียมดอกไม้ ๑ กระถาง ฐูปไม้ระกำ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม พุดง่าย ๆ ก็คือฐูปเทียนแพนั่นเอง ไปกราบถวายบังคมลาพร้อมหนังสือกราบบังคมลา ถ้าท่านไม่มีก็ไม่เป็นไร ทางสำนักพระราชวังก็รู้ว่าท่านไม่ทราบก็จะจัดเตรียมไว้ให้ แล้วก็หนังสือกราบบังคมทูลลา ก็ไปรับที่สำนักพระราชวังทุกวัน ไม่มีวันหยุดราชการ แล้วให้นำหลักฐานการได้รับเครื่องราชฯ หรือการเป็นข้าราชการไปด้วย มีใบมรณบัตร หรือใบรับรองการตายไปด้วย เพื่อไปขอ ถ้าพระสงฆ์ไม่ต้องทำหนังสือกราบบังคมทูลลา และไม่ต้องมีดอกไม้ ฐูปเทียน แตกต่างจากฆราวาส จะได้รับทันที ถ้าเป็นในกรุงเทพฯ ในเขตปริมณฑล สำนักพระราชวังจะจัดเจ้าหน้าที่เชิญน้ำหลวงไป ถ้าท่านอยู่ต่างจังหวัดไกล ๆ ท่านต้องจัดเจ้าหน้าที่ไปรับน้ำหลวงเองที่สำนักพระราชวัง ในกรุงเทพฯ เจ้าหน้าที่จะจัดพาหะ จัดเจ้าหน้าที่เชิญไปเอง จังหวัดนครปฐม อยู่ในปริมณฑลข้างนอก เจ้าภาพจะต้องจ่ายค่ารถเอง เจ้าหน้าที่จะเชิญไปให้ นอกเขตจากนั้นสำนักพระราชวังห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่ออกไป หนังสือกราบบังคมทูลลา ทูลลาไปไหน ทูลลาตาย ตายแล้วยังต้องกราบบังคมทูล ถือว่าเป็นข้าราชการในพระองค์ ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ดอกไม้ ฐูปเทียน

ของข้าพระพุทธเจ้า.....(เขียนชื่อผู้ตาย) มีเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นใด อายุกี่ปี ข้าราชการ
 กระทรวงไหน ชั้นอะไร สังกัดอะไร ขอพระราชทานถวายบังคมลา.....ถึงแก่กรรม
 ด้วยโรค.....ที่ไหน.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....ควรมิควรแล้วแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม หมายเหตุ
 หนังสือกราบบังคมทูลลาไม่ต้องลงนามทำหนังสือ ผู้เชิญน้ำหลวงมีอยู่ ๒ ท่าน ท่านหนึ่งเดินขวามือ
 เชิญน้ำเปล่า อีกท่านหนึ่งเชิญพานน้ำขมิ้น น้ำอบไทย เจ้าภาพจัดโต๊ะปูผ้าขาวหรือผ้าเหลืองก็ได้
 ตั้งไว้ทางด้านศีรษะของศพ รอกำหนดพิธีที่จะอาบน้ำหลวง ในส่วนกลางมีน้ำอยู่ ๓ ชนิด คือ น้ำเปล่า
 คนโตใหญ่ น้ำขมิ้น น้ำอบไทยอยู่คนโตเล็ก เวลารดน้ำให้รดที่อก ต้องยกศีรษะศพขึ้นเล็กน้อย
 มีเจ้าหน้าที่ช้อนที่คอเพื่อรับน้ำหลวง ถ้าเป็นศพของฆราวาส ถ้าเป็นศพของพระก็ไม่ต้องยกศีรษะขึ้น
 รดที่อกเหมือนกัน รดน้ำเปล่า น้ำขมิ้น แล้วก็น้ำอบไทย ๓ ชนิดตามลำดับ น้ำหลวงอาบศพมีอะไรบ้าง
 ในส่วนกลาง มีน้ำเปล่า น้ำขมิ้น น้ำอบไทย ในส่วนภูมิภาคมีน้ำ ๒ ชนิด คือ น้ำขมิ้น กับน้ำอบไทย
 จะใส่ขวดใส่พานให้ท่านเรียบร้อยเลย รับแล้วก็เชิญไปตั้งพาน ไม่ต้องนำพานมาคืน เสร็จแล้วจะถวายวัด
 ก็ได้ถ้าพระเรียกว่า สรง ถ้าฆราวาส เรียกว่า อาบ ให้รดน้ำหลวงที่อกของศพตามลำดับหมายเลข
 นี้คือวิธีการ ข้อควรทราบ สำหรับพระสงฆ์เรียกน้ำหลวงสรงศพ การสรงอาบน้ำหลวงให้รดที่อก
 ให้ปฏิบัติเป็นลำดับสุดท้าย สำหรับศพฆราวาสให้ยกศีรษะขึ้นเล็กน้อยเพื่อรับน้ำหลวง ไฟ ดิน ดินนั้น
 ประธานจะต้องปฏิบัติเป็นลำดับที่หนึ่ง แต่น้ำหลวงสรงศพให้ปฏิบัติเป็นลำดับสุดท้าย เมื่อรดน้ำหลวงแล้ว
 ไม่ให้ผู้ใดมารดน้ำทับอีก ต้องนำศพลงหีบศพเลย บางแห่งไม่เข้าใจ มีหลวงพ่ที่ต่างจังหวัด
 ที่ตะวันออกเฉียงเหนือมรณภาพ ก็มาขอน้ำหลวงสรงศพ อยู่ทั้งวันก็ไม่ได้รับรดน้ำศพหลวงพ่เลย
 รอน้ำหลวงอยู่ พอน้ำหลวงไปถึงรดน้ำหลวงแล้วชาวบ้านก็จะมารดบ้าง ทางเจ้าหน้าที่ไม่ให้รด
 เพราะเข้าใจผิด ชาวบ้านคิดว่าต้องรดของหลวงก่อน ใกล้เคียงเวลาเจ้าหน้าที่เชิญน้ำหลวงมาถึงเจ้าภาพ
 พอรับแล้วเชิญไปตั้งที่โต๊ะทางด้านศีรษะของศพ พอได้เวลาเจ้าหน้าที่เชิญน้ำหลวงและเชิญประธาน
 ประกอบพิธี ประธานถวายความเคารพไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ หนังสือ
 รวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนักบอกไว้ว่าให้ปฏิบัติได้ ๒ วิธี คือ ถวายความเคารพไปทาง
 ทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับอยู่ก็ได้ ถ้าไม่ถวายความเคารพไปทางทิศที่พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก่อนจะปฏิบัติให้ยกมือไหว้ที่ช่องพระราชทานคือน้ำหลวงก็ได้ ให้ปฏิบัติได้ ๒ อย่าง
 ท่านจะเห็นว่าในการพระราชทานเพลิงศพในกรุงเทพฯ บอกให้คำนับไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวประทับอยู่ แต่คำแนะนำหีบเพลิงจะไม่มีคำนับ เพราะว่าหีบเพลิงนี้ไปต่างจังหวัดจะบอกว่า
 ให้ยกมือถวายบังคม หรือเราจะตั้งคำนับทั้งยกมือไหว้ก็ไม่เสียหายอะไร ประธานถวายความเคารพ

ไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ ในส่วนกลางรับคนโทน้ำเปลารดที่อก แล้วรดน้ำมัน แล้วน้ำอบไทย ในส่วนภูมิภาค รดน้ำมันและน้ำอบไทย ๒ อย่าง เสร็จแล้วให้ค้ำน้ำไปทางทิศเดิมอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็ทำความเคารพศพสุดท้าย เป็นเสร็จพิธี นี่เป็นขั้นตอน เจ้าหน้าที่เชิญน้ำหลวงแต่งกายปกติขาวไว้ทุกข์ ประธานในพิธีไม่จำเป็นต้องแต่งปกติขาวไว้ทุกข์ ประธานจะแต่งสากลไว้ทุกข์ก็ได้ ชุดซาฟารีก็ได้ แต่ถ้าเป็นข้าราชการถ้าทราบควรแต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ถือว่าเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย และเป็นการถวายพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สำหรับการขอพระราชทานเพลิงศพที่เป็นกรณีปกตินั้น คุณสมบัติก็เช่นเดียวกันกับที่ขอพระราชทานน้ำหลวง การขอพระราชทานเพลิงศพก็ดี การขอพระราชทานดินก็ดี ขอได้ ๒ กรณี คือ กรณีปกติ กับกรณีพิเศษ การขอพระราชทานน้ำขอได้กรณีเดียวคือ กรณีปกติ เพลิงหลวงในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ๕๐ กิโลเมตร จุดจากที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานเพลิงไว้แล้ว เจ้าหน้าที่ก็ทำตามไฟไว้ไม่มีการดับ ที่ข้าง ๆ แทนบุษบกของพระแก้วในวัดพระศรีรัตนศาสดารามจะตั้งไว้ที่นั่นตลอด เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายก็จะเชิญผู้เพลิงเทียนมาต่อที่ไฟที่พระราชทานไว้ ต่างจังหวัดเป็นหีบเพลิงหมด ไม่มีเพลิงหลวง นอกจากมีการเสด็จถึงจะมีการเชิญเพลิงหลวง ถ้าไม่เสด็จต้องเป็นหีบเพลิงอย่างเดียว

หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานเพลิงศพและดิน เป็นกรณีพิเศษ

ผู้สืบเนื่องในราชสกุลชั้นหม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวง ผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญจิวหรือเหรียญกล้าหาญ เหรียญชัยสมรภูมิ บิดามารดาข้าราชการระดับ ๖ ขึ้นไป เพื่อเป็นเกียรติมีสิทธิที่จะขอได้ บิดามารดาของผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดีดาราภรณ์ช้างเผือก บิดามารดาของข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจยศชั้นตั้งแต่พันโท นาวาโท นาวาอากาศโท และพันตำรวจโทขึ้นไป พนักงานรัฐวิสาหกิจระดับสูง บิดามารดาของพระสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป เป็นพระครูสัญญาบัตร ก็ขอให้โยมบิดามารดาได้ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สมาชิกเขตกรุงเทพมหานคร นายกเมืองพัทยาและสมาชิกสภาเมืองพัทยา ขอได้ แต่ว่าต้องถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง สมมุติว่าออกจากการเป็นผู้ใหญ่บ้านไปแล้วตาย หลังพ้นตำแหน่งไปแล้วขอไม่ได้ ผู้บริจาคทรัพย์สิ้นเพื่อการกุศลคิดเป็นมูลค่าไม่น้อยกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท ผู้บริจาคร่างกายหรืออวัยวะแก่สภาอากาศไทย โรงพยาบาลของรัฐหรือ

สถานศึกษาเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ก็ได้ ถ้าเราไม่ขอเองทางโรงพยาบาลจะขอให้ข้าราชการทหาร ตำรวจ ยศชั้นต่ำกว่าสัญญาบัตรที่เสียชีวิตในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ เช่น พลทหารที่ไปรบภาคใต้ ผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ เช่น นักกีฬาทีมชาติ ศิลปินแห่งชาติ บุคคลผู้ทำลายชีวิตตนเอง และผู้ต้องอาญาแผ่นดินไม่พระราชทานเพลิงศพและเครื่องเกียรติยศประกอบศพ การขอพระราชทานเพลิงศพในกรณีปกติก็มีชื่อ ตำแหน่ง ยศผู้ถึงแก่กรรม ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไรที่ไหน เมื่อไร ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อะไร มีความประสงค์จะขอพระราชทานเกียรติยศประกอบศพอย่างไรบ้าง อันนี้ไม่เกี่ยวกับเราเท่าไร ของเราขอพระราชทานเพลิงเฉย ๆ ระบุวัน เวลา สถานที่ที่จะฌาปนกิจ ถ้าก่อนพระราชทานไม่เรียกว่าพระราชทานเพลิงศพ เรียกว่าจะทำการฌาปนกิจที่ไหน พอได้พระราชทานแล้วถึงเรียกพระราชทานเพลิง **ขอพระราชทานเพลิงกรณีพิเศษ** เจ้าภาพหรือทายาทต้องทำหนังสือถึงเลขาธิการพระราชวัง ทายาทขอได้เองไม่ต้องผ่านใคร ถ้าท่านเป็นข้าราชการระดับ ๖ ขึ้นไป ประสงค์จะขอให้บิดามารดาเพื่อเป็นเกียรติยศ ท่านขอได้โดยไม่ต้องผ่านหน่วยงาน ท่านเป็นคนลงชื่อเอง เขียนประวัติโดยย่อของผู้ถึงแก่กรรมสักนิดหน่อยว่ามีคุณความดีอะไร อย่างน้อยก็เลี้ยงลูกมาจนได้เป็นข้าราชการระดับ ๖ ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไรที่ไหน เมื่อไร ระบุคุณความดีที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ หรือคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์การพิจารณาการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ ระบุวัน เวลา สถานที่ที่จะฌาปนกิจ นอกจากว่ามีประวัติ มีหลักฐานของบิดามารดาแล้ว ยังต้องมีหลักฐานของบุตรมาแสดงด้วย ใบมรณบัตร ทะเบียนบ้านของทายาทผู้ถึงแก่กรรม หนังสือรับรองจากหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ใบอนุโมทนาบัตร ใบประกาศเหรียญกล้าหาญ หรือเหรียญชัยสมรภูมิ นี้ในกรณีที่บริจาคที่ได้รับเหรียญต้องนำไปอนุโมทนาบัตรตัวจริงไปแสดงพร้อมสำเนาไปหนึ่งชุด.

โคมไฟพระราชทานเพลิงศพ

สวดพระอภิธรรมหน้าไฟ

บั้งสุกุลบนเมรุ

แนวทางการปฏิบัติงานพระราชพิธี พระราชกุศล

โดย นายมานิตย์ โตเมศร์

สวัสดิ์วัฒนธรรมาจังหวัดทุกจังหวัดและเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาทุกท่านที่เข้าร่วมการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีกรในวันนี้ ผมมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมาบรรยายในหัวข้อเรื่อง “แนวทางการปฏิบัติงานพระราชพิธี พระราชกุศล” เนื่องจากกรมการศาสนาได้อธิบายเรื่องพิธีต่าง ๆ ไปมากแล้ว ดังนั้น ผมจึงขออธิบายในประเด็นคำถามที่ท่านได้ถามมาตามลำดับดังนี้-

๑. เรื่อง การขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษขอยากหรือไม่ และจะต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือไม่

การขอพระราชทานเพลิงศพจริง ๆ แล้วไม่ว่าจะเป็นการขอพระราชทานเพลิงศพกรณีปกติหรือเป็นกรณีพิเศษ ขั้นตอนการดำเนินการขอยาก และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

การขอพระราชทานเพลิงศพพระสมณศักดิ์ทั่วประเทศ เป็นภารกิจอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนา โดยวัดที่มีความประสงค์จะดำเนินการขอพระราชทานเพลิงศพพระสมณศักดิ์ จะต้องทำหนังสือผ่านเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะทำหนังสือในนามผู้ว่าราชการจังหวัดส่งไปยังกรมการศาสนา เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนผ่านเลขาธิการพระราชวัง เมื่อทางสำนักพระราชวังดำเนินการเรียบร้อยแล้ว กรมการศาสนาจะรับหีบเพลิงจากกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง นำส่งทางไปรษณีย์ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อมอบให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดดำเนินการ

การขอพระราชทานเพลิงศพหน่วยราชการต่าง ๆ เจ้าภาพหรือทายาทผู้ประสงค์ขอพระราชทานเพลิงศพ จะต้องทำหนังสือแจ้งไปยังกระทรวงเจ้าสังกัดของผู้ถึงแก่กรรม เพื่อให้เจ้าสังกัดทำเรื่องเสนอเลขาธิการพระราชวัง โดยระบุ

- ชื่อ ตำแหน่ง ชั้น ยศ ของผู้ถึงแก่กรรม
- ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร ที่ไหน เมื่อใด
- ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อะไรบ้าง

- มีความประสงค์จะขอรับพระราชทานเครื่องเกียรติยศประกอบศพอย่างใดบ้าง
  - ประกอบการฌาปนกิจศพที่วัดไหน จังหวัดไหน วัน เวลาใด
- การขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ เจ้าภาพหรือทายาทผู้ประสงค์ขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ ต้องทำหนังสือถึงเลขาธิการพระราชวัง โดยระบุ
- ชื่อ-สกุล และประวัติโดยย่อของผู้ถึงแก่กรรม
  - ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร ที่ไหน เมื่อใด
  - ระบุคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ หรือคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์
- การพิจารณาการขอพระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ
- ระบุวัน เวลา สถานที่ที่จะประกอบการฌาปนกิจ
- หลักฐานที่ต้องนำมาแสดงในการขอพระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ มีดังนี้-
- ใบมรณบัตรของผู้ถึงแก่กรรม
  - ทะเบียนบ้านของทายาทของผู้ถึงแก่กรรม
  - บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรข้าราชการ ของทายาทของผู้ถึงแก่กรรม
  - หนังสือรับรองจากหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ใบอนุโมทนาบัตร ใบประกาศเหรียญกล้าหาญ หรือเหรียญชัยสมรภูมิ
- ทั้งนี้ ต้องนำเอกสารต้นฉบับและสำเนาแนบมาพร้อมกับหนังสือด้วย

หลักเกณฑ์การขอพระราชทานเพลิงศพ

ผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานน้ำหลวง เพลิงหลวง และหีบเพลิง ต้องมีตำแหน่งชั้น และยศดังต่อไปนี้-

- พระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น “พระครูสัญญาบัตร” ขึ้นไป และพระภิกษุสามเณรเปรียญ ๙ ประโยค
- พระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้น “หม่อมเจ้า” ขึ้นไป
- ผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
- ข้าราชการพลเรือน ตั้งแต่ระดับ ๓ ขึ้นไป
- ข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ ยศชั้นร้อยตรีขึ้นไป
- ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ “เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย” (บ.ภ.) และ “เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย” (บ.ม.) ขึ้นไป

- ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ “จุลจอมเกล้า” (จ.จ.) หรือ “ตราสืบตระกูล” (ต.จ.) ขึ้นไป
- ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญ “รัตนภรณ์” รัชกาลปัจจุบัน
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง
- รัฐมนตรี
- ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

หลักเกณฑ์การขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ

ผู้ที่สมควรได้รับการพิจารณาในการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ ควรอยู่ในหลักเกณฑ์ ดังนี้-

- ผู้ที่อยู่ในราชสกุล ชั้นหม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวง
- พนักงานรัฐวิสาหกิจระดับสูง
- ผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญราชรุจิ เหรียญกล้าหาญ และเหรียญชัยสมรภูมิ
- ผู้ที่ทำความประโยชน์ให้กับประเทศชาติ เช่น ศิลปินแห่งชาติ นักกีฬาระดับชาติ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกวุฒิสภา อดีตสมาชิกสภาจังหวัด หรืออดีตสมาชิกสภาเทศบาล
- ผู้ทำความคุณประโยชน์ เช่น บริจาคเพื่อการกุศลคิดเป็นมูลค่าไม่น้อยกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท บริจาคร่างกาย หรืออวัยวะ
- บิดามารดา ของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับ ๖ ขึ้นไป หรือเทียบเท่าขึ้นไป
- บิดามารดา ของผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ “ตรีตราภรณ์ช้างเผือก” (ต.ช.) ขึ้นไป
- บิดามารดา ของพระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น “พระครูสัญญาบัตร” ขึ้นไป
- บิดามารดา ของข้าราชการทหาร ตำรวจ ตั้งแต่ระดับพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท และพันตำรวจโทขึ้นไป

* หมายถึง บุคคลผู้ทำลายชีพตนเอง และผู้ต้องอาญาแผ่นดิน ไม่พระราชทานเพลิง และเครื่องประกอบเกียรติยศ*

ข้อแนะนำการปฏิบัติเกี่ยวกับการขอพระราชทานหีบเพลิงไปพระราชทาน ยังต่างจังหวัด (ระยะทางห่างจากสำนักพระราชวังเกิน ๕๐ กิโลเมตร)

ตามระเบียบที่สำนักพระราชวังได้วางไว้ เมื่อกระทรวงเจ้าสังกัด ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือ เจ้าภาพ แล้วแต่กรณี ได้มีหนังสือแจ้งมายังสำนักพระราชวัง เพื่อขอพระราชทานเพลิงศพ หากศพนั้น อยู่ในเกณฑ์ที่จะได้รับพระราชทานเพลิงศพ สำนักพระราชวังจะได้มีหนังสือแจ้งให้เจ้าภาพศพเพื่อทราบ จากนั้นเจ้าภาพศพหรือเจ้าหน้าที่ของจังหวัด แล้วแต่กรณี ให้ส่งเจ้าหน้าที่ไปขอรับหีบเพลิงพระราชทานได้ที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เมื่อได้รับหีบเพลิงพระราชทานไปแล้วต้องปฏิบัติ ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้.-

๑. เชิญหีบเพลิงพระราชทานไปวางที่ศาลากลางจังหวัด อำเภอ หรือหน่วยราชการที่สังกัด ในท้องถิ่น หรือที่บ้านเจ้าภาพ แล้วแต่กรณี โดยตั้งไว้ในที่อันสมควร และควรมีพานรองรับหีบเพลิงพระราชทานนั้นด้วย

๒. เมื่อถึงกำหนดวันที่ขอพระราชทานเพลิงศพ ทางจังหวัด อำเภอ หรือเจ้าภาพ แล้วแต่กรณี จะต้องจัดเจ้าหน้าที่ แต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ เพื่อเชิญหีบเพลิงพระราชทานพร้อมด้วยพานรอง (หนึ่งหีบต่อ ๑ คน) ไปยังเมรุที่จะประกอบพิธี และก่อนที่จะเชิญขึ้นไปตั้งบนเมรุนั้นควรยกศพขึ้นตั้ง เมรุให้เรียบร้อยเสียก่อนแล้วจึงเชิญพานหีบเพลิงพระราชทานขึ้นไปตั้งไว้บนโต๊ะทางด้านศีรษะศพ (บนโต๊ะที่ตั้งหีบเพลิงพระราชทานนั้นจะต้องมีผ้าปูให้เรียบร้อย และห้ามมิให้นำสิ่งหนึ่งสิ่งใดวางร่วม อยู่ด้วยเป็นอันขาด) เมื่อเชิญพานหีบเพลิงพระราชทานวางเรียบร้อยแล้ว ให้ผู้เชิญคำนับเคารพศพ ๑ ครั้ง แล้วจึงลงจากเมรุ

๓. ขณะที่เชิญพานหีบเพลิงพระราชทานไปนั้น เจ้าหน้าที่ผู้เชิญจะต้องระมัดระวังกิริยา มารยาทโดยอยู่ในอาการสำรวม ไม่พูดคุยกับผู้ใด และไม่ต้องทำความเคารพผู้ใด และไม่เชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินตามหลังผู้หนึ่งผู้ใดเป็นอันขาด

๔. ระหว่างที่เจ้าหน้าที่เชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินไปสู่เมรุนั้น ประชาชนที่มาร่วมงาน ควรนั่งอยู่ในความสงบโดยมิต้องยืนขึ้น ไม่ต้องทำความเคารพ และไม่มีกรบรเพลงอย่างใดทั้งนั้น เพราะยังไม่ถึงขั้นตอนของพิธีการ เจ้าหน้าที่ผู้เชิญก็ไม่ใช่ผู้แทนพระองค์ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

๕. ผู้ที่ตั้งแถวรอรับการเชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินไปสู่เมรุ ควรเป็นเจ้าภาพงาน การแต่งกาย ควรแต่งเครื่องแบบไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ในกรณีที่เป็นการข้าราชการ แต่งกาย เครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์

ผู้ที่ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ ทั้งประชาชนและข้าราชการ รวมทั้งพนักงาน ลูกจ้าง รัฐวิสาหกิจ ควรแต่งกายไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ส่วนบุตรหลานหรือญาติ รวมทั้งผู้ที่เคารพนับถือ ผู้ถวายชนม์ที่รับราชการจะแต่งกายเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ ก็จะเป็นเกียรติแก่ผู้ถวายชนม์ และยังนับว่าเป็นการถวายพระเกียรติ

๖. เมื่อถึงกำหนดเวลาพระราชทานเพลิง ให้เจ้าภาพเชิญแขกผู้อาวุโสสูงสุดในที่นั้นขึ้นเป็นประธานประกอบพิธีพระราชทานเพลิง

(ผู้อาวุโสสูงสุดนั้น หมายถึง อาวุโสทั้งด้านคุณวุฒิและด้านวัยวุฒิ ทั้งนี้ หากมีพระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปหรือราชสกุลที่มีเกียรติในราชการ ซึ่งผู้ถวายชนม์หรือทายาทอยู่ได้บังคับบัญชา หรือเป็นผู้ที่เคารพนับถือ สมควรเชิญบุคคลนั้นเป็นประธาน)

๗. ในระยะเวลาก่อนเจ้าภาพเชิญผู้อาวุโสสูงสุดขึ้นเป็นประธานประกอบพิธีพระราชทานเพลิงนั้น ให้เจ้าหน้าที่ผู้เชิญหีบเพลิงพระราชทานขึ้นไปรออยู่ ณ โต๊ะวางหีบเพลิงพระราชทานบนเมรุก่อน เมื่อผู้เป็นประธานทอดผ้าไตรบังสุกุล พระภิกษุได้ชักผ้าบังสุกุลแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ผู้เชิญหีบเพลิงพระราชทานแก้อหีบเพลิงพระราชทานออก จากนั้นผู้เป็นประธานปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้-

- ประธานพิธีหันหน้าไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับ ถวายคำนับ ๑ ครั้ง
- หยิบเทียนชนวนในหีบเพลิงพระราชทาน มอบให้เจ้าหน้าที่ผู้เชิญถือไว้
- หยิบกลักไม้ขีดในหีบเพลิงพระราชทาน จุดไฟต่อเทียนชนวนที่เจ้าหน้าที่ผู้เชิญถือไว้

รอจนเทียนลูกใหม่ดีแล้ว

- ทำความเคารพ (ไหว้) ๑ ครั้ง ก่อนหยิบรูป ดอกไม้จันทร์ และเทียนพระราชทาน (จำนวน ๑ ชุด) ในหีบเพลิงพระราชทาน

- จุดไฟหลวงจากเทียนชนวนแล้ววางไว้กลางฐานที่ตั้งศพ จากนั้นก้าวถอยหลัง ๑ ก้าว คำนับเคารพศพ ๑ ครั้ง แล้วลงจากเมรุ

- เป็นอันเสร็จพิธี

* **หมายเหตุ** ๑. สำหรับศพที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานผ้าไตรทอดถวายผ้าบังสุกุล ด้วยนั้น ผู้เป็นประธาน ต้องทำความเคารพ (ไหว้) ๑ ครั้ง ก่อนหยิบผ้าจากเจ้าหน้าที่ผู้เชิญ แล้วทอดผ้าตามพิธีต่อไป

๒. ในกรณีที่เจ้าภาพประสงค์ให้มีการอ่านหมายรับสั่ง เพื่อแสดงถึงการได้รับพระราชทานเพลิงศพ (ในกรณีที่ได้รับหมายรับสั่ง ถ้ายังไม่ได้รับหมายรับสั่ง ก็ไม่ต้องอ่าน)*

ประวัติผู้วายชนม์ เพื่อประกาศเกียรติคุณ และคำสำนักในพระมหากษัตริย์คุณ ในงานพระราชทานเพลิงศพนั้นให้อ่านเรียงลำดับตามที่กล่าวมาทั้งนี้ หากจะอ่านเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้หรือไม่อ่านเลยก็ได้ ขึ้นอยู่กับความประสงค์และความสะดวกของเจ้าภาพเป็นสำคัญ ส่วนการลงท้ายคำอ่านสามารถอ่านชื่อบุคคลผู้เป็นทายาททั้งหมดหรือจะออกชื่อแต่เจ้าภาพก็ย่อมกระทำได้

ในการพระราชทานเพลิงศพ หากเจ้าภาพประสงค์จะให้อ่านหมายรับสั่ง ประวัติผู้วายชนม์ และคำสำนักในพระมหากษัตริย์คุณ ให้อ่านเรียงลำดับดังกล่าว และคำสำนักในพระมหากษัตริย์คุณ มีใจความ ดังนี้.-

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเพลิงศพ...(นาย, นาง, นางสาว, ยศ)... ซึ่งนับเป็นพระมหากษัตริย์คุณ ล้นเกล้าล้นกระหม่อม เป็นเกียรติอันสูงสุดแก่ผู้วายชนม์ และวงศ์ตระกูล อย่างหาที่สุดมิได้

หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของ...(นาย,นาง,นางสาว,ยศ)... ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะมีความปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระมหากษัตริย์คุณ ที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

ข้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นบุตร ธิดา และหลาน ๆ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบทวงวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความสำนักในพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดมิได้ และจะเกิดทุนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เป็นสรรพสิริมงคลแก่ข้าพระพุทธเจ้า และวงศ์ตระกูลตลอดไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

ครอบครัว.....(นามสกุล).....

วิธีปฏิบัติในการพระราชทานเพลิงศพ ในกรุงเทพมหานคร และรัศมี ๕๐ กิโลเมตร

- เวลา.....น. - รถยนต์รับพนักงานพระราชพิธีเชิญเพลิงหลวงพระราชทาน ออกจากพระบรมมหาราชวัง
- เวลา.....น. - เจ้าภาพตั้งแถวรอรับเพลิงหลวงพระราชทานตามความเหมาะสมกับสถานที่
- เวลา.....น. - พนักงานพระราชพิธีเชิญเพลิงหลวงลงจากรถยนต์ และยืนอยู่กับที่
- พนักงานพระราชพิธีเชิญเพลิงหลวงพระราชทานขึ้นสู่เมรุ เจ้าภาพเดินตามและหยุดที่หน้าบันไดเมรุ
  - พนักงานพระราชพิธีเครื่องขมาศพ และเพลิงหลวงพระราชทานวางที่โต๊ะ
  - พนักงานพระราชพิธีค่านับศพ แล้วลงจากเมรุ
  - ถ้ามี พิธีกรอ่านประกาศเกียรติคุณของผู้ที่ได้รับพระราชทานเพลิงจบแล้ว (ประวัติโดยย่อ)
  - พิธีกรเชิญผู้มีเกียรติที่มาในงานพระราชทานเพลิงศพ ขึ้นส่งบั้งไว้อาลัย ๑ นาที
  - เจ้าภาพเชิญผู้เป็นประธานในการพระราชทานเพลิงศพขึ้นเมรุ เพื่อจะทอดผ้าบังสุกุล
  - ประธานในพิธีฯ ทอดผ้าบังสุกุล ถ้าเป็นผ้าไตรของหลวงพระราชทาน พระสงฆ์ต้องใช้พัดยศขึ้นพิจารณาผ้าบังสุกุล แล้วลงจากเมรุ
  - ประธานในพิธีฯ หันหน้าไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับถวายค่านับ
  - หยิบกระทงข้าวตอก กระทงดอกไม้จากพนักงานพระราชพิธีวางที่ฐานพื้นหน้าหีบศพ
  - แล้วหยิบดอกไม้จันทน์จากพนักงานพระราชพิธีจุดเพลิงพระราชทานจากโคมไฟที่เจ้าพนักงานพระราชทานถือเชิญไปสอดวงลงในใต้พื้นรอบศพลงจากเมรุ

- พระสงฆ์ขึ้นเมรุเผาศพก่อน แล้วแขกผู้มีเกียรติกับบรรดาญาติมิตรขึ้นเมรุตามลำดับ
- พนักงานพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เดินทางกลับ

- * **หมายเหตุ**
๑. จัดโต๊ะหมู่ตัวสูง ๑ ตัว ปูผ้าขาว ตั้งด้านศีรษะศพ สำหรับวางเครื่องขมาศพ และวางโคมไฟหลวง
  ๒. จัดโคมไฟสำหรับต่อเลี้ยงเพลิงพระราชทานจากพนักงานพระราชพิธีนำไปรักษาไว้
  ๓. ในกรณีนีหหาร ตำรวจ ที่ได้กองเกียรติยศ เมื่อประธานวางกระทงข้าวตอก กระทงดอกไม้ เครื่องขมา ให้เป่าแตรนอน จบแล้ว ประธานหยิบธูปเทียน ดอกไม้จันทร์ ให้บรรเลงเพลงเคารพศพ จุดเพลิงเป็นการพระราชทานเพลิงศพ
  ๔. ห้ามเปิดหรือบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีในการพระราชทานเพลิงศพ เมื่อเจ้าหน้าที่เชิญเพลิงพระราชทาน หรือเจ้าภาพเชิญหีบเพลิงไปถึงมณฑลพิธี
  ๕. กรณีพระราชทานเพลิงศพโดยการเชิญเพลิงของเจ้าหน้าที่ ให้เจ้าภาพติดต่อกับเจ้าหน้าที่งานพิธีการเพื่อยืนยันก่อนวันพระราชทานเพลิงศพ ๑ วัน*

ในการขอพระราชทานเพลิงศพนั้น จะต้องไม่ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ วันเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ พระราชพิธีฉัตรมงคล (และประเพณีนิยมไม่เผาศพในวันศุกร์)

๒. การวงสายสิญจน์ มีวิธีการอย่างไร

งานมงคลทั่ว ๆ ไป จะต้องมีกรวงสายสิญจน์ เช่น วงรอบอาคาร วงสถานที่วางศิลาฤกษ์ วงสถานที่เททองหล่อวัตถุมงคลต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อเริ่มวง ควรเริ่มต้นวงจากหลังโต๊ะหมู่บูชา แล้วเวียนขวาตามเข็มนาฬิกา สุดท้ายให้มารวมลงที่โต๊ะหมู่บูชาด้านหลังพระพุทธรูป ในพิธีการทั่ว ๆ ไป ที่ได้พบมานิยมวงสายสิญจน์ที่ฐานพระพุทธรูป แต่ในงานพิธีของหลวงหรือในงานเสด็จพระราชดำเนินตามที่ต่าง ๆ จะต้องวงสายสิญจน์ที่ขอบโต๊ะหมู่ตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเสมอไป แล้วเหลือกลุ่มสายสิญจน์สำหรับพระสงฆ์ถือในการเจริญพระพุทธรุมนต์ ต้องกะให้ยาวพอกับพระสงฆ์ใส่พานวางไว้ด้านหน้าประธานสงฆ์ และจัดหาพานรองสายสิญจน์วางไว้ทำयाสน์สงฆ์ ๑ พานด้วย ไม่ควรข้ามสายสิญจน์นั้นโดยเด็ดขาด เพราะถือเป็นการไม่เคารพพระพุทธรูป

๓. กำหนดการ คืออะไร

กำหนดการ คือ ขั้นตอนของงาน พิธีกรที่ดีต้องทำกำหนดการของงานก่อนที่จะปฏิบัติเสมอ เพราะจะได้ใช้เป็นเครื่องบอกแก่ผู้ร่วมงานว่า ตอนไหนเราจะทำอะไร ทำที่ไหน ใครเป็นคนทำ จะได้เข้าใจเป็นแนวเดียวกัน กำหนดการนี้บางแห่งเรียกหมายกำหนดการ บางแห่งเรียกกำหนดการ ทำให้เกิดข้อโต้เถียงว่าอย่างใดถูกต้องอย่างใดผิด ขอทำความเข้าใจว่า คำว่าหมายกำหนดการนั้น หมายถึง กำหนดขั้นตอนและวิธีการของงานที่พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชโองการสั่งให้ทำ ส่วนกำหนดขั้นตอนวิธีการของงานอื่น ๆ เรียกว่า กำหนดการ ทั้งนี้ แต่มีกำหนดการประเภทหนึ่ง เน้นเฉพาะการปฏิบัติของประชาชน (ที่พบว่ามีแต่เฉพาะของสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น) เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “พระราชกิจ” ทั้ง ๓ อย่างที่กล่าวมา คือ ขั้นตอนของงานต่าง ๆ ทั้งสิ้น ในงานที่เป็นรูปแบบเป็นทางการ กำหนดการจะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต้องมีเสมอ

จากการที่ได้ตอบประเด็นคำถามของท่าน ๓ ข้อแล้ว ผมขอเล่าเรื่องการพระราชทานผ้าพระกฐินให้ฟัง

กฐินมี ๒ แบบ

๑. กฐินหลวง

๒. กฐินราษฎร์

กฐินหลวงมี ๒ ประเภท คือ พระกฐินที่พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินทรงถวายเอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดผู้หนึ่งไปถวายแทนพระองค์ เรียกว่า พระกฐินเสด็จพระราชดำเนิน มีจำนวน ๑๖ พระอาราม กับกฐินที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้ผู้มีศรัทธาขอรับพระราชทานไปถวายยังพระอารามหลวงต่าง ๆ ทั่วประเทศ เรียกว่า พระกฐินพระราชทาน ปัจจุบันมี ๒๕๓ พระอาราม

พระกฐินเสด็จพระราชดำเนิน มีรูปแบบพิธีการถวาย ดังนี้.-

➢ เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงรับผ้าพระกฐินจากเจ้าพนักงานศุภรัต ซึ่งคอยส่งถวายด้านข้างประตูในพระอุโบสถ เสด็จฯ ไปทรงวางผ้าพระกฐินที่พานแว่นฟ้า ด้านหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒

➢ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ

➢ ทรงหยิบผ้าห่มพระประธานพระราชทานแก่เจ้าพนักงานภูษามาลา ประทับยืน

➢ อธิบัติกรรมការศาสนา กราบทูลจำนวนพระสงฆ์จำพรรษา จบแล้ว

➤ ทรงอุ้มประคองผ้าไตร ผืนพระพักตร์สู่พระประธานพระอุโบสถ ทรงกล่าวนะโม... ๓ จบ แล้วทรงผืนพระพักตร์มาทางที่ชุมนุมสงฆ์ ทรงกล่าวคำถวายพระกฐิน จบแล้ว ทรงวางผ้าพระกฐินที่พานแว่นฟ้า และยกพระเศวตพระสงฆ์รูปที่ ๒ พร้อมพานเทียนพระปาติโมกข์ ประทับพระราชอาสน์

➤ พระสงฆ์กระทำอภิเษกกรรม ลงไปครองผ้า ขึ้นมานั่ง

➤ เสด็จฯ มาทรงถวายบริวารพระกฐินแด่ประธานสงฆ์

➤ ทรงหลังทักษิณาทก

➤ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก

➤ ทรงกราบลาพระประธานพระอุโบสถ ทรงกราบลาพระสงฆ์ เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ เป็นเสร็จพิธี

พระกฐินพระราชทาน เป็นกฐินที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ผู้ที่มีความศรัทธาและมีกำลังทรัพย์สามารถที่จะกระทำการถวายได้ รับพระราชทานนำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษาถ้วนไตรมาสยังพระอารามหลวงต่าง ๆ ทั่วประเทศ การขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน กรมการศาสนารับผิดชอบจัดการประกาศเชิญชวน รับจอง ประสานงาน จัดซื้อเครื่องพระกฐินส่งมอบผู้ที่ได้รับพระราชทาน จัดทำบัญชี กราบบังคมทูลรายงานผู้รับพระราชทาน และบัญชีถวายพระราชกุศล

พระกฐินพระราชทาน มีรูปแบบพิธีการถวาย ดังนี้-

➤ เตรียมการจัดสถานที่ จัดโต๊ะหมู่ถวายราชสักการะและวางผ้าพระกฐินหน้าพระอุโบสถ

➤ จัดโต๊ะตั้งพานแว่นฟ้าเปล่า และจัดพานเทียนพระปาติโมกข์วางไว้หน้าอาสน์สงฆ์ตรงพระสงฆ์รูปที่ ๒ (นิยมใช้โต๊ะวางพานแว่นฟ้า และพานเทียนพระปาติโมกข์)

➤ จัดเตรียมรูปเทียน สำหรับบูชาพระรัตนตรัย

➤ จัดเตรียมเทียนชนวน ไฟแช็ก ที่กรวดน้ำ ไม้ด้านท้ายอาสน์สงฆ์

วัน เวลา ที่จะถวายผ้าพระกฐิน

➤ ประธานพิธีเดินทางถึงด้านหน้าพระอุโบสถ เข้าไปที่โต๊ะหมู่ซึ่งวางผ้าพระกฐินไว้

➤ ทำความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ ยืนมือไปเปิดกรวยดอกไม้ ทำความเคารพ

➤ ยกผ้าไตรขึ้นอุ้มประคอง ยืนตรง (ดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี) จบแล้วเดินเข้าสู่พระอุโบสถทางประตูกลาง (กรณีพระอุโบสถมี ๓ ประตู) หรือประตูขวามือของประตูไปวางผ้าพระกฐินที่พานแว่นฟ้า ด้านหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒

➢ จุดฐูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบแล้วลุกมาที่หน้าอาสน์สงฆ์ หยิบผ้าห่มพระประธาน มอบให้ศาสนพิธีกร หรือไวยาวัจกร แล้วอุ้มประคองผ้าพระกฐินประนมมือ ผินหน้าไปทางพระพุทธรูป ประธาน ว่านะโม... ๓ จบ หันมาทางชุมนุมสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน จบแล้ว (คำถวายกฐิน ต้องพิมพ์ติดไว้ที่ผ้าพระกฐิน เวลาถวายจะได้อ่านสะดวก และควรทำสำเนาให้ประธานฝึกอ่านให้คล้อง) วางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า ยกประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ และประเคนพานเทียนพระปาติโมกข์ แล้วไปนั่งยังเก้าอี้ประธาน

- พระสงฆ์กระทำอปโลกนกรรม ลงไปครองผ้าพระกฐินแล้วขึ้นมานั่งยังอาสน์สงฆ์
- ประธานถวายบริวารพระกฐินแต่ประธานสงฆ์ หลังจากนั้นผู้มาร่วมพิธีถวายไทยธรรม แต่พระสงฆ์
- เจ้าหน้าที่ประกาศยอดเงินถวายพระกฐิน จบแล้ว เชิญประธานประเคนใบปวารณา แต่ประธานสงฆ์
- พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก
- ประธานกรวดน้ำ รับพร (ขณะพระสงฆ์ถวายอดิเรกให้ลดมือลง ไม่ต้องประนมมือ เพราะการถวายอดิเรกนั้นเป็นการถวายพระพรแต่พระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ ต่อเมื่อพระสงฆ์รูปที่ ๒ รับว่า ภวตุ สัพพะมังคะลัง จึงประนมมือต่อไป)
- กราบลาพระประธานพระอุโบสถ แล้วกราบลาพระสงฆ์ ออกจากพระอุโบสถ เป็นเสร็จพิธี หากเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ มอบของที่ระลึก ศาสนพิธีกรพึงเข้าไปช่วยรับของที่ระลึกจากประธานพิธี

กฐินราษฎร์ คือ กฐินที่ถวายตามวัดทั่วไป มีขั้นตอนพิธีการพอสรุปได้ ดังนี้.-

- นัดวัน เวลา ที่จะทำการถวายกฐินกับพระสงฆ์
- จัดพิธีสมโภช (ฉลอง) กฐิน โดยจัดแบบงานมงคล (จะจัดหรือไม่จัดก็ได้)
- จัดสถานที่วางเครื่องบริวารกฐินในอุโบสถด้านท้ายอาสน์สงฆ์
- จัดโต๊ะตั้งพานแว่นฟ้าวางผ้ากฐิน และจัดพานเทียนพระปาติโมกข์วางไว้หน้าอาสน์สงฆ์ ตรงพระสงฆ์รูปที่ ๒

- จัดเตรียมฐูปเทียน สำหรับบูชาพระรัตนตรัย
- จัดเตรียมเทียนชนวน ไฟแช็ก ที่กรวดน้ำ ไร่ด้านท้ายอาสน์สงฆ์

เมื่อถึงวัน เวลา ที่จะถวาย พระสงฆ์ลงมาพร้อม เจ้าภาพและญาติมิตรพร้อมกันในอุโบสถ หรือสถานที่ที่จะทำพิธีถวายกฐิน ศาสนพิธีกรพึงเริ่มพิธี ดังนี้.-

- เจ้าภาพจุดฐูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

➤ อาราธนาศีล รับศีล เจ้าภาพลุกจากเก้าอี้มาที่หน้าอาสน์สงฆ์ หยิบผ้าห่มพระประธาน มอบให้ศาสนพิธีกรหรือไวยาวัจกร แล้วอุ้มประคองผ้ากฐิน ประนมมือหันหน้าไปทางพระพุทธรูป ประธาน ว่านะโม... ๓ จบ

ใบรายการที่ปวารณาแก่ประธานสงฆ์

➤ พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ รับพร

➤ กราบลาพระประธาน

➤ กราบลาพระสงฆ์ เป็นเสร็จพิธี

➤ ถ้ามีบริจาคบำรุงการศึกษาทำพิธีมอบตอนนี้ ถ้าเป็นสิ่งของนิยมมอบภายนอกอุโบสถ ตามที่ผมได้ตอบข้อซักถามและบรรยาย บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ผมหวังว่าวัฒนธรรม ทุกจังหวัด และเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาทุกท่าน คงจะนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมโครงการ ส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีกรในครั้งนี้ ไปปฏิบัติให้เป็นรูปแบบและแนวทางเดียวกัน โดยขยายผล ไปสู่ท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบทอดแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ผมขอจบการบรรยาย เพียงเท่านี้ และขอให้คุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงดลบันดาลให้ผู้เข้ารับการอบรมทุกท่านจงมีแต่ความสุข สวัสดิ์.

คำถาม-คำตอบ

งานพระราชพิธี พระราชกุศล

หลังจากการบรรยายอบรมเสร็จ

- คำถาม** การใช้พุ่มทองพุ่มเงินที่มียอดเป็นฉัตรถูกต้องหรือไม่
- คำตอบ** คำว่า พุ่มที่มียอดเป็นฉัตร พุ่มไม่ใช่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินต้องไม่มีฉัตร แล้วที่กำเนิดฉัตรขึ้นมาเป็นเรื่องของพ่อค้าแนะนำคนซื้อว่าไปถวายเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน มีฉัตร ๕ ชั้น ๗ ชั้น ไม่ใช่ พุ่ม คือ พุ่มอะไรก็ได้แต่เป็นพุ่ม ฉัตรไม่เกี่ยว มีคนถามหลายคนว่า พุ่มตาดเงินตาดทองมีความจำเป็นไหม ยกตัวอย่างเวลาท่านดูทีวี จะเห็นเวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านไปวางพุ่มสักการะเป็นพุ่มดอกไม้ไม่ใช่พุ่มตาดเงิน แต่พุ่มตาดเงินตาดทองเป็นพุ่มที่วางติดที่สักการะให้กับอนุสาวรีย์ จัดเป็นในรูปของโต๊ะหมู่ไม่ใช่รูปของการสักการะ การสักการะเป็นพุ่มดอกไม้ จะเป็นพุ่มดอกกรัก พุ่มบานไม่รู้รุ่ย ต้องมียอด แต่ฉัตรไม่เอาเพราะพุ่มไม่ใช่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ฉัตรใช้กับเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเท่านั้น
- คำถาม** พุ่มเงินพุ่มทอง ต้องการให้อาจารย์อธิบายการวางพานพุ่มที่ถูกต้อง หมายถึงว่าจะวางพานพุ่มตาดเงินตาดทอง และกระหว่างมีพุ่มมีโบว์อยู่ควรจะหันพู่ไปทางไหนก่อน แล้วถ้าหากเป็นพานพุ่มเงินพุ่มทอง ทราบมาว่าวางพานพุ่มทองก่อนทางด้านพระหัตถ์ขวาของท่านแล้ว ถ้าเกิดเป็นพานพุ่มไม่ใช่พานพุ่มเงินพานพุ่มทองเป็นสีเดียวกัน ควรจะวางอย่างไร
- คำตอบ** มีปัญหาตรงตาดเงินตาดทอง พุ่มการถวายสักการะของพระบรมราชานุสาวรีย์ หรือพระรูปต่าง ๆ เป็นพุ่มดอกไม้ ไม่มีคำจำกัดความว่าเงินหรือทองวางได้ เรานำพุ่มตาดเงินตาดทองไปสักการะผู้ที่เข้าไปสักการะให้วางทางขวามือของผู้ที่ถือเข้าไป เฉพาะพุ่มตาดทอง ตาดเงินก็อยู่ทางซ้ายมือของเรา เมื่อวางแล้วเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็จะเชิญพุ่ม ๒ พุ่มไปสลับกัน โดยนำพุ่มตาดทองไปไว้ทางขวามือของพระรูป ตาดเงินไว้ซ้ายมือของพระรูป ถ้าให้ถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์ พุ่มพวกนี้จะประดับอยู่แล้วถาวรพุ่มที่ถวายจริง ๆ คือ พุ่มดอกไม้ พุดอีกอย่างพุ่มตาดเงินตาดทองใช้กับศพพระแทนสุวรรณเบญจดล ประดิษฐานพระศพจะวางตาดเงินตาดทอง การไปถวายสักการะ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมากใช้พุ่มดอกไม้ทั้งนั้น เดิมนี่มีโพมสำเร็จง่ายกว่าสมัยก่อน ไปซื้อที่ปากคลองตลาดเอาบานไม่รู้โรย โดยเสียบไม้กลัดประดับเป็นพุ่มดอกไม้อันนี้ถูกต้อง พุ่มตาดเงินตาดทองพ่อค้าแม่ค้าต้องการจะขายมาก เพราะราคาแพง ถ้าในวัง ทำนิ้วละ ๗๐๐ บาท แต่ข้างนอกไม่ถึง แต่ก็ยังคงมีราคาแพงอยู่กว่าจะทำได้พุ่มหนึ่งก็ต้องใช้ดินมาปั้นเป็นแกน แล้วใช้สำลีพันเป็นตุ้ม ตากแดดอีกชั้นตอนมากจึงแพง แต่ผมไม่แนะนำให้ใช้

คำถาม ในกรณี สำหรับสุภาพสตรีถ้าไม่ได้สวมหมวก ข้าราชการชุดขาวกับชุดสีงาก็ จะถอนสายบัวอย่างไร แล้วผู้ร่วมพิธีถ้าไม่ได้แต่งเครื่องแบบต้องถวายความเคารพอย่างไร เมื่อจบเพลงสรรเสริญพระบารมี แล้วการถวายความเคารพเมื่อขึ้นไปวางพานพุ่มถวายสักการะ

คำตอบ สุภาพสตรีที่แต่งเครื่องแบบ ถ้าสวมหมวกก็ทำความเคารพแบบใช้มือวันทยหัตถ์ ถ้าไม่สวมหมวกก็ทำความเคารพแบบคำนับ คนที่ไม่ได้แต่งเครื่องแบบเป็นผู้หญิง ถอนสายบัวไม่ได้ให้ยกมือไหว้

คำถาม วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วันจักรี ทราบว่าในส่วนกลางไม่มีพิธีพระเจริญพระพุทธมนต์ แต่ในส่วนภูมิภาคเกือบทุกจังหวัดมีพิธีสงฆ์ บางจังหวัดผมเห็นภาพในข่าวพระราชสำนัก บางจังหวัดใช้รูปเทียนแพ ใช้เครื่องสักการะ บางที่ใช้เครื่องทองน้อย ผมขอทราบว่า จะใช้อย่างไร

คำตอบ ผมขออธิบายแบบกว้าง ๆ เครื่องทองน้อยใช้กับสิ่งที่เป็นดวงวิญญาณแล้ว สิ่งทีล่องลับไปแล้ว ยกเว้นพระพุทธเจ้า เพราะว่าท่านสำเร็จพ้นไปแล้วจะไม่มาเวียนว่ายตายเกิดอีก แต่คนอื่นยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ใช้เครื่องทองน้อยเป็นเครื่องสักการะ เรื่องของศพ เราใช้สักการะศพก็หันพุ่มดอกไม้ไปหาศพ สมมุติว่าศพต้องการจะฟังธรรมก็หันพุ่มดอกไม้มาหาพระเทศน์ หรือหันมาหาที่จะบังสุกุล ผู้ที่จุดคือเจ้าภาพหรือผู้แทนไปจุดแทน สำหรับรูปเทียนแพเป็นของอเนกประสงค์ใช้ได้ทั้งหมด แม้กระทั่งขอลูกสาว ไปตีหัวเขาไปด่าเขา ก็ต้องใช้รูปเทียนแพไปขมาเขา คำว่า รูปเทียนแพ มีอยู่ ๒ สิ่งที่ถกเถียงกัน คือ เทียนอยู่บนรูปหรือรูปอยู่ล่าง จริงแล้วดอกไม้ รูปเทียน คำว่า แพ คือ แพ ก่อเป็นแพ แล้วทำไมถึงมี ๕ ดอก อย่างละ ๕ คือ พระเจ้า ๕ พระองค์ ดอกไม้ คือ เครื่องหอม

รูปเทียนแพ คือ เป็นอเนกประสงค์ที่ใช้ได้ทั้งหมด คำว่า แพ อีกอย่างเป็นความเข้าใจ
ของตนเอง เวลานาคจะไปขอขมาผมเห็นใช้รูปเทียนแพ ใช้ผ้าแพรที่ห่อรูปเทียนแพ
ไปปูขอขมา

- คำถาม** วันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทำไม่ถึงต้องเป็นพระ ๙ รูปแล้วไม่ใช่พัตยศ
- ตอบ** พัตยศ ใช้เฉพาะงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น เช่น วันเฉลิม-
พระชนมพรรษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พัตยศ นอกนั้นไม่ใช่ แล้วคำว่า ๙ รูป
ก็แล้วแต่ศรัทธาของผู้นิมนต์ จะเป็น ๕ รูป ๗ รูป ๙ รูป ๑๕ รูป ได้ทั้งนั้น คำว่า ๙
เป็นเลขมงคล
- คำถาม** การจุดรูปเทียน เครื่องทองน้อย จุดอะไรก่อน
- คำตอบ** ตามหลักแล้วจะจุดรูปก่อน
- คำถาม** ขณะพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล ผู้ร่วมพิธีต้องประนมมือไหว้หรือไม่
- คำตอบ** สมควรพนมมือไหว้เพื่อร่วมกุศล
- คำถาม** การวางพุ่มเงินพุ่มทองจะหันดอกไม้ธูปเทียนไปทางไหน ทางผู้วางหรือทางพระบรม-
ฉายาลักษณ์
- คำตอบ** ทางพระบรมฉายาลักษณ์ การถวายสักการะเราต้องเอาสิ่งที่ดีถวายท่าน ควรจะหัน
ไปทางท่าน แต่เมื่อตั้งประดับจึงหันด้านธูปเทียนออก
- คำถาม** การวางพวงหรีดเคารพอนุสาวรีย์บุคคลธรรมดาที่ไม่ใช่พระมหากษัตริย์ เมื่อวางเสร็จ
ผู้หญิงให้ทำความเคารพแบบถอนสายบัวได้หรือไม่
- คำตอบ** ขณะนี้การวางพุ่มถวายสักการะจะวางในพระบรมราชานุสาวรีย์ พุ่มตาดเงินตาดทอง
ก็วางอย่างที่ผมพูด แต่การถวายสักการะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเป็นพุ่มดอกไม้
อย่างที่ผมได้ฉายสไลด์ให้ดูที่พระโกศสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เป็นพุ่มตาดเงินตาดทอง หมายถึง คนที่เสียชีวิตไปแล้ว
เป็นการตั้งประดับให้ดูสวยงาม ไม่ได้ตั้งสักการะ

- คำถาม** ความเข้าใจของจังหวัดและประเพณีที่ปฏิบัติมา การวางพุ่มดอกไม้สด จะใช้ในพิธีสักการะผู้เสียชีวิตใช่หรือไม่
- คำตอบ** ไม่ใช่ การวางพานพุ่มไม้ใช้ได้หมด จริง ๆ แล้วดอกไม้สดวางได้ทั้ง ๒ อย่าง แต่ตาดเงินตาดทองเป็นเครื่องประดับวางติดที่ เราเอามาใช้กันสับสนไปหมดแล้ว ก็เลยฝังอยู่ในความรู้สึกของทุกคน
- คำถาม** เรื่องการทอดผ้าบังสุกุลจะนิมนต์พระรูปใดขึ้นพิจารณาก่อน
- คำตอบ** ตามหลักจริง ๆ แล้วจะเชิญพระผู้น้อยขึ้นพิจารณาก่อน พระผู้ใหญ่ขึ้นตอนสุดท้ายเพิลิงผู้ใหญ่บุคคลก็เหมือนกันเชิญผู้น้อยก่อน ขึ้นไปทอดเรื่อย ๆ จนหมดเหลือไตรสุดท้ายก็เป็นผู้ใหญ่ที่กำหนดไว้ว่าจะเป็่ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดหรือท่านรัฐมนตรีขึ้นปิดสุดท้ายแล้วก็นำเพิลิงศพ พระบางองค์มีความเข้าใจผิดว่าพระสมณศักดิ์ชั้นสูงกว่าต้องเป็นองค์แรก แต่ท่านไม่รู้ตัวท่านเองว่าท่านลดตัวท่านต่ำที่สุด เพราะว่าท่านควรจะเป็นใหญ่ที่สุดมีงานหนึ่งผมจะเล่าให้ฟัง เป็นงานสงกรานต์ในวังสมเด็จพะสังฆราชนั่งต่อพระลูกวัดตอนฉันสวดมนต์สมเด็จพะสังฆราชนั่งเหนือหมด พอตอนสดับปกรณ์ทอดผ้าคู่หนึ่งเป็นองค์ที่ ๒ เพราะเค้าถือตำแหน่งวัด วัดโพธิ์เป็นวัดรัชกาลที่ ๑ พระมหากษัตริย์สร้างแม้จะเป็นพระธรรมดาบวชใหม่พรรษาเดียว เพลอญมีวันนั้นพอดีก็ต้องนำมาขึ้นเป็นพระอันดับหนึ่ง ในงานนี้สังฆราชตามเกียรติยศของวัดที่ทรงสดับไปอยู่ท้ายแถวซึ่งมีกฎมีเกณฑ์เหมือนกัน สำหรับพระต่างจังหวัดไม่เข้าใจพอ ท่านได้เป็นใหญ่แต่ท่านพยายามทำตัวให้เล็กลง คือ ที่ถูกต้องท่านต้องสุดท้ายเพื่อปิดท้ายรายการเมื่อฉันปิดท้ายรายการแล้วใครจะมาทำต่อไม่ได้แล้ว ฉันเป็นผู้ใหญ่ใครจะมาทับฉันไม่ได้แล้ว ท่านไม่เข้าใจ ท่านเข้าใจว่าถ้าฉันไม่ได้ขึ้นก่อนฉันเป็นผู้้อย
- คำถาม** เพราะเหตุใดจึงต้องจุดธูปก่อน จุดเทียนก่อนได้ไหม
- คำตอบ** โดยปกติแล้ว คำว่า ธูปเทียน ธูปเป็นของหอม ถ้าเป็นอินเดียวจะเป็นกำยาน แล้วจึงจุดเทียน เดียวนี้จุดเทียนก่อน ด้วยเหตุผลว่า
๑. จุดเทียนแล้ว เป็นแสงสว่างพร้อมที่จะมองเห็น

๒. ฐูปกว่าจะจุดติดนาน ก็เลยจุดเทียนก่อนแล้วนำฐูปมาต่อก็ได้ ถ้าเป็นวิชาการ ผมตอบว่า จุดฐูปก่อน ถ้าถามความสะดวกสบาย ผมก็ว่าจุดเทียนก่อน ถ้าถามว่าเป็นกฎตายตัวไหม ตอบว่าไม่ อย่าถือเป็นกฎตายตัวเรา เราจุดให้ติดทั้งคู่

คำถาม งานพิธีต่าง ๆ เช่น วาดสถาปัตยกรรม มีทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาอิสลาม จะเรียงลำดับศาสนาใดก่อน

คำตอบ ศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์จะไปด้วยกันได้ตลอดเวลา โดยมากศาสนาพราหมณ์เคารพศาสนาพุทธอยู่แล้ว โดยให้ทางศาสนาพุทธเริ่มต้นก่อน ศาสนาอิสลามมีพิธีกรรมต่างหากทำร่วมกันลำบาก ผมทำงานสำนักพระราชวัง ผมจึงบอกว่าทุกศาสนาถ้าจะทำร่วมกันต้องพร้อมใจร่วมกัน ผมขอยกตัวอย่างง่าย ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ งานไหนที่มีศาสนาอิสลามเกี่ยวข้อง จะมีศาสนาพุทธในพลับพลาพิธี และศาสนาอิสลาม อาสน์สงฆ์ห่างออกไป เมื่อถึงเวลาการประเคนจุดปัจจัยเครื่องไทยธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประเคนให้พระสงฆ์เสร็จแล้วก็ไปพระราชทานให้กับโต๊ะอิหม่าม พอถึงเวลาสวดให้พร ศาสนาพุทธก็ให้พรแบบพุทธ ศาสนาอิสลามก็ให้พรแบบศาสนาอิสลาม ก็ร่วมกันในพลับพลาเดียวกันกับศาสนาพุทธไปกันได้ ซึ่งเป็นที่แสดงว่าศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลามเป็นคนไทยเหมือนกัน ไม่มีการแบ่งชั้นกัน ต่างคนต่างทำไป แต่ศาสนาพราหมณ์กับศาสนาพุทธไปกันได้ เพราะศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นับถือพระอิศวร พราหมณ์เป็นผู้ร้ายพระเวทอัญเชิญพระอิศวร พระอุมา เทวดา พราหมณ์เป็นผู้ร้ายพระเวท ฮินดูมีสิทธิ์แต่สวดได้ ทำความเคารพได้ วิงวอนขอพรได้หมด แต่อัญเชิญต้องพราหมณ์ เรื่องศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ผมให้คำจำกัดความเรื่องศาสนาไม่ได้มากเกินไป เพราะเกรงว่าจะไปกระทบกระเทือน ผมนับถือศาสนาพุทธ แต่ผมก็ไม่ได้ล่วงล้ำหรือลบหลู่ศาสนาใดทั้งสิ้น ผมนับถือศาสนาพุทธ ผมได้ศึกษาศาสนาอื่นด้วย เพราะในราชพิธีถ้าเป็นศาสนาคริสต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพวงมาลา การเชิญพวงมาลาเราต้องไปอยู่ในพิธีสวดมิสซา เราก็ต้องมีความรู้ด้วยว่า มีขั้นตอนอย่างไร นั่งอย่างไร ยืนอย่างไร เดินอย่างไร ถ้าเป็นอิสลามเชิญดินไปจะทำอย่างไร ผมก็ต้องศึกษาหมด แต่ไม่ถึงแก่กันแท้จริง ๆ แต่ว่าถ้าศาสนาพุทธก็ไม่ถึงแก่กันแท้ แต่ยังมีความรู้มาก เพราะเราเกิดมาพ่อแม่ก็สอนไหว้พระแล้วเข้าวัด

- คำถาม**   สดับปกรณ์ คืออะไร
- คำตอบ**   สดับปกรณ์ คือ บังสุกุล ถ้าเป็นชาวบ้านเราเรียกว่า “บังสุกุล” ถ้าเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งแต่พระองค์เจ้าขึ้นไปเรียกว่า “สดับปกรณ์” หรือว่าสมเด็จพระสังฆราชก็เรียก สดับปกรณ์ สรูปแล้ว สดับปกรณ์ก็คือ บังสุกุลสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่พระองค์เจ้าขึ้นไป อย่างสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ ก็คือ พระสงฆ์สดับปกรณ์
- คำถาม**   สปช. ชุมพร เวลาพระสวด กุสะลาธัมมา ควรประนมมือรับไหว้หรืออย่างไร เพราะปฏิบัติไม่ถูก คนแก่หลายคนห้ามมิให้ประนมมือ
- คำตอบ**   ให้ประนมมือด้วย ไม่ว่าพระจะสวดเจริญพระพุทธมนต์ มาติกาบังสุกุล เทศน์ตามหลักแล้วชาวพุทธให้ประนมมือ กุสะลา ถือเป็นธรรมชั้นสูง แม้แต่พระด้วยกันเอง เวลาพระท่านเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดทุกบท พระก็จะประนมมือเหมือนกัน ในวังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ท่านจะประนมมือตอนเริ่มแรก แล้วก็เอามือลง คนที่อยู่ในที่นั้นก็เลยไม่ประนมมือแม้แต่เวลาพระองค์ท่านทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย คนที่เข้าเฝ้าฯ ก็ไม่ประนมมือ นี่เป็นธรรมเนียมของวัง ผมอ่านหนังสือสำนักพระราชวังคือรวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชสำนัก ได้เขียนไว้ในหนังสือว่า เวลาพระสวดหรือเทศน์ ควรประนมมือ แต่เวลาที่มีพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ ตอนหลังพระองค์ท่านไม่ประนมมือพระองค์ท่านก็จะนั่งเหมือนนั่งสมาธิ ถ้าพระองค์ท่านไม่ประนมมือแล้วคนอื่นไปประนมมือก็จะดูกระไรอยู่ บ้านเราควรประนมมือเพราะเราอยู่ข้างนอกนี่เป็นประเพณีวัฒนธรรมบ้านเราด้วย เพราะว่าไม่ได้อยู่ต่อหน้าพระพักตร์พระองค์ท่าน
- คำถาม**   จะทราบได้อย่างไรว่าถวายอดิเรกตอนไหน
- คำตอบ**   พระท่านจะยะถา สัพพี ให้พรไปจนจบ ประธานสงฆ์เพียงรูปเดียวที่จะถวายอดิเรก แล้วผู้จะถวายอดิเรกได้ต้องเป็นพระราชาคณะ คือ เป็นเจ้าคุณทุกระดับ พระครูถวายอดิเรกได้ ๓ ระดับ คือ พระครูเจ้าคณะจังหวัด พระครูรองเจ้าคณะจังหวัด พระครูเจ้าอาวาส พระอารามหลวงชั้นเอกถือพัดคล้าย ๆ กับพัดเจ้าคุณ แต่ไม่ใช่เจ้าคุณ ยังเป็นพระครูอยู่ทั้ง ๓ รูปนี้ เมื่อก่อนก็ถวายอดิเรกไม่ได้ ตอนหลังมหาเถรสมาคมกำหนดระเบียบใหม่ว่า

๓ รูปนี้เทียบกับเจ้าคุณแล้วถวายอดิเรกได้ แต่ว่าที่จริงแล้วต้องเป็นพระราชาคณะขึ้นไป จะรู้ได้อย่างไรว่าจะถวายอดิเรก คือ ตอนที่พระท่านยะธา สัพพี จะมีประธานสงฆ์ รูปเดียวจะว่า อดิเรกวัสุสสต้ ชีวตุ อดิเรกวัสุสสต้ ชีวตุ อดิเรกวัสุสสต้ ชีวตุ จนถึง ภวตุ สัพพทา ลงท้ายด้วยคำว่า ขอถวายพระพร คนที่อยู่在那นั้นทุกคนให้เอามือลง เพราะว่าการถวายอดิเรกนั้นเป็นการถวายพรพระเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พอตอนท้ายจะระบุชื่อเลย คือ ถ้าเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระองค์เดียว ก็มีพระนามเฉพาะพระเจ้าอยู่หัว ถ้าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระองค์เดียว ก็มีพระนามของพระราชินี ถ้าเสด็จฯ ทั้ง ๒ พระองค์ก็บอกพร่วมกับพระราชินี ซึ่งจะมี ๓ แบบ แต่จะขึ้นต้น ลงท้ายเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเมื่อถึงเวลานี้ก็ให้เอามือลง พอจบคำว่า ขอถวายพระพร รูปที่สองก็จะขึ้น ภวตุ สัพพมังคลัง ก็จะประนมมือต่อจนจบ

คำถาม ผู้หญิงเป็นศาสนพิธีกรได้หรือไม่

คำตอบ ถ้าเป็นงานพิธีการไม่ค่อยนิยม เพราะว่าไม่คุ้นเคย ไม่สะดวก งานพระราชพิธีไม่ใช่ผู้หญิง ต้องเป็นผู้ชายอย่างเดียว ในส่วนภูมิภาค ถ้ามีผู้ชายควรใช้ผู้ชายไม่นิยมผู้หญิง ถ้าเป็นงานชาวบ้านเป็นผู้หญิงอาราธนาก็ไม่ว่าอะไร ถ้าที่วัดผู้หญิงนำสวดมนต์ในการไหว้พระ ก็ไม่เป็นไรไม่เสียหาย

คำถาม ผู้เชิญเทียนชนวนควรทำความเคารพประธานแล้ว การเดินควรปฏิบัติอย่างไร

คำตอบ การเดินมีหลายรูปแบบ ถ้าเป็นงานพิธีสงฆ์ พิธีกรของกรมการศาสนาจะอยู่ทางซ้าย อาสน์สงฆ์ จุดเทียนเดินมาไม่ใช่มาจุดตรงหน้าประธาน ประธานลุกขึ้นมา นั่งคุกเข่าลง ส่งเทียนชนวนให้ท่าน ส่งแล้วก็ให้เอามือวางไว้ที่หน้าขา พิธีกรไม่ต้องประนมมือ ตอนประธานจุดธูปเทียน แม้แต่พระบรมวงศานุวงศ์ก็เหมือนกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประธาน เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังที่เชิญเทียนชนวนไม่ต้องประนมมือ เอามือวางไว้ที่หน้าขา เมื่อท่านประธานจุดแล้วส่งคืน ถ้าส่งทางขวามือไม่ได้ ส่งทางซ้ายก็ได้ เมื่อท่านจุดเสร็จก็รับคืนแล้วถอยออกมาค่านับ ๑ ครั้ง แล้วดับเทียน ต่างจังหวัดบางครั้งพิธีกรไปยื่นตรงหัวโต๊ะหมู่บูชาพระก็ได้ แต่ไม่ถูกระเบียบปฏิบัติ

แต่ถ้าเรามาจากข้างทำยาสน์สงฆ์ถือเทียนชนวนที่จุดแล้วมาโค้งคำนับประธาน ประธานก็รออยู่แล้วเห็นไฟมาใกล้ ๆ ก็ต้องลุกแล้ว อย่างนี้จะสวยงามกว่ากันแล้วก็ไม่เสียเวลา ตามปกติต้องเดินตามหลังประธาน แต่ถ้าเป็นที่ประชุมที่แคบพอโค้งประธานแล้วควรจะต้องเดินขึ้นไปก่อน เพราะว่าเราจะต้องไปส่งทางขวามือ

- คำถาม** เครื่องทองน้อย คืออะไร
- คำตอบ** เครื่องทองน้อยเป็นเครื่องบูชาเฉพาะ ประกอบด้วย พุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม รูป ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม ใช้สักการะที่เป็นวิญญูณเท่านั้น เช่น ไหว้ศพ รูปอนุสาวรีย์ หรือรูปเหมือน แต่ไม่จุดบูชาพระพุทธ และอีกอย่างหนึ่งใช้เป็นเครื่องบูชาธรรม
- คำถาม** การจุดธูปเทียน จุดอย่างไรจึงจะถูกต้อง
- คำตอบ** ตามหลักการ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยก็ดี จุดธูปเทียนที่ไหนก็ดี จะจุดจากซ้ายไปขวา เรียกเวียนขวา เรียกจุดแบบทักษิณาวรรต การทำอะไรที่เวียนทางขวาเรียกว่าเป็นการแสดงความเคารพ แนวทางนี้ซึ่งกรมการศาสนาได้ปฏิบัติอยู่ และเป็นแนวทางที่ปฏิบัติกับสำนักพระราชวัง แต่ที่ปฏิบัติงานของชาวบ้านหรือของประชาชนไม่ได้เข้มงวดเท่ากับขนาดของพระราชวัง ท่านที่คิดจะเป็นศาสนพิธีกร อะไรที่พอจะปรับได้ พออนุโลมได้ ก็อย่าไปยึดตายตัวว่ากรมการศาสนาทำอย่างนี้ ก็ต้องยึดตามตายตัว ก็ให้ท่านแยกแยะว่า ประเพณีพื้นบ้านกับส่วนราชการ ส่วนประเพณีพื้นบ้านถ้าเรานำไปประยุกต์ใช้หรือปรับใช้ ก็จะต้องดีขึ้น ดูเป็นระเบียบขึ้น แต่ไม่ได้ให้ท่านไปต่อต้านว่าที่ทำอยู่ไม่ถูก ทำไม่ได้ แต่ให้ปรับเข้าหากัน
- คำถาม** ศาสนพิธี คืออะไร
- คำตอบ** ศาสนพิธี คือ ระเบียบ แบบแผน แบบอย่างที่ปฏิบัติงานทางศาสนา
- คำถาม** ศาสนพิธีกร คือใคร
- คำตอบ** ผู้ปฏิบัติพิธีการทางศาสนา

- คำถาม** เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานศาสนพิธีควรมีคุณสมบัติอย่างไร
คำตอบ มีความรู้ความสามารถ มีความรอบคอบ มีความละเอียด มีปฏิภาณไหวพริบ
- คำถาม** ศาสนพิธีมีการจัดรูปแบบมีกี่แบบ แบบใดบ้าง
คำตอบ มี ๓ แบบ แบบพระราชพิธี รัฐพิธี แบบทางราชการ และแบบชาวบ้าน
- คำถาม** ศาสนพิธีมีกี่ประเภท ประเภทใดบ้าง
คำตอบ มี ๔ ประเภท ประเภทกุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธี และปกิณกะพิธี
- คำถาม** การจัดงานศาสนพิธีต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง
คำตอบ มีเตรียมการ ปฏิบัติการ สรุป
- คำถาม** ถ้าท่านได้รับมอบหมายเป็นผู้เตรียมการ เตรียมสถานที่เพื่อศาสนพิธี มีหลักเกณฑ์อย่างไร
คำตอบ กว้างขวาง สะอาด สะดวก สบาย และเหมาะสมกับงาน
- คำถาม** อุปกรณ์ชนิดใดเรียกว่าอุปกรณ์เฉพาะพิธี
คำตอบ เทียนส่องธรรมใช้เฉพาะพิธีเทศน์ สายโยงใช้เฉพาะงานศพ มงคลแปดใช้เฉพาะงานแต่งงาน สายสัญญาณ ชันน้ำมนต์
- คำถาม** เทียนชนวน คืออะไร
คำตอบ เทียนสำหรับอำนวยความสะดวกในการจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- คำถาม** อารธนา คือการทำอะไร
คำตอบ เป็นการขอกทาน ขอให้พระสงฆ์ปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้ท่านให้ศีล ให้ท่านเจริญ หรือสวดพระพุทธรมณต์ ให้ท่านเทศน์

คำถาม งานวันเกิด พระสงฆ์จะต้องสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ผู้อาราธนาพระปริตร ควรใช้คำอาราธนาอย่างไร

คำตอบ ควรใช้ธรรมคาไม่ต้องใส่ชื่อ พระสูตร ควรใช้คำว่า ปรีตตัง พุทธะมังคะลัง

คำถาม ประธานพิธีควรจุดเทียนน้ำมันต์ น้ำพุทธมนต์เวลาใด

คำตอบ ต้องจุดตรงพระขึ้นบทเสวนา จะ พาลานัง

คำถาม อุปกรณ์ศาสนพิธีอะไรต้องวางด้านท้ายอาสน์สงฆ์เสมอ

คำตอบ มีเทียนชนวน ที่กรวดน้ำ จตุปัจจัยไทยธรรม

คำถาม การกรวดน้ำ คืออะไร ปฏิบัติตอนไหน

คำตอบ การกรวดน้ำ คือ การอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติสนิทมิตรสหายและสรรพสัตว์ ปฏิบัติตอนพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา ยะถา...

คำถาม พิธีใดเรียกว่าทานพิธี

คำตอบ ทานพิธี คือ การถวายทาน ถวาย คือ ถวายสิ่งของที่ควรแก่สมณบริโภค

การประนมมือของศาสนพิธีกร คนที่เป็นศาสนพิธีกรเป็นตัวอย่างแก่บุคคลอื่น ไม่ว่าจะคุณจะเป็นจะพูด จะอาราธนา หรือจะทำอะไร คนจะมอง เพราะฉะนั้นการประนมมือเป็นเรื่องหนึ่งที่ท่านจะต้องระมัดระวัง เวลาจะประนมมือทำให้สวย ๆ ไม่ใช่เอียงไปเอียงมา เอียงซ้ายเอียงขวา การประนมมือที่ถูกต้อง เรียกว่า “เทพนม” คือ เอามือสองข้างมาประกบกันระหว่างอก สบาย ๆ ไม่ต้องเกร็ง ทำเป็นกระพุ่มนิตหนึ่ง คล้าย ๆ รูปดอกบัว บางคนทำมือบาน ๆ เรียกว่า “หางปลา” บางคนทำข้างประสานงา บางคนหัวแม่มือไขว้กัน เรียกว่า เงื่อนพิรอด อีกแบบ ทูบมะพร้าว คือ เลื่อนลง ๔ แบบนี้ไม่ถูกไม่สวย ถ้าท่านเป็อการประนมมือ ลองใหม่ คือ ให้ประนมมือเบา ๆ อย่าเกร็ง เอามือมาแตะกันเบา ๆ ระหว่างอกย้ายกสูงเกิน อย่าต่ำเกินวางไว้สบาย ๆ แล้วท่านจะรู้ว่าการประนมมือไม่น่าเป็อ ไม่เมื่อย

พิธีมอบวุฒิบัตร

การมอบวุฒิบัตรของผู้เข้ารับการอบรม โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี สิ่งที่ไม่ควรลืม คือ จะต้องมีการพิธีบูชาพระรัตนตรัยก่อนทุกครั้ง เสร็จแล้วเรียนเชิญจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นกล่าวรายงานเพื่อมอบวุฒิบัตรผู้เข้ารับการอบรมโดยจัดลำดับตามหมายเลข ลูกชั้น เดินมาไหว้พระที่โต๊ะหมู่บูชา ๑ ครั้ง เดินไปรับวุฒิบัตร

ตัวอย่าง คำกล่าว มอบวุฒิบัตร

เรียน ท่านอธิบดีกรมการศาสนา ที่เคารพ

กระผมรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ท่านกรุณามาเป็นเกียรติและมอบวุฒิบัตร และเปิดการอบรมตามที่กรมการศาสนาได้จัดทำโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรมทบทวนการปฏิบัติงานด้านศาสนพิธีให้กับเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รุ่นที่ ๑ เป็นการฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่จากจังหวัดในภาคกลางและภาคใต้ จำนวน ๑๕๓ คน โดยเชิญวิทยากรจากสำนักพระราชวังมาบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพระราชพิธี พระราชกุศล และวิทยากรจากกรมการศาสนาบรรยายให้ความรู้ในการปฏิบัติศาสนพิธี พร้อมกับการฝึกสาธิต โดยดำเนินการจัดอบรมมาตั้งแต่วันอังคารที่ ๒๙ เมษายน จนถึงวันพฤหัสบดีที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑ การจัดอบรมตามโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการเสร็จสมบูรณ์แล้ว และได้รับผลสำเร็จสมตามความมุ่งหมายทุกประการ ซึ่งจะมีพิธีมอบวุฒิบัตรในโอกาสนี้

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอเรียนเชิญท่านอธิบดีกรมการศาสนา ได้โปรดมอบวุฒิบัตรแก่ผู้ผ่านการอบรม พร้อมทั้งให้แนวคิดและปิดการอบรมต่อไป ขอขอบพระคุณ

กลุ่มที่ ๑

กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีกร/อุปสรรค และวิธีแก้ไข

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
๑. วันจักรี ๒. วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๓. วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๔. วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร	๑. ร่างกำหนดการ วัน เวลา สถานที่ ๒. การแต่งกาย ชุดปกติขาว ชุดปฏิบัติภารกิจ ชุดไทยสุภาพ ๓. คำสั่งแต่งตั้ง ผู้รับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายสถานที่ ฝ่ายศาสนพิธี ฝ่ายการเงิน ๔. นิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป พร้อมนิตหมาย เพื่อถวายพร้อมเพรียง ๕. แจกข้าวสารนิมม เตรียมตาลปัตร พัดยศ/พัดรอง ๖. ประสานงานพิธีกร ๗. เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น สายสัญญาณ แจกัน เชิงเทียน กระดาษกลุ๊ป ๘. ดำเนินการตามภารกิจที่หน่วยงานได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ ๙. จัดโต๊ะหมู่บูชา ดอกไม้ ถูบเทียน พระพุทธรูป แทนกราบ อาสนะสำหรับพระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์ผู้รับผิดชอบปฏิบัติหน้าที่ เช่น ปฏิบัติพระสงฆ์สังฆเทียรณชนวน ๑๐. ทำความสะอาด จัดเก็บสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ ๑๑. สรุปรายงานผล		๑. ทำหนังสือแจ้งสั่งการไม่ชัดเจน ๒. ขาดการประสานงานที่ดี ๓. ระยะเวลากระชั้นชิดเกินไป ๔. รูปแบบการจัดงานแตกต่างกัน ๕. ไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เท่าที่ควร ๖. ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดความ ๗. ไม่เห็นความสำคัญ ขาดความ ๘. สำเนาไม่ตรงเวลา ๙. พิธีกร ขาดความเข้าใจ ๑๐. ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการ ดำเนินการศาสนพิธี ๑๑. พระสงฆ์ไม่เพียงพอ ผู้ชาย มีจำนวนจำกัด ๑๒. พระถือความอาวุโสทำให้ นิมนต์ยาก ๑๓. ขาดความพร้อมมือช่าง ๑๔. ขาดการประชาสัมพันธ์ ๑๕. ประชาชนไม่ทราบว่าเป็นงาน พระราชสมภพ ๑๖. ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดพิธีเป็นทางการ	๑. ทำหนังสือแจ้ง/เชิญพร้อมแบบกำหนดการรายละเอียดระเบียบปฏิบัติให้ชัดเจน ๒. มีการติดตามงานสื่อสารอย่างมีคุณภาพ ๓. มีปฏิทินกำหนดระยะเวลาดำเนินงานเตรียมการแต่เนิ่น ๆ ๔. สร้างความตระหนักให้กับทุกส่วนราชการเพื่อให้เห็นความสำคัญองงานพิธี รัฐพิธี และพระราชพิธี ๕. จัดประชุมอบรมสัมมนา ๖. ให้ผู้นำท้องถิ่นไปรับพระแทน ๗. นัดหมายให้ชัดเจน ๘. ต้องมีผู้ช่วยให้คำแนะนำ ๙. จัดหวั้หางบประมาณ ๑๐. ขอความร่วมมือหน่วยงานอื่น ๑๑. งดลดพิธี ๑๒. บังคับ (ลงชื่อ) เสนอผู้บังคับบัญชา	การแต่งกาย แต่งตามงาน ที่ปฏิบัติ

กลุ่มที่ ๑
กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีการ/อุปสรรค และวิถีแก้ไข

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
	<p>วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี</p> <p>วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร</p> <p style="text-align: center;">รูปแบบการจัด</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดโต๊ะหมู่ถวายเครื่องราชสักการะ - จัดนิทรรศการเทิดพระเกียรติ - วจีห์ตบพระเกียรติ - ประกวดแสดงดนตรีไทย (พระราชสมภพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) - พิธีสงฆ์ ทักบุญตักบาตร <p style="text-align: center;">การแต่งกาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ชายพื้นสีม่วง - ชุดพื้นเมือง 		<p>๑. ประชาชนไม่ทราบว่าในงานพระราชสมภพ</p> <p>๒. ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดพิธีเป็นทางการ</p>	<p>๑. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ</p> <p>๒. กำหนดรูปแบบการจัดงานให้เป็นแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ</p>	

กลุ่มที่ ๒

กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีกร/ปัญหา/อุปสรรค และวิธีแก้ไข

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
๑. การจัดงานวันสถาปนาหน่วยงาน	๑. ประชุมแต่งตั้งทำงานคณะกรรมการ/คณะเตรียมงานกำหนดการจัดงาน ๒. นิมนต์พระสงฆ์ ๓. เชิญส่วนราชการ พ่อค้า ประชาชนมาร่วมงาน ๔. จัดทำของที่ระลึกในวันสถาปนา ๕. กำหนดการจัดงานฉลองพิธีกรดำเนินงาน ขั้นเตรียมพิธีสงฆ์ ๑. พิธีสงฆ์ ๒. ต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน ๓. จัดพิธีกรรมทางศาสนา/พิธีกรดำเนินงาน ๔. ประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนพิธีการ ๑. ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ๒. อาราธนาศีลพระปริตร ๓. ถวายภัตตาหาร เครื่องไทยธรรม ๔. พระสงฆ์อนุโมทนา ๕. กรวดน้ำ/รับพร ๖. แขกผู้มีเกียรติรับประทานอาหาร ๗. มอบของที่ระลึกของเจ้าฝ่าย ๘. เสริจพิธี		๑. บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ๒. งบประมาณไม่เพียงพอ ๓. ขาดการประชาสัมพันธ์ ๔. ใช้รถยนต์ส่วนตัวในการประสานงาน	๑. ใช้รถยนต์ส่วนตัวแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน ๒. ใช้ความสามารถส่วนตัวประสานงานกับหน่วยงานราชการ พ่อค้า ประชาชนเทศบาล ๓. ใช้วิทยุชุมชน/เสียงตามสายเทศบาล ๔. วางแผนงานร่วมกันทุกส่วนทุกขั้นตอนและโปร่งใส ๕. มีค่าตอบแทนแก่คณะทำงาน	๑. พิธีทางศาสนา ๒. พิธีพราหมณ์ บางสงฆ์ ๓. อ่านประวัติความเป็นมา ๔. ยกย่องทำคุณประโยชน์ ๕. มอบเกียรติบัตรได้ ๖. เจริญฉลอง การแสดงดนตรี (ระลึกถึงความดีของผู้จัดทำให้คนทั่วไป)

กลุ่มที่ ๒
กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการสารสนเทศและวิถีแก้ไข

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิถีแก้ไข	หมายเหตุ
๒. การวางศิลาฤกษ์อาคาร	ขั้นตอนการวางศิลาฤกษ์ ๑. จัดหาอุปกรณ์ เตรียมไม่มงคล ๙ อย่าง ๒. หาผู้มีคุณคุณด้านพิธีพราหมณ์ ๓. หาฤกษ์ยาม ๔. จัดพิธีสงฆ์ ๕. กำหนดประธานในพิธี ๖. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน แต่ละด้าน ๗. กำหนดวางศิลาฤกษ์จัดทำแผ่น ศิลาฤกษ์ ๒ แผ่น ๘. พิธีทางศาสนา ๙. พิธีบวงสรวงเทวดา การวางศิลาฤกษ์ ไปยอดไม้มงคล ของอาคาร ๑. หาฤกษ์ยาม/ทำดวงชะตา ๒. กำหนดวันและจุดวางศิลาฤกษ์ ๓. กำหนดประธานในพิธี ๔. หาผู้มีความรู้ในศาสนาพิธี		๑. งบประมาณมีจำกัด ๒. ธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย ๓. ฝนตก/แดดออก ๔. บุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจในพิธีการ ๕. เพื่อนร่วมงานไม่ให้ความร่วมมือ ๖. หาผู้รู้ทางด้านโหราศาสตร์ ยาก ๗. การวัดหาวัสดุอุปกรณ์ยาก ๘. ความแตกต่างกัน ศาสนา การประสาธน์พื้นที่ไม่ทั่วถึง	๑. หางบประมาณ/รับบริจาค ๒. หลีกเลี่ยงไม่จัดงานในฤดูฝน ๓. หาประธานที่อยู่ในท้องถิ่น ๔. จัดอบรมบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ ๕. วางแผนการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่นั้นผู้บริหารต้องกำกับดูแล อย่างใกล้ชิดโดยมีประธานมีส่วนร่วม ๖. ระดมทุนจากผู้มีจิตศรัทธา	

กลุ่มที่ ๒

กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีกร/ปัญหา/อุปสรรค และวิธีแก้ไข

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
	<p>ขั้นปฏิบัติ</p> <ol style="list-style-type: none"> ฝ่ายต้อนรับมอบของที่ระลึก เชิญประธานจุดเครื่องสังเวद्य พราหมณ์อ่านโองการและเป่าสังข์ ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล ให้ศีลพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พิธีกรได้ฤกษ์เชิญประธานวางศิวลึงค์ที่ห่อมวงศิวลึงค์ ประธานวางใบเงินใบทองลงไม่มงคล ๙ ชนิด ลงปูน ลงอิฐเงิน อิฐทอง อิฐขนาดอย่างละ ๓ ก้อน ลงเพชรรัตนจินดา ลงปูนอีกครั้ง และวางแผ่นศิวลึงค์ โรยข้าวตอก ดอกไม้มงคล วางพวงมาลัย ขณะวางแผ่นศิวลึงค์ พระสงฆ์สวดชัยไนโต อิสลามดูอา พราหมณ์เป่าสังข์ ดนตรีไทยบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ 				

กลุ่มที่ ๓
กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีการ/อุปสรรค และวิธีแก้ไข

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
การจัดงานเบ็ดเตล็ด เช่น ๑. งานกฐินพระราชทาน ๒. งานพระราชทานเพลิงศพ มีวิธีการจัดงานอย่างไร ๒.๑ รูปแบบการจัดพิธีและ การปฏิบัติพิธี ๒.๒ ปัญหา/อุปสรรค ๒.๓ วิธีแก้ไข ๑. งานกฐินพระราชทาน	๑. ชักข้อม้วนขึ้นตอนพิธีกับประธาน ๒. ประธานอันเชิญผู้กฐินวางที่ โต๊ะหมู่บูชาถวายค่านับ ยืนมีเบ็ด ผากววยกระดองก้มบนฐูป้ายขนแพ ถวายความเคารพหน้าพระบรม- ฉายาลักษณ ยืนมือตอ้งข้างยก ผู้กฐินมาก้มประคองไว้และยืนอยู่กับที่ ๓. จงโยธวาฑิต บรรเลงเพลง สรรเสริญพระบารมี ๔. เพลงจบประธานเดินเข้าอุโบสถ นำผู้กฐินไปวางที่พานแว่นฟ้า หน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ ๕. ประธานจุดธูปเทียนบูชา พระรัตนตรัยและนำผ้าห่ม พระประธานมอบแก่ใจแก้วจกร ๖. ประธานอุ้มผ้าพระกฐินหันไป ทางพระประธาน ก้าวนะโม ๓ จบ ๗. หันหน้ามาทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน ๘. นำผู้พระกฐินประเคนพระสงฆ์ รูปที่ ๒ พร้อมพานเทียนปาดิโมกข์ ๙. ประทานพระเคนเครื่องบริวารกฐิน ปรากฏยอดเงิน ๑๐. พระสงฆ์อนุโมทนา		- บางจังหวัดไม่มีเนื้องานปฏิบัติพิธี คู่มือแนวทางการดำเนินงานที่ ชัดเจนตามขั้นตอนพิธีการ ตลอดจน มีการชักข้อมระหว่งผู้ปฏิบัติกับ เจ้าภาพเป็นอย่างดีแต่บางจังหวัด มีปัญหาคือ - ไม่ได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพในงาน แต่งชุดปกติขาว - ไม่มีบรรเลงเพลงมหากุศม์มหาชัย		

กลุ่มที่ ๓

กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีกร/ปัญหา/อุปสรรค และวิธีแก้ไข

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
๒. งานพระราชทานเพลิงศพ	<p>๑๑. ประสานกรวดน้ำ</p> <p>๑๒. ประสานกราบลาพระรัตนตรัย กราบลาพระสงฆ์</p> <p>๑๓. ประสานมอบของที่ระลึก</p> <p>๑. เจ้าภาพมีความประสงค์ จะขอพระราชทานเพลิงศพต้องทำ เรื่องขอจากต้นสังกัดไปยัง สำนักพระราชวัง</p> <p>๒. เมื่อได้รับเพลิงพระราชทาน แล้วต้องดำเนินการขั้นตอน ดังนี้</p> <p>๒.๑ เชิญหีบเพลิง พระราชทานไปวางไว้ในที่อันควร เช่น ศาลากลางจังหวัดหรืออำเภอ โดยควรมีพานรองรับหีบเพลิง</p> <p>๒.๒ เมื่อถึงวันพระราชทาน เพลิงศพ จัดชุดเจ้าหน้าที่ แต่งชุด ปกติขาวไว้ทุกข์</p> <p>๒.๓ ประสานให้มีรถ นำขบวนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ขบวนนำรถอัญเชิญหีบเพลิง</p> <p>๒.๔ ผู้เชิญหีบเพลิงจะต้อง อยู่ในอาการอันสำรวม</p> <p>๒.๕ ผู้ตั้งแถวอับหีบเพลิง ควรเป็นเจ้าภาพงานแต่งกายไว้ทุกข์</p>			<p>๑. ประชาชนส่วนราชการขาด ความรู้ เข้าใจวิธีการขอพระราชทาน</p> <p>๒. เจ้าภาพนิยมจัดให้มีขบวนแห่ อัญเชิญหีบเพลิงพระราชทาน</p> <p>๓. บางจังหวัดขาดเจ้าหน้าที่ แต่งชุดปกติขาวอัญเชิญ</p>	<p>๑. ประชาสัมพันธ์ ผ่านราชการ/ท้องถิ่น/ ประชาชน</p> <p>๒. แจ้งข้อห้ามวิธีปฏิบัติ</p> <p>๓. แจ้งให้ทราบวิธีปฏิบัติ คนอัญเชิญเพียงคนเดียว ชุดปกติขาวไว้ทุกข์</p>

กลุ่มที่ ๓
กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการสารสนเทศและวิดิโอแก้ไข

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
	<p>ตามประเพณีนิยมข้าราชการ แต่งปกติขาวไว้ทุกข์ ๒.๖ ตั้งที่ศพเพลิงไว้ที่โต๊ะ ด้านศีรษะของผู้วายชนม์ เสร็จแล้ว ลงมานั่งรอให้ประกอบพิธีอื่น ๆ จนเสร็จสิ้น</p> <p>๒.๗ เมื่อพิธีกรเชิญประธาน ให้เจ้าหน้าที่ขึ้นไปประจำบริเวณ โต๊ะตั้งที่ศพเพลิงพร้อมเก้าอี้ผ้า ออกเตรียมพร้อมให้ประธาน จากนั้นประธานดำเนินการ ดังนี้ - ประธานหันหน้าไปทิศที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่แล้ว คำนับ ๑ ครั้ง - หยิบเทียนชนวนให้มอดไฟให้ เจ้าหน้าที่ผู้เชิญถือไว้</p> <p>- หยิบกลังไม้ขีดจุดเทียนชนวนให้ผู้ อื่นเชิญถือไว้ รอจนไฟลุกไหม้ดีแล้ว - ทำความเคารพ ๑ ครั้ง (ไหว้)</p> <p>ก่อนหยิบ ธูปเทียน ดอกไม้เงินธูปและ เทียนพระราชทาน ๑ ชุด ในที่ศพเพลิง พระราชทานจุดไฟหลวงจากเทียนชนวน แล้ววางไว้กลางพานที่ตั้งไว้จากนั้น ก้าวถอยหลัง ๑ ครั้ง คำนับเคารพศพ ๑ ครั้งแล้วลงจากเมรุ เสร็จพิธี</p>				

กลุ่มที่ ๔

กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการศาสนพิธีการ/ปัญหา/อุปสรรค และวิธีแก้ไข

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
๑. การจัดโครงการขยายผลงานศาสนพิธี มีวิธีการอย่างไร	<ul style="list-style-type: none"> - วิธีการ เขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบจ. เป็นต้น ประสานงานกับผู้บังคับการปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนายก อบจ. นายก อบต. นายกเทศมนตรี สำหรับวิทยากร อาจเชิญจากกรมการศาสนา มหาวิทยาลัย อ.ทองสุข มั่นตาก เป็นต้น คู่มือเอกสารต่าง ๆ ประสานขอจากกรมการศาสนา สำนักวัฒนธรรม เป็นต้น 		<ul style="list-style-type: none"> - งบประมาณมีเพียงพอ - วิทยากรที่เข้าร่วมอบรมไม่มีความชำนาญ ขาดความสนใจในการนำไปปฏิบัติ - พระสังฆการีบางรูปขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีที่ถูกต้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - กรมการศาสนา จัดสรรงบประมาณไว้ให้เพียงพอ สนับสนุนคู่มือวิทยากร - การจัดอบรมให้พิจารณาให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อความต่อเนื่องในการขยายผลต่อไป - หน่วยงานมีการทำงานเชิงบูรณาการให้มากขึ้นทั้งสำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานเขตพื้นที่ 	
รูปแบบการจัดงานอีกวิธีหนึ่ง	<ol style="list-style-type: none"> ๑. อบรมเชิงปฏิบัติการ ครูสอนพระพุทธศาสนาเวลา ๑ วัน ๒. ผู้นำท้องถิ่น/กรรมการสถานศึกษา วิทยุชุมชนเผยแพร่ความรู้ทางเว็บไซต์ ๓. ครูนำสู่มัธยม ๑/๑๐ คน 		<ul style="list-style-type: none"> - งบประมาณน้อย - ขาดวิทยากรที่เกี่ยวข้อง - ขาดการติดตามประเมินผล - ขาดคู่มือ-เอกสาร - เวลาอบรมน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - ขอบจากท้องถิ่น - เชิญวิทยากรจากส่วนกลางและวิทยากรที่ผ่านการอบรมจากส่วนกลาง - ขอสนับสนุนคู่มือเอกสารจากส่วนกลาง - เพิ่มเวลาการจัดอบรม 	

กลุ่มที่ ๔
กิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติงานโครงการสารสนเทศและวิดิทัศน์

งาน/โครงการ	ขั้นตอนการจัดงาน	งบประมาณ	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีแก้ไข	หมายเหตุ
	<p>การขยายผลผลงานสารสนเทศในรูปแบบ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เชิญวัฒนธรรมจังหวัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม ศึกษาดูงาน ศึกษาดูงาน 2. นำโครงการส่งให้หน่วยงานเป้าหมายส่งเข้าร่วมอบรมและของบประมาณจากสภาวัฒนธรรมจังหวัด อบจ./อบต./เทศบาล/กรมการศาสนา 3. วัฒนธรรมจังหวัดเป็นหน่วยงานกลางประสานงานการอบรม 		<ol style="list-style-type: none"> 1. วิทยากรมีขั้นตอนไม่เหมือนกัน เกิดข้อผิดพลาดร่วมกันก่อนอบรม 2. ขาดแคลนวิทยากร แก้ไข 3. ผู้เข้าอบรม ระดับผู้นำชุมชนไม่ค่อยเห็นความสำคัญเพราะคิดว่าที่ทำมาทำถูกต้องแล้วจึงมีคนเข้าอบรมน้อย แก้ไขโดย ให้ผู้นำชุมชนกำหนดผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสวัด หรือ อบต. คัดเลือกคนในท้องถิ่นเข้าอบรม 	<p>แหล่งงบประมาณ</p> <p>ได้จาก อบจ. อบต. เทศบาล สภาวัฒนธรรม กรมการศาสนา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ได้รับเงินจากงบอุดหนุน 2. วัฒนธรรมจังหวัดออกใบเสร็จให้เจ้าของงบประมาณ 3. หลักฐานการจ่ายเงินรวบรวมไว้ที่วัฒนธรรมจังหวัด 4. วัฒนธรรมจังหวัดจัดทำผลงานเป็นรูปเล่มส่งให้เจ้าของงบประมาณสนับสนุน 5. ขยายผลไปสู่โรงเรียน วิทยาลัย/หน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยสอดแทรกเข้าไปในโครงการอบรมต่าง ๆ หรือหน่วยงานอื่น ๆ 	

ภาคผนวก

โครงการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี

หลักการและเหตุผล

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของสังคมไทยมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตเข้าสู่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อเชื่อมโยงในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน อันก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภต่อพระพุทธศาสนา และทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างในการสืบทอดศาสนพิธี โดยการนำศาสนพิธีเข้าไปเป็นกิจกรรมหนึ่งในพระราชพิธีต่าง ๆ ตลอดมามิได้ขาดสาย ซึ่งศาสนิกชนที่อยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารก็ได้รักษาและสืบทอดศาสนพิธีในประเพณีและวัฒนธรรมตามหลักศาสนาของตนสืบกันมา อันเป็นกิจกรรมเบื้องต้นในการน้อมนำตนเองเข้าไปสู่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา

เนื่องจากพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยในฐานะเป็นสถาบันที่สำคัญ คือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนในชาติ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะหน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทและหน้าที่ในการรับสนองงานพระราชพิธี พระราชกุศล รัฐพิธี และศาสนพิธี ดังนั้น เพื่อเป็นการเผยแพร่และวางแนวทางในการปฏิบัติงานด้านศาสนพิธีให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยส่งเสริมการจัดโครงการเรียนรู้กิจกรรมด้านศาสนพิธีให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชน โดยการนำบุคลากรที่เป็นผู้มีความรู้ด้านศาสนพิธีมาอบรมตามโครงการ เพื่อเป็นเครือข่ายในการนำความรู้ไปถ่ายทอดสู่เด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนให้มีความรู้ มีทัศนคติในการปฏิบัติงานพิธีที่ถูกต้องประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนพิธีที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่ชุมชน อันเป็นการรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาด้านศาสนพิธีต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการรักษาภูมิปัญญาในกิจกรรมด้านศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของสังคมไทย

๒. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานพระราชพิธี พระราชกุศล ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมไทยเพิ่มขึ้น

๓. เพื่อเป็นการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในการให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมด้านศาสนพิธี

๔. เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมด้านศาสนพิธีให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

เป้าหมาย

- **เชิงปริมาณ** เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรม ผู้แทนเขตพื้นที่การศึกษา ผู้แทนองค์กรท้องถิ่น ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๔,๐๐๐ คน เข้ารับการอบรมเป็นเครือข่ายและนำไปขยายผล
- **เชิงคุณภาพ**
  ๑. ศาสนพิธีในพระราชพิธี พระราชกุศล รัฐพิธี และศาสนพิธีได้รับการเผยแพร่และเห็นถึงความเชื่อมโยงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
  ๒. ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติกิจกรรมด้านศาสนพิธีที่ถูกต้องไปขยายผลต่อไป
  ๓. ผู้ที่เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติงานศาสนพิธี และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ขั้นตอนการดำเนินงาน โครงการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี

- ขั้นตอนที่ ๑**
๑. แต่งตั้งคณะทำงาน
  ๒. จัดอบรมผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศเพื่อการขยายผล
- ขั้นตอนที่ ๒**
๑. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานศาสนพิธี
  ๒. จัดทำคู่มือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี
  ๓. จัดสรรเงินอุดหนุนโครงการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีทั่วประเทศ

ภาคความรู้

- ขั้นตอนที่ ๓**
๑. ศาสนพิธีเบื้องต้น
  ๒. การปฏิบัติงานศาสนพิธี งานบุญพิธี
  ๓. การปฏิบัติงานพระราชพิธี พระราชกุศล
  ๔. การปฏิบัติงานศาสนพิธีและปกิณกะพิธี
  ๕. งานพระราชทานน้ำ ดิน เพลิงศพ
  ๖. การเตรียมการ/สาธิตการเตรียมการ

ภาคปฏิบัติ

๑. การจัดโต๊ะหมู่ จัดทำกำหนดการและสาธิตวิธีจัด
๒. สาธิตและฝึกปฏิบัติต่าง ๆ

- ขั้นตอนที่ ๔**
๑. จัดกลุ่มสรุปปัญหาการปฏิบัติพิธี
  ๒. ตอบข้อซักถามจากการอบรม
  ๓. วัดผลความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการอบรม
  ๔. การมอบวุฒิบัตร

- ขั้นตอนที่ ๕
๑. ติดตามผลโดยจังหวัดรายงานผลการดำเนินงานให้กรมการศาสนาทราบ
  ๒. สรุปผลการดำเนินงานตามโครงการ

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

- ผลผลิต
  ๑. ผู้เข้ารับการอบรมเป็นเครือข่าย
  ๒. ผู้เข้าอบรมขยายผล
- ผลลัพธ์ ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานพระราชพิธี พระราชกุศล ศาสนพิธี และประเพณีวัฒนธรรม เป็นผู้นำในการสืบทอดและอนุรักษ์กิจกรรมด้านศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ผู้ที่ผ่านการอบรมมีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมด้านศาสนพิธี
๒. ผู้ที่ผ่านการอบรมสามารถเป็นผู้นำด้านศาสนพิธีให้แก่ชุมชนได้
๓. สามารถสร้างเครือข่ายในการให้ความรู้ด้านศาสนพิธีแก่ผู้ที่สนใจในระดับจังหวัด
๔. มีศูนย์กลางในการประสานงานการเป็นศาสนพิธีกรในระดับจังหวัด

ตัวอย่าง
คำกล่าวรายงาน
ในพิธีเปิดการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี
ณ โรงแรมลาพาลอมา จังหวัดพิษณุโลก
วันอังคารที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๑

เรียน อธิบดีกรมการศาสนา ที่เคารพ

กระผมขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านได้กรุณามาเป็นเกียรติและเป็นประธานในพิธีเปิดการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีของกรมการศาสนาในวันนี้

กรมการศาสนา มีภารกิจหลักที่สำคัญยิ่ง ประการหนึ่ง คือ การรับสนองงานพระราชพิธีงานพระราชกุศล งานรัฐพิธี ตามหมายรับสั่งที่สำนักพระราชวังแจ้งมา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตลอดจนการปฏิบัติงานศาสนพิธีต่าง ๆ ที่กระทรวง กรม และหน่วยงานอื่น ๆ ขอความร่วมมือ

เนื่องจากปัจจุบันการปฏิบัติศาสนพิธีของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ยังมีรูปแบบที่ไม่ชัดเจน เป็นแนวเดียวกัน และในบางครั้งบุคลากรซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนพิธียังมีความเข้าใจคลุมเครือ เกิดความลังเล สับสน ไม่มั่นใจในแนวทางการปฏิบัติ พิธีการที่ใช้ปฏิบัติในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และศาสนพิธี ซึ่งเป็นงานที่ปฏิบัติเป็นประจำในหน่วยงานราชการ เช่น พิธีในวันสำคัญเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กรมการศาสนาเล็งเห็นว่าเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด และเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาเป็นบุคลากรที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชนมากที่สุด เป็นบุคลากรที่ประชาชนยอมรับนับถือให้เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ดังนั้น กรมการศาสนา จึงได้จัดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีขึ้น เพื่อสร้างมาตรฐานการปฏิบัติศาสนพิธี โดยได้จัดทำคู่มือปฏิบัติศาสนพิธี พร้อมทั้งจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่วัฒนธรรม และเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศให้มีความรู้ความเข้าใจในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และศาสนพิธี สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเป็นมาตรฐานเดียวกันซึ่งจะทำให้เกิดความชำนาญ และเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนพิธีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง

ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้มีบุคลากรที่สามารถปฏิบัติศาสนพิธีเพิ่มมากขึ้น โดยการจัดฝึกอบรม แบ่งออกเป็น ๓ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ภาคกลางและภาคใต้ จำนวน ๑๕๖ คน ครั้งที่ ๒ ภาคเหนือ จำนวน ๙๑ คน และครั้งที่ ๓ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑๐๗ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๕๐ คน

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอเรียนเชิญอธิบดีกรมการศาสนา ได้โปรดเปิดการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี ครั้งที่ ๒ พร้อมทั้งบรรยายพิเศษให้ข้อคิดเห็นแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อไป

ตัวอย่าง
คำกล่าวในพิธีเปิดการฝึกอบรมศาสนพิธีกร
ของอธิบดีกรมการศาสนา
ณ โรงแรมลาพาลิมา จังหวัดพิษณุโลก
วันอังคารที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม และผู้มีเกียรติทุกท่าน

กระผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ได้มาเป็นประธานเปิดการฝึกอบรมศาสนพิธีกรตามโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี ซึ่งกรมการศาสนาจัดขึ้นในวันนี้

ตามที่ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์ได้รายงานว่า กรมการศาสนา มีภารกิจหลักที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การรับสนองงานพระราชพิธี งานพระราชกุศล และงานรัฐพิธี ตามหมายรับสั่งทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมถึงการปฏิบัติงานด้านศาสนพิธีตามที่กระทรวง กรม และหน่วยงานต่าง ๆ ขอความร่วมมือ นับว่าเกี่ยวข้องโดยตรงกับพันธกิจของกระทรวงวัฒนธรรม คือ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ และรับสนองงานของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยการปฏิบัติศาสนพิธีในงานต่าง ๆ เพื่อให้มีการสืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อธำรงไว้ซึ่งสถาบันที่สำคัญทั้ง ๓ สถาบันดังกล่าว ตลอดจนเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีศาสนพิธีระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปฏิบัติงานของกรมการศาสนาตามภารกิจนี้ นับว่าเป็นการปฏิบัติงานในนามของกระทรวงวัฒนธรรมด้วย

กรมการศาสนา เป็นกรมที่มีภารกิจที่สำคัญยิ่งหลายด้าน โดยเฉพาะภารกิจเกี่ยวกับด้านศาสนา ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรม เพราะมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด ประเพณี ความเชื่อ โดยเฉพาะสังคมไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการประพฤติปฏิบัติของคนในชาติ และมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าแก่การทำคุณงามความดี การดำรงชีวิตซึ่งพิธีการต่าง ๆ ทางศาสนานับเป็นวัฒนธรรมที่งดงามยิ่งของชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการดำเนินงานในมิติศาสนาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรม

ศาสนพิธีเป็นวัฒนธรรมของชาติที่มีความสำคัญต่อสังคมชาวพุทธเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด ระเบียบ แบบแผน สังคม จารีต ประเพณี พิธีกรรม และวิถีการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งสืบทอดมายาวนาน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติที่ถูกต้องตามโบราณ ประเพณี และวัฒนธรรมประเพณี การที่กรมการศาสนาจัดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีเพื่อฝึกอบรมเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดและเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างศาสนพิธีกรให้มีมาตรฐานเดียวกัน เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติศาสนพิธีได้ถูกต้อง มีประสิทธิภาพและประณีตสวยงาม ทำให้พุทธศาสนิกชนที่ร่วมในพิธีเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ขยายความรู้ที่ได้รับไปสู่ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่นของตนเอง ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น นับเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชาติให้แพร่หลายคงอยู่สืบไป

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอเปิดการฝึกอบรมศาสนพิธีกรตามโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี ขออวยพรให้ทุกท่านเพียบพร้อมด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด สามารถรับความรู้ได้อย่างเต็มที่ และขอให้การฝึกอบรมครั้งนี้ สำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ทุกประการ

ตัวอย่าง

คำกล่าวรายงานปิดการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี
ณ โรงแรมหนองคาย แกรนด์ จังหวัดหนองคาย
วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑

เรียน วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ท่านเผด็จ สุขเกษม ที่เคารพ

กระผมรู้สึกยินดี และต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านกรุณาให้เกียรติมาเป็นประธานมอบวุฒิบัตร และปิดการอบรมศาสนพิธีในวันนี้

ตามที่กรมการศาสนา ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรมทบทวนการปฏิบัติงานศาสนพิธีให้กับเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งในรุ่นที่ ๓ นี้ เป็นการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่จากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๙ จังหวัด จำนวน ๑๐๗ คน โดยเชิญวิทยากรจากสำนักพระราชวังมาบรรยายให้ความรู้ด้านงานพระราชพิธี และวิทยากรจากกรมการศาสนามาบรรยายให้ความรู้ในด้านการปฏิบัติศาสนพิธี พร้อมฝึกการสาธิต โดยดำเนินการจัดอบรมตั้งแต่วันอังคารที่ ๒๔ มิถุนายน-วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑ การจัดอบรมดังกล่าวดำเนินการมาครบสมบูรณ์ตามหลักสูตรแล้ว ได้รับผลสำเร็จสมความมุ่งหมายทุกประการ และจะมีพิธีมอบวุฒิบัตรในโอกาสนี้ด้วย

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอเรียนเชิญ วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ได้โปรดมอบวุฒิบัตรแก่ผู้ผ่านการฝึกอบรม พร้อมทั้งให้แนวคิด และปิดการอบรมต่อไป

ตัวอย่าง

คำกล่าวปิดการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี
ของ วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย (นายเผด็จ สุขเกษม)
ณ โรงแรมหนองคาย แกรนด์ จังหวัดหนองคาย
วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑

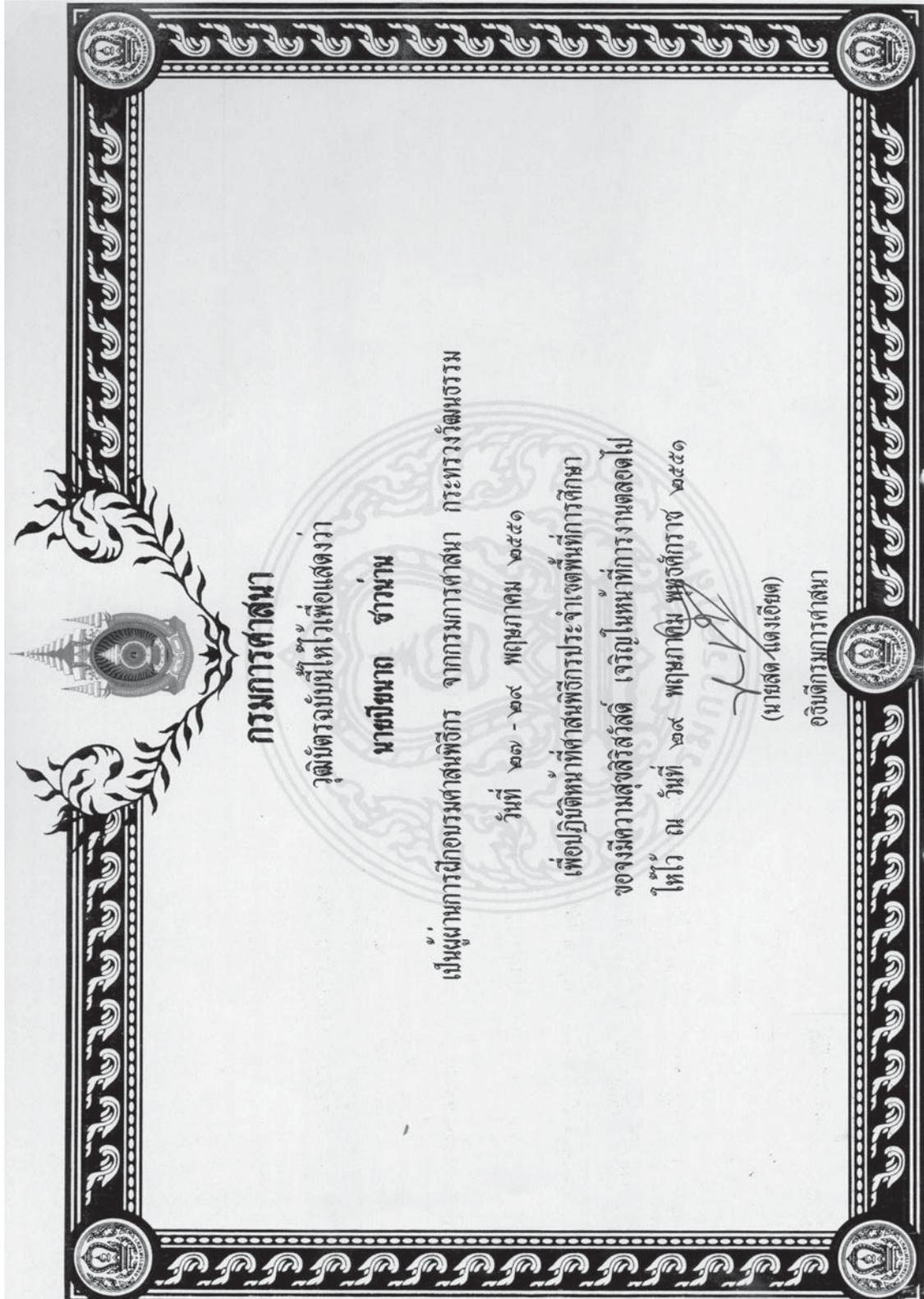
คณะวิทยากร ท่านผู้เข้ารับการอบรม และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน

กระผมรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มาร่วมในพิธีมอบวุฒิบัตรและปิดการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธีในวันนี้

ตามที่วิทยากรฝ่ายจัดการอบรมได้รายงานว่ กรมการศาสนาได้จัดทำโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี เพื่อฝึกทบทวนการปฏิบัติงานด้านศาสนพิธีให้กับเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาใน ๑๙ จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งศาสนพิธีจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศาสนาประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นแบบอย่างหรือแบบแผนสำหรับปฏิบัติในทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา แม้จะถูกเปรียบว่าเป็นเสมือนกระพี้หรือเปลือกนอกของศาสนาก็ตามแต่ ศาสนพิธีก็มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้ที่ยังไม่ศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และนำผู้ที่มีศรัทธาในศาสนาให้ได้มีโอกาสเข้าถึงหลักธรรมคำสอนที่ละเอียดลึกซึ้งของศาสนาอีกด้วย ดังนั้น การปฏิบัติศาสนพิธีที่ถูกต้องและมีความประณีตสวยงาม ย่อมเป็นสิ่งส่งเสริมองค์ประกอบของศาสนาอีก ๔ ประการ คือ ศาสนา ศาสนธรรม ศาสนิกชน ศาสนสถาน หรือศาสนวัตถุ ให้มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากงานพระราชพิธี งานพระราชกุศล และงานรัฐพิธี ซึ่งส่วนใหญ่มักมีศาสนพิธีเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น

กรมการศาสนา เล็งเห็นถึงความสำคัญของงานศาสนพิธี จึงได้มีโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อช่วยเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดและเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจด้านศาสนพิธีเพิ่มขึ้น เมื่อมีการจัดงานรัฐพิธีในวันสำคัญเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์หรือพิธีทางศาสนาในหน่วยงานของตนหรือในชุมชนก็สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติได้ถูกต้องจนเกิดความชำนาญและปราศจากความลังเล สับสนในทางพิธีการต่าง ๆ อีกทั้งสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง การจัดฝึกอบรมศาสนพิธีในครั้งนี้ นับว่าเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาติให้คงอยู่สืบไป

กระผมขอแสดงความยินดีกับทุกท่านที่เข้ารับการอบรมในครั้งนี้ ซึ่งผ่านการอบรมครบสมบูรณ์ตามหลักสูตรจนได้รับวุฒิบัตรอันเป็นเครื่องยืนยันว่าท่านได้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านศาสนพิธีอย่างแท้จริง สุดท้ายนี้ ขอให้ทุกท่านเดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ
ผมขอปิดการฝึกอบรม ณ บัดนี้

พิธีมอบวุฒิปัตร์

การมอบวุฒิปัตร์ของผู้เข้ารับการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี สิ่งที่ไม่ควรลืมคือจะต้องมีพิธีบูชาพระรัตนตรัยก่อนทุกครั้ง เสร็จแล้วเรียนเชิญประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นกล่าวรายงานเพื่อมอบวุฒิปัตร์ผู้เข้ารับการอบรมโดยจัดตามลำดับหมายเลขลุกขึ้นเดินมาไหว้พระที่โต๊ะหมู่บูชาพระ ๑ ครั้ง เดินไปรับวุฒิปัตร์

ตัวอย่าง

คำกล่าวมอบวุฒิปัตร์

กราบเรียนท่านอธิบดีกรมการศาสนา ที่เคารพ กระผมรู้สึกยินดีอย่างยิ่งที่ท่านกรุณามาเป็นเกียรติในพิธีมอบวุฒิปัตร์และปิดการอบรมศาสนพิธีกรในวันนี้

ตามที่กรมการศาสนา ได้จัดอบรมศาสนพิธีกรตามโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกทบทวนการปฏิบัติงานด้านศาสนพิธีให้กับเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รุ่นที่ ๑ เป็นการฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่จากจังหวัดในภาคกลางและใต้ จำนวน ๑๕๓ คน โดยเชิญวิทยากรจากสำนักพระราชวังมาบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนพิธี พร้อมกับการฝึกสาธิต โดยดำเนินการจัดอบรมตั้งแต่วันที่ ๒๙ เมษายน จนถึงวันพฤหัสบดีที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑ การจัดอบรมตามโครงการดังกล่าว ได้ดำเนินการเสร็จสมบูรณ์แล้ว และได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายทุกประการ ซึ่งจะมีพิธีมอบวุฒิปัตร์ในโอกาสนี้

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอเรียนเชิญท่านอธิบดีกรมการศาสนา ได้โปรดมอบวุฒิปัตร์แก่ผู้ผ่านการฝึกอบรม พร้อมทั้งให้แนวคิดและปิดการอบรมต่อไป กราบขอบพระคุณ

ผู้เข้ารับการอบรมรับใบวุฒิปัตร์
หลังจากผู้เข้ารับการอบรมรับวุฒิปัตร์เรียบร้อยแล้ว
หัวหน้าหน่วยงานกล่าวแสดงความยินดี (โดยอธิบดีกรมการศาสนา)
ตัวอย่าง

คำกล่าวแสดงความยินดี

ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์ ท่านวิทยากรผู้ให้ความรู้ ท่านผู้เข้าร่วมอบรมศาสนพิธีกรทุกท่าน ผมขอแสดงความยินดี ซึ่งชมที่ท่านได้รับวุฒิปัตร์จากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้ยืนยันว่าท่านทั้งหลายได้มาร่วมโครงการอบรมเป็นทางราชการ ท่านมาไกลจากภาคใต้ก็มี ในภาคกลางก็หลาย มาร่วมกันเป็นเวลาหลายวัน วันนี้ได้มาเป็นประธานเปิดและมอบวุฒิปัตร์ สิ่งที่สำคัญมากก็คือ การที่ท่านทั้งหลายได้มาเข้าร่วมอบรมตามโครงการ ผมเชื่อว่าท่านมีความรู้สึก เหมือนกับผมว่าตั้งแต่วันแรกที่มาจนวันสุดท้ายที่เสร็จสิ้น ใจหนึ่งก็โล่งแน่ ท่านมีความรู้เรื่องศาสนพิธี มากขึ้นและท่านต้องเข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้งมากขึ้น อีกทั้งท่านต้องปฏิบัติได้ ทำได้ มีความเชื่อมั่น และแนะนำคนอื่นได้ด้วย หลังจากนั้นท่านพกพาวุฒิปัตร์ที่ออกโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กลับไปที่ทำงานของท่าน ท่านก็สามารถอธิบาย แนะนำได้ อบรมได้ สุดท้ายเชื่อว่าท่านภาคภูมิใจ ที่ได้รู้ เข้าใจ สามารถปฏิบัติได้ แนะนำคนอื่นได้ เป้าหมายสูงสุดก็คือการธำรงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาไว้ให้ยั่งยืนสถาพรได้ ท่านคงจะกลับไปเที่ยวนี้คงจะเก่งกล้า สามารถมากกว่าก่อนมา ๓ วันที่ท่านมาไม่ได้เสียเวลาเปล่า คงจะได้ประโยชน์มากและคุ้มค่ากับเวลา ศาสนพิธีกรเป็นเรื่องใหญ่ เป็นหน้าเป็นตาของแผ่นดิน ถ้าคนในท้องถิ่นนั้น ในชุมชนนั้น ในอำเภอนั้น ในจังหวัดนั้น มีงานมีพิธีการ แล้วทำพิธีถูก ศาสนพิธีถูกต้อง ท่านเป็นหน้าเป็นตาของแผ่นดิน แทนทุกคนในชุมชน ในถิ่นนั้น นี่คือการสามารถพูดได้นอกจากเป็นหน้าเป็นตาแล้วท่านยังเป็นผู้ปรับทิศทาง วัฒนธรรมประเพณีที่ถูกต้องให้กลับคืนมา ถ้าดีอยู่แล้วก็เสริมให้ดีขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการอบรม ศาสนพิธีกรที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่ดำเนินการอยู่แล้วและจะดำเนินการต่อไป ในภูมิภาคอื่นก็จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นมงคล การทั้งปวงเสร็จสิ้น ผมขอบคุณทุกคนทุกฝ่ายของกรมการศาสนา นอกรกรมฯ ขอบคุณวิทยากร ขอบคุณพระภุมิเจ้าที่ ขอความสำเร็จจงเป็นความสำเร็จเบื้องต้นที่จะ นำไปสู่ความสำเร็จอื่น ๆ ในกิจการลักษณะนี้กับท่านทั้งหลายและเมื่อท่านกลับไป ขอให้ท่านมีความสุข เดินทางมีแต่สิ่งคุ้มครอง ใจสบายด้วยประการทั้งปวง ผมขออนุญาตท่านทั้งหลายปิดการอบรม ผู้เข้าร่วมการอบรมศาสนพิธีอย่างยิ่ง ขอขอบคุณครับ

ตัวอย่าง

ตารางการฝึกอบรมศาสนพิธีกร ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑
วันอังคารที่ ๒๔-วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑

ณ โรงแรมทองคำ แกรนด์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

เวลา วันที่	๐๘.๐๐-๘.๓๐ น.	๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ น.	B	๑๑.๓๐-๑๒.๐๐ น.	L	๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.	B	๑๕.๑๕-๑๖.๓๐ น.	D	๑๙.๓๐-๒๑.๐๐ น.
๒๓									พักรับประทานอาหารเย็น	
๒๔	ลงทะเบียน เข้าอบรม	พิธีเปิดและบรรยายพิเศษ (๐๙.๐๐-๑๐.๑๕ น.)	พักรับประทานอาหารว่าง		ศาสนพิธีเบื้องต้น โดยนายสมชัย เกื้อกูล	ลงทะเบียนเข้าพักโรงแรม	แนวทางการปฏิบัติงาน พระราชพิธี พระราชกุศล โดยนายมานิตย์ โตเมศรี วิทยากรจาก สำนักพระราชวัง	แนวทางการปฏิบัติงาน พระราชพิธี พระราชกุศล โดยนายมานิตย์ โตเมศรี สำนักพระราชวัง	จัดกลุ่มสรุปปัญหา การปฏิบัติพิธี	
๒๕	การเตรียมการ/สวดการเตรียมการ โดยนายสมชัย เกื้อกูล/นายสันติ ผลผล	พักรับประทานอาหารว่าง		การจัดโต๊ะหมู่ จัดทำ กำหนดการและสวด วิธีจิต โดยนายสมชัย เกื้อกูล นายสันติ ผลผล	การปฏิบัติงานศาสนพิธี งานทานพิธีและปกิณะพิธี โดยนายสันติ ผลผล			งานพระราชทานน้ำ ดิน เพลิงศพ โดยนายสันติ ผลผล	สวดและฝึกปฏิบัติ พิธีต่าง ๆ โดยนายสมชัย เกื้อกูล และคณะวิทยากร จากฝ่ายพิธี	
๒๖	การปฏิบัติงานศาสนพิธี งานกุศลพิธี โดยนายชวลิต ศิริภิมย์	พักรับประทานอาหารว่าง		การปฏิบัติงานศาสนพิธี งานบุญพิธี โดยนายชวลิต ศิริภิมย์	งานเบ็ดเตล็ด/ ตอบข้อซักถาม โดยคณะวิทยากร			พิธีมอบวุฒิบัตร และปิดการฝึกอบรม		

หมายเหตุ ตารางการประสมนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
(รับประทานอาหารเช้า เวลา ๑๐.๑๕ น. และเวลา ๑๔.๔๕ น.)

ตัวอย่าง

แบบประเมินผลก่อนเข้ารับการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี
วันที่ ๑๖-๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๐
ณ โรงแรมสุริวงส์ ไฮเต็ล อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

เรียน ผู้เข้าฝึกอบรมหลักสูตรศาสนพิธี

ตามที่ท่านจะเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรศาสนพิธี โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี ซึ่งจัดโดยฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา ในครั้งนี้ กรมการศาสนามีความประสงค์ จะขอความร่วมมือจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกท่าน ได้โปรดกรอกข้อมูลก่อนการฝึกอบรม โดยข้อมูลที่ได้ จะนำไปใช้ในการจัดหลักสูตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับพื้นฐานความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ก่อนการฝึกอบรม

๑. ท่านคิดว่าการคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

เหมาะสม (ระบุเหตุผล).....

ไม่เหมาะสม (ระบุเหตุผล).....

๒. ท่านได้รับข้อมูลและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอบรมเพียงพอ ก่อนที่จะเข้าอบรมหรือไม่

เพียงพอ (ระบุเหตุผล).....

ไม่เพียงพอ (ระบุเหตุผล).....

๓. ท่านได้รับข้อมูลและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอบรมทางสื่อใดบ้าง

หนังสือเชิญอบรมของกรมการศาสนา ทางเว็บไซต์ของกรมการศาสนา

การประสานงานภายในหน่วยงานของท่าน อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๔. ก่อนการฝึกอบรมท่านมีความรู้ความเข้าใจศาสนพิธีมากน้อยเพียงใด

มากที่สุด มาก

ปานกลาง น้อย

๕. ท่านเคยปฏิบัติงานศาสนพิธีในเรื่องใดบ้าง

- พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
- พิธีพระราชทานเพลิงศพ
- อื่น ๆ .....
- ไม่ได้ปฏิบัติ

๖. ท่านมีความมุ่งหวังว่าจะให้กรมการศาสนาเพิ่มเติมเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนพิธีเรื่องอะไรบ้าง (โปรดระบุเป็นข้อตามลำดับความสำคัญ)

- (๑) .....
- (๒) .....
- (๓) .....

ตัวอย่าง

แบบประเมินผลการฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี
วันอังคารที่ ๒๔ มิถุนายน ถึงวันพฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑
ณ โรงแรมหนองคาย แกรนด์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

เรียน ผู้เข้าฝึกอบรมหลักสูตรศาสนพิธี

ตามที่ท่านจะเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรศาสนพิธี โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี ซึ่งจัดโดยฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา ในครั้งนี้ กรมการศาสนามีความประสงค์จะติดตาม ประเมินผลการฝึกอบรมฯ โดยข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานจัดฝึกอบรม หลักสูตรศาสนพิธีเท่านั้น

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ ชาย หญิง

๒. วุฒิการศึกษา

ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี
 ปริญญาโท ปริญญาเอก

๓. ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๔. ตำแหน่ง..... ระดับ.....

๕. อายุ

๒๐-๓๐ ปี ๓๑-๔๐ ปี
 ๔๑-๕๐ ปี ๕๑ ปีขึ้นไป

๖. งานที่ท่านรับผิดชอบ

ปฏิบัติงานด้านศาสนพิธี ปฏิบัติงานด้านศิลปวัฒนธรรม
 ปฏิบัติงานด้านการศึกษา อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ ๒ โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมที่สุด

หัวข้อการประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ท่านได้รับความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาการอบรม					
๒. ท่านได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรมหลักสูตรนี้					
๓. เนื้อหาในหลักสูตรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง					
๔. สถานที่ในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
๕. ระยะเวลาในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
๖. วิทยากรผู้ให้ความรู้มีความเหมาะสม					
๗. สื่อ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
๘. การดำเนินงานและประสานงานของผู้จัดอบรมมีความเหมาะสม					

โปรดให้ความเห็นในหัวข้อต่อไปนี้ตามความเหมาะสม

๑. ข้อดีของการจัดอบรมครั้งนี้

.....

.....

.....

๒. ข้อเสียของการจัดอบรมครั้งนี้

.....

.....

.....

๓. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๑. ท่านคิดว่าสามารถนำความรู้จากหลักสูตรนี้ไปใช้ในการทำงานในเรื่องใดบ้าง โปรดระบุ

.....
.....
.....

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักสูตรนี้หรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

๓. ท่านคิดว่างานในหน้าที่รับผิดชอบของท่านควรจัดหลักสูตรใดเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้วหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

๔. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี)

.....
.....
.....

ตัวอย่าง
แบบสังเกตความรู้ความเข้าใจ
ผู้ที่เข้ารับการอบรมตามโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี

ที่	เนื้อหา	ระดับความรู้ความเข้าใจ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๑	<p>มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความสำคัญของศาสนพิธี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ - พระมหากษัตริย์กับการสืบทอดศาสนพิธี - วัตถุประสงค์ของการจัดศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา - คิดเกี่ยวกับเรื่องศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา 					
๒	<p>ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ของศาสนพิธี</p> <ul style="list-style-type: none"> - มารยาทของการเป็นศาสนพิธีกร - หน้าที่ของศาสนพิธีกร - ระเบียบและพิธีการปฏิบัติกิจกรรมของศาสนพิธี 					
๓	<p>ความรู้ความเข้าใจในการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนพิธีสู่ชุมชนและสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดโต๊ะหมู่บูชา - การนิมนต์พระสงฆ์ - การจัดอาสน์สงฆ์ - การเข้าปฏิบัติงานศาสนพิธี - การส่ง-รับเทียนชนวน - การจัดงานมงคล - การจัดงานอวมงคล - การอาราธนาศีล - การอาราธนาพระปริตร - การอาราธนาธรรม 					

ตัวอย่าง

แบบทดสอบการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี ครั้งที่ ๓
ณ โรงแรมหนองคาย แกรนด์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
วันที่ ๒๔-๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑

ชื่อ-สกุล .....

หน่วยงาน.....

แบบทดสอบก่อนอบรม

โปรดทำเครื่องหมาย / ในข้อที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด

๑. ศาสนพิธี คืออะไร

- พิธีทางศาสนาพุทธ
- แบบแผนการปฏิบัติงานทางศาสนา
- การปฏิบัติตามคำสอน
- การทำบุญแบบต่าง ๆ
- การบวช การทำบุญ การถวายทาน และอื่น ๆ

๒. ศาสนพิธีกร คือใคร

- ผู้ปฏิบัติพิธีการทางศาสนา
- ผู้เป็นโฆษกในงานพิธี
- ผู้เป็นประธานพิธี
- พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี
- ประชาสัมพันธ์งานพิธี

๓. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานศาสนพิธีควรมีคุณสมบัติอย่างไร

- มีความรู้ความสามารถ
- มีความรอบคอบถี่ถ้วน
- มีความละเอียด สุขุม
- มีไหวพริบในการแก้ไขเหตุการณ์
- ถูกทุกข้อ

๔. ศาสนพิธีมีการจัดรูปแบบใดบ้าง

- แบบพระราชพิธี พระราชกุศล
- แบบท้องถิ่น แบบราชการ
- แบบรัฐพิธี แบบต่างจังหวัด
- แบบพระราชพิธี พระราชกุศล รัฐพิธี ท้องถิ่น ราชการ
- ถูกทุกข้อ

๕. ศาสนพิธีมีกี่ประเภท

- ๒ ประเภท
- ๓ ประเภท
- ๔ ประเภท
- ๕ ประเภท
- ๖ ประเภท

๖. ในการจัดงานศาสนพิธีจะต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

- การวางแผน การดำเนินการ
- การเตรียมการ การปฏิบัติ และการสรุปงาน
- การเตรียมสถานที่และการสรุปงาน
- การประสานงาน การประชาสัมพันธ์ การดำเนินการ
- ถูกทุกข้อ

๗. หากท่านได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เตรียมสถานที่เพื่อจัดงานศาสนพิธี ท่านมีหลักเกณฑ์การพิจารณาอย่างไร

- กว้างขวาง สะอาด สะดวก
- สะดวก เหมาะสม กว้างขวาง
- สมเกียรติ หรูหรา เจ้าภาพพอใจ
- สะอาด สะดวก ไม่มีสิ่งรบกวน
- กว้างขวาง สะอาด สะดวก เหมาะสม

๘. อุปกรณ์ชนิดใดเรียกว่าอุปกรณ์เฉพาะพิธี

- ฆาตโยง สายสิญจน์ เทียนชนวน
- เทียนสองธรรม สายโยง มงคลแฝด
- สายสิญจน์ ชันน้ำมนต์ ที่กรวดน้ำ
- เทียนทำน้ำมนต์ ที่พรมน้ำมนต์ ไทยธรรม
- ถูกทุกข้อ

๙. เทียนชนวน คืออะไร

- เทียนดูหนังสือเทศน์
- เทียนบูชาพระรัตนตรัย
- เทียนสำหรับอำนวยความสะดวกในการจัดรูปเทียนในพิธีต่าง ๆ
- เทียนบูชาธรรม
- เทียนประดับโต๊ะหมู่

๑๐. อาราธนา คือการทำอะไร

- การขอให้พระสงฆ์ปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
- การขอศีล ขอพร
- การเจริญพระพุทธมนต์
- การพิจารณาผ้าบังสุกุล
- ถูกทุกข้อ

๑๑. ในงานวันเกิด พระสงฆ์จะต้องสวดธัมมจักกัปปวัตตสูตร ผู้อาราธนาพระปริตรควรใช้คำอาราธนาอย่างไร

- ธัมมจักกัปปวัตตนะสุตตัง พุทธะ มังคะลัง
- ปริตตัง พุทธะ มังคะลัง
- ธัมมะนิยามมะสุตตัง พุทธะ มังคะลัง
- อาทิตตะปริยาเยสุตตัง พุทธะ มังคะลัง
- ข้อไหนก็ได้

๑๒. ประธานพิธีควรจุดเทียนทำน้ำพระพุทธมนต์เวลาใด

- พระสงฆ์สวดบท นโม แปลบท
- พระสงฆ์สวด พุทัง สรณัง คัจฉามิ
- พระสงฆ์สวด อเสวนา จะ พาลานัง
- พระสงฆ์สวด ยังกิญจิจิ วิตตัง
- บทไหนก็ได้

๑๓. อุปกรรมศาสนพิธีอะไร ต้องวางไว้ด้านท้ายอาสน์สงฆ์เสมอ

- สายสิญจน์
- ภูเขาโยง
- เทียนชนวน
- ที่กรวดน้ำ
- ข้อ ๓ และข้อ ๔

๑๔. การกรวดน้ำ คืออะไร ปฏิบัติตอนไหน

- การรับพร/ตอนพระสงฆ์อนุโมทนา
- การอุทิศ/ตอนพระสงฆ์สวดสังข์
- การรับพร/ตอนพระสงฆ์สวดสังข์
- การอุทิศ/ตอนพระสงฆ์สวด ยะถา...
- การอุทิศ/ตอนพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์

๑๕. พิธีใดต่อไปนี้เรียกว่าทานพิธี

- การถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
- การถวายข้าวพระพุทธ
- การทำบุญอุปัชฌาย์
- การทำบุญปล่อยนก ปล่อยปลา
- การทำบุญขึ้นบ้านใหม่

ฝ่ายพิธี

กองศาสนูปถัมภ์

กรมการศาสนา

ตัวอย่าง

แบบทดสอบการอบรมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนพิธี ครั้งที่ ๓
ณ โรงแรมหนองคาย แกรนด์ อัมเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
วันที่ ๒๔-๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑

ชื่อ-สกุล .....

หน่วยงาน.....

แบบทดสอบหลังอบรม

โปรดทำเครื่องหมาย / ในข้อที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด

๑. ในการจัดโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูปที่จะประดิษฐานใช้ปางใดได้บ้าง
  - ปางสมาธิ
  - ปางมารวิชัย
  - ปางปฐมเทศนา
  - ปางประจำวันเกิด
  - ปางใดก็ได้

๒. การอาราธนาศีลมีกี่รูปแบบ/แบบไหนใช้ในงานอะไร
  - ๒ แบบ ยืน/นั่ง/งานศาสนพิธีทั่วไป
  - ๒ แบบ มีวิสูง/ไม่มีวิสูง/งานศาสนพิธีทั่วไป
  - ๒ แบบ งานราชฎร์/งานหลวง/งานพิธีทั่วไป
  - ๒ แบบ ยืนงานพระราชพิธี/นั่งงานท้องถิ่น
  - ๒ แบบ /ใช้ตามความเหมาะสมกับงานนั้น ๆ

๓. ข้อใดเป็นกุศลพิธี

- พิธีเทศน์มหาชาติ
- พิธีเวียนเทียนวันสำคัญ
- พิธีวันเกิด
- พิธีวางศิลาฤกษ์
- พิธีพุทธาภิเษก

๔. ในทานพิธีข้อใด จัดเป็นกาลทาน

- ถวายผ้าป่าสามัคคี
- ถวายกุฐินสามัคคี
- การสร้างอุโบสถ
- การสรงน้ำพระวันสงกรานต์
- การทอดผ้าบังสุกุล

๕. พิธีทำบุญฉลองอัฐิ จัดเป็นพิธีงานประเภทใด

- มงคล
- อวมงคล
- มงคล + อวมงคล
- ปลอดทุกข์
- ส่งท้าย

๖. ในพิธีทำบุญฉลองสมณศักดิ์ มีการทำบุญที่เรียกว่าทักษิณานุประทานต่อเนื่องกันไป จัดเป็นพิธีประเภทใด

- มงคล
- อวมงคล
- อวมงคล + มงคล
- มุทิตาพิธี
- สักการะพิธี

๗. พิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่โตะหมู่ถวายราชสักการะพระองค์ท่าน ใช้อุปกรณ์บูชาอะไร

- กุญแจเทียนแพกรวยดอกไม้
- พวงมาลัย
- กระถางธูป เชิงเทียน
- เครื่องทองน้อย
- เครื่องบูชากระบะมุก

๘. ก่อนและหลังอาราธนาศีล ต้องว่าสาธุหรือไม่

- ต้องว่า ในกรณีงานท้องถิ่น
- ต้องว่า ในกรณีเพื่อให้ผู้ร่วมพิธีเตรียมตัว
- ไม่ต้องว่า ในกรณีเป็นงานทางราชการ
- ไม่ต้องว่า ในกรณีเป็นงานพระราชพิธี
- ถูกทุกข้อ

๙. ในการปฏิบัติงานศาสนพิธี ผู้เป็นศาสนพิธีควรต้องประจำอยู่ที่ใด

- ด้านที่ตั้งโตะหมู่บูชา
- ด้านหน้าพระสงฆ์
- ด้านท้ายอาสน์สงฆ์
- ด้านหลังพระสงฆ์
- ด้านใดก็ได้ที่สะดวก

๑๐. การถวายสังฆทาน ต้องถวายแก่พระสงฆ์กี่รูป

- ๑ รูป
- ๒ รูป
- ๓ รูป
- ๔ รูป
- กี่รูปก็ได้

๑๑. ผ้าผืนสุดท้ายที่ใช้ทอดในพิธีพระราชทานเพลิงศพเรียกว่าผ้าอะไร
- ผ้าบังสุกุล
  - ผ้ามหากุศล
  - ผ้ามหาบังสุกุล
  - ผ้าพระราชทาน
  - ถูกทุกข้อ
๑๒. หีบเพลิงพระราชทาน เมื่อเชิญไปในพิธีพระราชทานเพลิงศพต้องตั้งไว้ที่ใด
- ด้านหน้าหีบศพ
  - ด้านขวาหีบศพ
  - ด้านศีรษะของศพ
  - ด้านซ้ายหีบศพ
  - ด้านใดก็ได้ที่สะดวก
๑๓. ในการถวายอดิเรกพระสงฆ์ต้องใช้พัดอะไร/ผู้ร่วมพิธีต้องปฏิบัติตนเช่นไร
- พัดรองที่ระลึกของงานนั้น/ประนมมือ
  - พัดยศพระราชาคณะ/ไม่ประนมมือ
  - พัดรองทั่ว ๆ ไป/ไม่ประนมมือ
  - พัดยศอะไรก็ได้/ประนมมือ
  - ถูกทุกข้อ
๑๔. การวงสายสิญจน์ มีวิธีการอย่างไร
- วงเวียนซ้าย ทวนเข็มนาฬิกา
  - วงเวียนขวา ตามเข็มนาฬิกา
  - วงเวียนขวาที่ฐานพระพุทธรูป ๑ รอบ
  - วงเวียนซ้ายที่ฐานพระพุทธรูป ๓ รอบ
  - วงเวียนซ้ายหรือขวาก็ได้

๑๕. กำหนดการ คืออะไร/ใช้ทำอะไร

- ขั้นตอนการปฏิบัติงาน/ใช้ประสานผู้เกี่ยวข้อง
- ขั้นตอนของงาน/ใช้เป็นคู่มือปฏิบัติงาน
- เรื่องราวของงาน/ใช้แจ้งผู้ร่วมงานได้ทราบ
- รายละเอียดของงาน/ใช้แจ้งประธานพิธี
- งานที่กราบทูลเชิญพระมหากษัตริย์มาเป็นองค์ประธาน/ใช้สำหรับประชาสัมพันธ์

ออกข่าว

ฝ่ายพิธี

กองศาสนูปถัมภ์

กรมการศาสนา

ตัวอย่าง
แบบกรอกประวัติผู้เข้ารับการฝึกอบรมศาสนพิธีกร
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

ชื่อ/สกุล.....
วัน/เดือน/ปีเกิด..... อายุ.....
วุฒิการศึกษา..... ศาสนา.....
ความสามารถพิเศษ.....
ตำแหน่ง.....
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด.....
โทรศัพท์..... มือถือ.....
โทรสาร..... อีเมล.....
สถานที่ติดต่อได้สะดวก บ้าน/สำนักงาน เลขที่..... หมู่ที่.....
ตำบล..... อำเภอ.....
จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

หมายเหตุ

๑. แนบบรูปถ่ายสีขนาด ๑ นิ้ว จำนวน ๒ รูป เพื่อจัดทำคู่มือบัตรและหนังสือทำเนียบรุ่น
๒. ส่งแบบกรอกประวัติคืนกรมการศาสนา ภายในวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๑

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมที่ ฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา

โทร. ๐-๒๔๒๒-๘๘๐๑-๘

โทรสาร ๐-๒๔๒๒-๘๘๐๖

ลำดับพัตยศสมณศักดิ์ ฐานานุกรม เปรียญ
ในงานพระราชพิธี รัฐพิธี
ที่ปรับปรุงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม
ในการประชุม ครั้งที่ ๖/๒๕๔๑ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

สมเด็จพระราชาคณะ

๑. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
๒. สมเด็จพระสังฆราช
๓. สมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ (ตามอาวุโสโดยสมณศักดิ์)

พระราชาคณะ

๔. พระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ
๕. พระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นสังฆญาบัตร
๖. พระราชาคณะ ชั้นธรรม
๗. พระราชาคณะ ชั้นเทพ
๘. พระราชาคณะ ชั้นราช
๙. พระราชาคณะ ชั้นสามัญ
  - พระราชาคณะปลัดขวา-ปลัดซ้าย-กลาง (พระสมุหวรคณิสสรสิทธิการ
วัดพระเชตุพนฯ เป็นพระปลัดกลาง รูปแรก)
  - พระราชาคณะ รองเจ้าคณะภาค
  - พระราชาคณะ เจ้าคณะจังหวัด
  - พระราชาคณะ รองเจ้าคณะจังหวัด
  - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
  - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเปรียญ ป.ธ.๙-๘-๗-๖-๕-๔-๓
  - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเทียบเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
  - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเทียบเปรียญ

- พระราชาคณะ ชั้นสามัญยก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
- พระราชาคณะ ชั้นสามัญยก
(เฉพาะพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน เจ้าอาวาสนั่งหน้าพระภิกษุรูปอื่น
ซึ่งแม้จะมีสมณศักดิ์สูงกว่า)

พระครูสัญญาบัตร

๑๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะจังหวัด (จจ.)
๑๑. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะจังหวัด (รจจ.)
๑๒. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (จล.ชอ.)
๑๓. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (จอ.ชพ.)
๑๔. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (ทจอ.ชพ.)
๑๕. พระครูปลัดของสมเด็จพระราชาคณะ
๑๖. พระเปรียญธรรม ๙ ประโยค
๑๗. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (จล.ชท.)
๑๘. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (จอ.ชอ.)
๑๙. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (ทจอ.ชอ.)
๒๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (จล.ชต.)
๒๑. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (จอ.ชท.)
๒๒. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (รจล.ชอ.)
๒๓. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (รจล.ชท.)
๒๔. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (รจล.ชต.)
๒๕. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ หรือเทียบเท่า
(ผจล.ชพ. หรือ ทผจล.ชพ.)
๒๖. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
หรือเทียบเท่า (ผจล.ชอ.วิ. หรือ ทผจล.ชอ.วิ.)
๒๗. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก หรือเทียบเท่า
(ผจล.ชอ. หรือ ทผจล.ชอ.)

๒๘. พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ
๒๙. พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร
๓๐. พระครูฐานานุกรมชั้นเอกของสมเด็จพระสังฆราช
๓๑. พระเปรียญธรรม ๘ ประโยค
๓๒. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท หรือเทียบเท่า (ผจล.ชท. หรือ ทผจล.ชท.)
๓๓. พระเปรียญธรรม ๗ ประโยค
๓๔. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นธรรม
๓๕. พระครูฐานานุกรมชั้นโทของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูปริต)
๓๖. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (รจอ.ชอ.)
๓๗. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (รจอ.ชท.)
๓๘. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จต.ชอ.วิ.)
๓๙. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก (จต.ชอ.)
๔๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นโท (จต.ชท.)
๔๑. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นตรี (จต.ชต.)
๔๒. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอก (จร.ชอ.)
๔๓. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จร.ชท.วิ.)
๔๔. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท (จร.ชท.)
๔๕. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรี (จร.ชต.)
๔๖. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (จร.)
๔๗. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (ผจร.)
๔๘. พระเปรียญธรรม ๖ ประโยค
๔๙. พระเปรียญธรรม ๕ ประโยค
๕๐. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นเทพ
๕๑. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นราช
๕๒. พระครูวินัยธร

๕๓. พระครูธรรมธร
๕๔. พระครูคู่สวด
๕๕. พระเปรียญธรรม ๔ ประโยค
๕๖. พระปลัดของพระราชาคณะ ชั้นสามัญ
๕๗. พระเปรียญธรรม ๓ ประโยค
๕๘. พระครูรองคู่สวด
๕๙. พระครูสังฆรักษ์
๖๐. พระครูสมุห์
๖๑. พระครูใบฎีกา
๖๒. พระสมุห์
๖๓. พระใบฎีกา
๖๔. พระพิธีธรรม

แบบถวายอดิเรกซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

คำถวายอดิเรก

แบบที่ ๑

เจพาสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าพระองค์เดียว

อดิเรกวิสุตวิสุต วิสุต.

อดิเรกวิสุตวิสุต วิสุต.

อดิเรกวิสุตวิสุต วิสุต.

ที่สมาธิโก โหตุ อโรโค โหตุ.

ที่สมาธิโก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุขิตโต โหตุ ปรมินทมหाराชา.

สิทธิกิจจํ สิทธิกम्मํ สิทธิลาโภ ชโย นิจจํ

ปรมินทมหाराชวรสุส ภวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการจงมีแด่
สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว
อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณ
อันประเสริฐ

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก แบบที่ ๒

สำหรับ ๒ พระองค์

อดิเรกวิสุตวิมล ชีวตุ.

อดิเรกวิสุตวิมล ชีวตุ.

อดิเรกวิสุตวิมล ชีวตุ.

ที่ขมาญโก โหตุ อโรโค โหตุ.

ที่ขมาญโก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุขิโต โหตุ ปรมินทมหाराชา สราชินี.

สิทธิกิจจํ สิทธิกम्मํ สิทธิลาโก ชโย นิจจํ

ปรมินทมหाराชวรสุส ราชินียา สห ภวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

สำหรับ ๒ พระองค์

ขอถวายพระพรเจริญพระราชาสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลพระชนมสุขทุกประการจงมีแต่
สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว
อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก แบบที่ ๓

สำหรับใช้แต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

อดิเรกวาสสสตํ ชีวตุ.

อดิเรกวาสสสตํ ชีวตุ.

อดิเรกวาสสสตํ ชีวตุ.

ที่ขมาญโก โหตุ อโรโค โหตุ.

ที่ขมาญโก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุขิตา โหตุ สิริกิตติปรมราชินี.

สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ยโส นิจฺจํ

สิริกิตติปรมราชินียา ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการจงมีแด่
สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว
อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภาร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ขอถวายพระพร

สรรพนามสำหรับใช้ถวายพระพรเทศนา

ฝ่ายหน้า

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระอนุชาธิปัตติ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระบรมวงศบพิตร
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระบรมวงศบพิตร
พระเจ้าพี่ยาเธอ	ใช้ว่า	พระราชภาดาบพิตร
พระเจ้าน้องยาเธอ	ใช้ว่า	พระราชภาดาบพิตร
พระองค์เจ้าต่างกรมและไม่ทรงกรม	ใช้ว่า	พระเจ้าวรวงศบพิตรหรือ พระวรวงศบพิตร
พระวรวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระวรวงศ์ (ไม่มีบพิตร)
พระราชวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระราชวงศ์ (ไม่มีบพิตร)

ฝ่ายใน

สมเด็จพระบรมราชชนนี	ใช้ว่า	สมเด็จพระบรมราชชนนีบพิตร
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระราชกนิบพิตร
สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระราชกนิบพิตร
สมเด็จพระอัยยิกาเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระอัยยิกาบพิตร
พระเจ้าพี่นางเธอ	ใช้ว่า	พระราชกนิบพิตร
พระเจ้าน้องนางเธอ	ใช้ว่า	พระราชกนิบพิตร
พระเจ้าวรวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระเจ้าวรวงศบพิตร

ถ้ามีคำนำพระนามว่า “พระเจ้า” ใช้คำท่ายว่า “พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ” ได้ พระองค์เจ้ายก พระองค์เจ้าตั้ง ใช้คำว่า “ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ” หรือ “ผู้ประเสริฐ” ก็ได้

นอกจากที่ระบุมาคงใช้ตามเดิม เว้นแต่เมื่อมีคำนำพระนามใหม่ จึงเปลี่ยนใช้ โดยควรแก้คำนำพระนามใหม่นั้น

อนึ่ง ในการถวายเทศนา ท่านพระองค์ใดมีพระอิสริยยศสูงกว่า ถวายพระพร และ ทูลขออภัยท่านพระองค์นั้น

คำถวายพระพรเทศนา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชนิเวศน์สิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการจงมีแด่
สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรมหาวชิราวุธ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
อันประเสริฐ บัดนี้ จงรับพระราชทานถวายวิสาขบูชาพระธรรมเทศนาใน.....กถา
ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ายรับพระราชทานถวายวิสาขบูชาไป มิได้ต้องตาม
โองการอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดีขอเดชะ พระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ
พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมาผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรเทศนา สำหรับสมเด็จพระสังฆราช

ประกาศสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

เรื่อง คำถวายพระพรในการถวายพระธรรมเทศนาแด่สมเด็จพระสังฆราช

ด้วยสมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ทรงปรารภในที่ประชุมมหาเถรสมาคมในคราวประชุม ครั้งที่ ๒๑/๒๕๒๗ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๒๗ ว่า ปัจจุบันนี้ปรากฏว่า พระผู้ถวายพระธรรมเทศนาในงานต่าง ๆ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน หรือเสด็จมาร่วมในพิธีนั้น ๆ ด้วย พระผู้ถวายพระธรรมเทศนาใช้คำถวายพระพรก่อนเทศนาไม่เป็นระเบียบเดียวกัน ทรงเห็นสมควร ใช้ให้เป็นแบบเดียวกัน

ที่ประชุมมีมติเห็นชอบตามพระดำริของสมเด็จพระสังฆราช จึงได้ร่วมกันร่างคำถวายพระพรก่อนถวายพระธรรมเทศนาแด่สมเด็จพระสังฆราช และให้ใช้คำถวายพระพรดังกล่าว มีข้อความต่อไปนี้

“ขอถวายพระพรเจริญพระสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการจงมีแด่บพิตรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้ จักรับประทานถวายพระธรรมเทศนาใน...กถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ำรับประทานถวายวิสาขนาไป มิได้ต้องตามโองการอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอพระเมตตาคุณพระกรุณาคุณ พระขันติคุณ โปรดประทานอภัยแก่อาตมาผู้มีสติปัญญาอันน้อย ขอถวายพระพร” และเมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว ให้ใช้คำว่า “ขอถวายพระพร” อีกครั้งหนึ่ง

ข้อความว่า “ใน...กถา ถ้ำพระธรรมเทศนาที่ถวายนั้นไม่มีชื่อกถาให้ข้ามไปเสียก็ได้ ใช้เพียงคำว่า “บัดนี้ จักรับประทานถวายพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี...” เท่านั้นก็ได้

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม จึงขอประกาศให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๒๗

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์

(นายข้าเลื่อง วุฒิจันทร์)

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

หมายเหตุ : การถวายพระพรเทศนานั้น เมื่อเจ้าหน้าที่อาราธนาธรรมเสร็จแล้ว พระผู้ถวายพระธรรมเทศนา จับคัมภีร์ ถวายพระพรจบแล้วจึงตั้ง **นโม** ดำเนินความตามระเบียบต่อไป เมื่อจบพระธรรมเทศนาถึงคำว่า **“ด้วยประการฉะนี้”** ต่อด้วยคำว่า **“ขอถวายพระพร”** แล้วตั้งพัดยศ **สพฺพิก**

ทำเนียบพระราชคณะ ฉบับมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา พ.ศ. ๒๕๕๐

คำสั่งกรมการศาสนา

ที่ ๒๑๕/๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

ด้วยฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์ จะจัดทำหนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี เพื่อเป็นแนวการปฏิบัติพิธีการงานพระราชพิธี รัฐพิธี และศาสนพิธี ให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การจัดทำหนังสือดังกล่าวมีความถูกต้อง สมบูรณ์ และสำเร็จเรียบร้อย จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการ ดังต่อไปนี้-

๑. อธิบดีกรมการศาสนา	ประธานที่ปรึกษา
๒. รองอธิบดีกรมการศาสนา	ที่ปรึกษา
๓. ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ที่ปรึกษา
๔. ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์	ที่ปรึกษา
๕. เลขาธิการกรมการศาสนา	ที่ปรึกษา
๖. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองพระราชพิธี (นายมานิตย์ โตเมศรี)	ที่ปรึกษา
๗. นายสันติ ผลินล	ที่ปรึกษา
๘. นายสมชัย เกื้อกูล	ที่ปรึกษา
๙. นายสุวรรณ กลิ่นพงศ์	ประธานคณะกรรมการ
๑๐. นายชวลิต ศิริภิรมย์	คณะกรรมการ
๑๑. นางศรีนวล ลัภกิตโร	คณะกรรมการ
๑๒. นายจำลอง ธงไชย	คณะกรรมการ
๑๓. นายแถลงการณ์ วงษ์สวัสดิ์	คณะกรรมการ
๑๔. นายประยงค์ พรหมพงษ์	คณะกรรมการ
๑๕. นางปิ่นนิตินี มะลิทอง	คณะกรรมการ

แนวทางการดำเนินงานศาสนพิธี

๑๖. นายสุพรหม สวัสดิ์เมือง	คณะทำงาน
๑๗. นางฉวีวรรณ วงศ์ศรี	คณะทำงาน
๑๘. นายบัณฑิต ศิริรัมย์	คณะทำงาน
๑๙. นายปกรณ์ ศรีแสง	คณะทำงาน
๒๐. นายวรวิชชา ทองชาวนา	คณะทำงาน
๒๑. นายปิยวัฒน์ วงษ์เจริญ	คณะทำงาน
๒๒. นายอุทาน เขม็ด	คณะทำงาน
๒๓. นางสุจิตรา ศิริเลข	คณะทำงาน
๒๔. นายเฉลิมชัย ดงจันทร์	คณะทำงาน
๒๕. นายวิชาญ แฝกกลาง	คณะทำงาน
๒๖. นายพัลโล่ ไชยทอง	คณะทำงาน
๒๗. นางวันดี จันทร์ประดิษฐ์	คณะทำงานและเลขานุการ
๒๘. นางสาวสุมาลี ปราชญ์นภารัตน์	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๙. นายไอสิทธิ์ ราษฎร์เรือง	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๐. นางสาวเรณู รัตนชัยเดชา	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะทำงานมีหน้าที่ดำเนินการจัดทำหนังสือแนวทางการดำเนินงานศาสนพิธีให้สำเร็จ
ลุล่วง และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

(นายสด แดงเอียด)

อธิบดีกรมการศาสนา

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

๑. นายสด แดงเอียด	อธิบดีกรมการศาสนา
๒. นายปกรณ์ ตันสกุล	รองอธิบดีกรมการศาสนา
๓. นายกฤษศญพงษ์ ศิริ	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๔. นางสาวภัคสุจีภรณ์ จิปีภพ	เลขาธิการกรมการศาสนา
๕. นายพิสิฐ เจริญสุข	ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์
๖. นายมานิตย์ โตเมศรี	ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองพระราชพิธี
๗. นายสมชัย เกื้อกูล	เจ้าพนักงานการศาสนา
๘. นายสันติ ผลิผล	ข้าราชการบำนาญ กรมการศาสนา

ผู้ดำเนินการ

๑. นายสุวรรณ กลิ่นพวงค์	เจ้าหน้าที่บริหารงานการศาสนา ๗
๒. นายชวลิต ศิริภิรมย์	นักวิชาการศาสนา ๗ ว
๓. นางวันดี จันทร์ประดิษฐ์	นักวิชาการศาสนา ๖ ว
๔. นายจำลอง ธงไชย	เจ้าพนักงานการศาสนา ๖
๕. นางฉวีวรรณ วงศ์ศรี	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๖
๖. นางสาวสุมาลี ปราชญ์นภารัตน์	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕
๗. นายอุทาน เขมิต	นักวิชาการศาสนา ๕
๘. นายแถลงการณ์ วงษ์สวัสดิ์	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕
๙. นายประยงค์ พรหมพงษ์	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕
๑๐. นางปิ่นนินี มะลิตอง	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕
๑๑. นายสุพรหม สวัสดิ์เมือง	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕
๑๒. นางสุจิตรา ศิริเลข	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕
๑๓. นายวรวิชชา ทองชาวนา	นักวิชาการศาสนา ๔
๑๔. นายปกรณ์ ศรีแสง	นักวิชาการศาสนา ๓
๑๕. นายโอสถี ราษฎร์เรือง	นักวิชาการศาสนา ๓
๑๖. นายปิยวัฒน์ วงษ์เจริญ	นักวิชาการศาสนา ๓
๑๗. นางสาวเรณู รัตนชัยเดชา	นักวิชาการศาสนา ๓

รวบรวมและเรียบเรียง

๑. นางวันดี จันทร์ประดิษฐ์	นักวิชาการศาสนา ๖ ว
๒. นางสาวสุมาลี ปราชญ์นภารัตน์	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕
๓. นางสาวเรณู รัตนชัยเดชา	นักวิชาการศาสนา ๓
๔. นายไอสถิ ราษฎร์เรือง	นักวิชาการศาสนา ๓

พิสูจน์อักษร

๑. นางวันดี จันทร์ประดิษฐ์	นักวิชาการศาสนา ๖ ว
๒. นายศุภสิทธิ์ วิเศษสิงห์	นักวิชาการศาสนา ๖ ว
๓. นายอุทาน เขมัต	นักวิชาการศาสนา ๕
๔. นายสมควร บุญมี	นักวิชาการศาสนา ๕
๕. นางสาวสุมาลี ปราชญ์นภารัตน์	เจ้าพนักงานการศาสนา ๕

ออกแบบปก

นางสาวเรณู รัตนชัยเดชา	นักวิชาการศาสนา ๓

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
๗๙ ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐
โทร. ๐-๒๕๖๑-๔๕๖๗ โทรสาร ๐-๒๕๗๙-๕๑๐๑
นายโชคดี ออสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๕๑